BISERICA
ORTHODOXĂ ROMÂNĂ

Revistă Periodică Eclesiastică.

ANUL AL XV-lea, No. 9.

DECEMBRE.

TABLA MATERIILOR.

		Pag.
I.	Material pentru complectarea istoriei Bisericeştĭ şi naţionale	673
II.	Discurs pronunţat de Arhim. P. Georgescu	706
III.	Despre Căsĕtorie	709
IV.	Apologia Științifică	721
V.	Memoriŭ	750
VI.	Testament	760
VII.	Donaţiunĭ	767

BUCUREŞTI.

Tipografia Cărtilor Bisericescĭ

34. Str. Principatele-Unite, 34.

1891.

MATERIAL

PENTRU

COMPLECTAREA ISTORIEI BISERICEȘTI ȘI NAȚIONALE.

DOCUMENTE INEDITE.

Prin scrisórea urmatóre sa constată, că Domnitorul Constantin Basarab Brâncovénu se ocupa cu literatura și pe lânga grecește și italienește cetea și latinește. Sa maĭ constata că Patriarhul Chrisant trimetea cărțı din diferite locurĭ în Valahia spre a se forma bibliotecĭ prin monastirĭ și școlele greceștĭ. Acésta scrisóre ni maĭ dovedește, că începutul bibliotecilor în țěrile nóstre aŭ început din acest timp. Aprópe tóte imprimatele din Apus se gasesc în țerile nóstre Române. Ramadan era un om învețat și confidențial al luĭ Constantin Brâncovénu.

XVIII. Scrisórea luĭ Gheorghe Ramadan cătră Prea Sânțitul Patriarh al Ierusalimuluĭ Chir Chrisant.

Prea fericite, prea sfințite și prea înțelepte Patriarhe a Sfinteĭ Cetățĭ Ierusalimul, respectate în Christos părinte îmbrățoșându-Vě mě închin cu plecăcĭune până la pămênt, ce o datoresc fericireĭ vóstre cu supunere, și vě sărut prea respectata și prea sfânta divină mână, cu foc și evlavie

ferbinte, rugându-mĕ și cerênd neîncetat de la cel ce vede și ține tóte—Dumnedeŭ, dătătorul tuturor bunurilor, ca să vĕ păzéscă întreg, bine dispus, sănătos îndelungat în dile, în prea sfântul și apostolicul tron Patriarhal, pentru desĕvêrșirea tuturor celor dorite și pofteite.

Prea sfânta și respectata scrisóre a fericireĭ vóstre, cu închinăcĭune salutându-o am primit'o, și din ea nĭ-am înștiințat despre prea ĭubita și mult dorita P. S. vóstră sănătate înălțând laude de mulțumire Mântuitoruluĭ Dumnedeŭ care vĕ protege și vĕ salvéza, cu a căruia bine-voință și har să fițĭ păzițĭ nestrămutat și de acum înainte. Am vĕdut și cele-l-alte ce scrieți, în care se arată fórte puternic neîntrecuta ĭubire și bună voință părintéscă a respectabilitățĭ vóstre către mine cel smerit și nevrednic serv, pentru care neputênd să vĕ aduc după vrednicie mulțumirĭ înăscuteĭ vóstre bunatățĭ, alt nu dic de cât fie întru mulțĭ anĭ acéstă ĭubire și bună-voință părintéscă a fericireĭ vóstre spre mine. Intru tot Sfântul Dumnedeŭ să vĕ păzească, maĭ pre sus de orĭ-ce peripețiĭ și împrejurărĭ ale timpuluĭ, spre folosul a tótă plinirea creștină și spre veselia șĭ bucuria nóstră, care suntem slugĭ umilite ale vóstre.

Pe lângă acestea vețĭ ști Fericirea vóstră cea de închinat, că cărțile ce ațĭ trimis, atât grecești cât și latineștĭ și italieneștĭ tóte s'au înmânat după ordinul vostru Prea Cuvioșilor Egumenĭ și Epitropĭ și s'aŭ așezat cu cele-l-alte cărțĭ ale bibliotecеĭ, cele latineștĭ aŭ eșit maĭ multe la numĕr de cum eraŭ însemnate în lista Fericireĭ vóstre, ĭar cele italieneștĭ maĭ puține, după cum vețĭ înțelege din lista ce vĕ trimit.

Numaĭ 2 cărțĭ latineștĭ și 1 italienéscă nu s'aŭ pus în catalogul bibliotecеĭ nicĭ în lista ce vĕ trimit, pentru că le-a reținut prea Inălțatul Domn spre întrebuințare, care când se vor lua se vor adauge la catalogul celor-l-alte.

Apoĭ ĭarășĭ cu evlavie fiéscă vĕ aduc închinăcĭune Fericireĭ vóstre și vĕ rog cu ferbințélă, nu numaĭ de a vĕ aminti la Sf. servicii și Sf. rugăcĭunĭ cele îndurătóre de

Dumnedeŭ, dar încă vĕ rog să-mĭ arătaţı aceeaşĭ ĭubire părinţéscă şi sĭ mĕ recunóşteţı de fiu al vostru sufletesc, şi serv prea supus, lucrul ce-l voiŭ îndeplini când vre o-dată mĕ veţĭ onora cu sfinţitele scrisorĭ a respectabilităţeĭ Vóstre.

Prea nobilul boer şĭ mult doritul meŭ părinte şi prea ĭubitul meu frate cu evlavie se închină F riciieı vóstre, a căruı anĭ fie mulţĭ şi prea fericiţĭ, ıar sfintele rugăcıunĭ solitóre către Dumnedeŭ fie cu noĭ.

1715, Noembrie 12.

Al fericireĭ vóstıe în Duhul fiŭ
şi serv preasupus.
(Iscălit): *Gheorghe Ramadan.*

Scriitorul acesteĭ epistole către Constantin Brâncovénu este un om din ceĭ maĭ erudiţı aı timpuluı, grec de origina, crıtean de neam, ş'a facut studiile în Roma şi s'a facut ĭesuit şi poseda o bibliotecă de peste douĕ miĭ autorĭ. Cu acesta a legat amicıţie Constantin Basarab Voevod şi-ĭ dedea relaţii despre politica Occidentala, de care mult se ocupa Domnul acesta. In acest scop el a avut şi ómenĭ intimı trimişĭ ca consulĭ, spre a nu fi strein de ce se petrecea în lumea civilisata. Papadopul lauda genıalitatea Domnitoruluĭ Brâncovénu cum şi înclinarea luĭ la studiul filosofieĭ.

XIX. Prea stralucite, prea înţelepte şi prea învĕţate Domn.

Fie capul tĕŭ cel prea nobil şi prea înţelept în tot-déuna sănĕtos şi fericit; eŭ vĕ sărut servil mâna cea prea încuviinţată şi prea măréţă, închinându-mĕ cu tótă evlavia.

Câte litere sunt în epistola Inălţateı Vóstre măreţiĭ, atâtea sunt şi dovedile recunoştinţeĭ prin care mĕ încunoştiinţaţĭ despre ĭubirea şi protecţia Vóstră abundentă; mĕ bucur câştigând un ast-fel de Stĕpân şi Domn, pentru că

nicĭ mĕ nădăjduiam când-va şi nicĭ vrednicia mea nu putea să mĭ-o aducă; acéstă graţie o datoresc amiculuĭ obşteso, Sfinţituluĭ Arhimandrit, pe care dacă nu pentru alta cel puţin pentru acésta trebue să-l respectez şi să-l ĭubesc, devenind causa de atâta noroc pentru fericirea mea. Am primit şi scrisorile Sf. S. Chrisant lacare şi rĕspund, nefăcênd nicĭ o întârḑiere de a scrie, ca să nu se supere asupra mea de întârḑiere. Am constatat ĭubirea sa de om când tratéză cu dascălul. Prea nobilul Domn Raducan, flórea nobleţeĭ, şi întrunirea tututor virtuţilor în Europa, îmĭ scrie în limba italiană, pe care (scrisóre) vĕḑênd'o aicea mulţĭ dintre italienĭ aŭ admirat'o ca fórte bine scrisă italienesţe; am să o trimit şi la Roma ca să se minuneze ceĭ lăudăroşĭ că a învĕţat limba într'un an, pe care ceĭ mulţĭ nicĭ în ḑece anĭ n'a studiat'o. Dar la o minte Elină şi Cantacuzinéscă şi eşită de la un părinte prea înţelept, pentru ce ar fi greŭ, dupĕ cum să exprimă Augustin? Dar acestea în treacăt, scopul epistoleĭ mele este ca să mulţumesc Inălţimeĭ Tale pentru atâta ĭubire şi îmbrăţoşare ce-mĭ arătaţĭ, şi rog pe Dumneḑeŭ să mĕ facă vrednic de ordinele Vóstre, de şi întru nimică nu pot eu cel umilit şi de nicĭ o trébă, ca să pot uşura în parte marea mea greutate a mânilor, care cu cât se îngreuĭază maĭ mult prin harurile tale măreţe pe care înălţimea ta le aruncă asupra mea, cu atâta mĕ anevoesc şi doresc timp şi ceas ca să le uşurez. Cu tóte că ce pot eŭ să doresc, care să nu devie cu neputinţă, numaĭ pentru că eŭ o doresc? Sunt persecutat pretutindenea de sórtă şi ĭubirea de învĕţătură nu mĕ acopere cu săgeţile eĭ. Iată şi petrecerea mea în Patavia nesigură, pentru că se rîdica rĕsboiŭ în Italia şi încă în principatul Veneţienilor maĭ întâĭ. Nemţiĭ, pentru situaţiunea Ispaniolilor în folosul Celţilor, ne putênd intra în Ispania, pretind provincia Mediolană, ca sfiindu-se de Cesar să cadă asupra Cesaruluĭ, din causa morţeĭ celuĭ al Ispanieĭ; reclamă şi regatul Neapoluluĭ ca clironomie părintéscă a Austrieĭ. Asupra cestiuneĭ întâĭ respund Franceziĭ că sfiala în ordinele ce s'a dat este

lucru femeesc, observând însă sora reposatuluĭ Carol dreptul eĭ, care devenind împĕrătésa Celţilor şi femeĭe regeluĭ actual, s'a lăsat de acest drept, ca nu când-va regele Celţilor să devie Domnul Ispaniolilor, nu ca nimenea dintre succesoriĭ eĭ să nu ĭa aceea ce n'a luat ea, dacă este cu putinţă. Despre Neapol să pórtă un document de al papilor, cariĭ sunt stĕpânĭ aĭ acestuĭ regat, înterdicênd ca să nu se facă vre-o odată Némţul rege al Neapoluluĭ. Aceste însĕ bune şi înţelepte, regiĭ însĕ ţin ın mâĭnĭ o sabie prea mare, dupĕ proverbul latin: „Ratio ultima regum“, deja dincolo de Iridan se face înscrierea la arme a Italienilor şi este plină de soldaţĭ, 5000 de Francezĭ ce prepară resbelul. Aceştia reclamă o desĕvêrşită hotărâre dın partea Veneţienilor, saŭ o unire pe faţă contra Germanilor saŭ o făţişă vrăşmăşie către Francezĭ şi Ispaniolı. Cu îndoĭală şi cu pericul este alegerea fie-căruĭa, pentru că în munţĭ este deja Francia, ĭar confiniile Germanilor şi nefortificate şi fortificate. Pe lângă acestea este şi cĭumă în Carinthia şi Croaţia, ceea ce pune într'o temă fórte apropiată Friulul şi Iliria, amenință însĕ şi Italia. Noŭ alesul papă nicăeria nu îndeamnă la rugăcĭunĭ şi ajutorurĭ pentru Cesar ci numaĭ în jubilee şi litaniĭ şi lacrimĭ stă tot ajutorul Italieĭ. Ce va fi, cine ştie? Intâmplarea este lucrul întunecat dupĕ Cicerone „furium sate facinus“. ĭar întâmplarea este pronia luĭ Dumnedeŭ, care conduce tóte spre noĭ saŭ rĕsplată sau pedépsă. Din causa libertăţeĭ nóstre, conducênd la siguranţă şi certitudine voinţa, trec marginele cerinţeĭ unuĭ înţelept, făcênd teologie în o epistolă, dar scriŭ către un arbore prea înţĕlept şi care mĕ ĭubeşte pentru filosofie, în cât am motiv de digresiune, în semn de o nouă proaducere datorită Inălţimeĭ Vóstre cu evlavie şi servilism, pentru că nu este numaĭ bine-făcĕtor ordonător şi Domn pentru nime, dar încă şi conducĕtorul între noĭ a filosofieĭ şi înţelepcĭuneĭ Elenice.

Domnul Dumnedeŭ şi prea puternica luĭ pronie să păzească pe Inălţimea Vóstră cea prea nobilă şi pe familia

împĕrătéscă Cantacuzineană tot-déuna în sporirea gloriei şi a onórei şi în desĕvêrşita fericire, să fie şi de acum 'nainte lauda mea, pe care ĭubind'o sunt al Inălţimeĭ Vóstre, din Patavia 1701, Martie 25, serv prea supus şi rugător prea pios.

(Iscălit): *Neculaĭ Comnen Papadopol.*

Atât Dositeiŭ Patriarhul cât şi Chrisant nepotul sĕŭ, Patriarhĭ aĭ Ierusalimuluĭ, primise tóte onorurile şi beneficiile de la familia Domnitóre a Brâncovenilor. După executatea familieĭ Brâncovenilor la 15 August 1714 la Constantinopol nimenĭ din familia Brâncovénă nu maĭ putea sta în Valahia, eraŭ urmăriţĭ şi expuşĭ a'şĭ perde viéţa. Aceşti doĭ Radu şi Constantin Brâncovénu s'aŭ refugiat în Viena ş'apoĭ în Veneţia pentru a'şĭ salva viéţa. Eĭ scriŭ luĭ Chrisant de a le trimite câte-va carţĭ de ritual spre a putea sa se róge luĭ Dumnedeŭ în limba şi legea lor şi amintesc Patriarhuluĭ relaţiile sale cu familia lor şi să nu-ĭ uĭte în semn de recunoscinţa. Tot odata sa constată că eraŭ şi rude.

XX. Prea fericituluĭ şi prea înţeleptuluĭ Patriarh al Sfinteĭ Cetăţĭ Ierusalimul şi a tótă Palestina

D. D. CHRISANT,

al nostru părinte prin excelenţă prea ĭubitor, cu respect ne închinam şi îĭ sărutăm drépta cea isvorătóre de har.

Şi din Belgrad, oraşul Sêrbieĭ, v'am trimis prea fericite prin scrisóre închinăcĭunea mea prea piósă la întórcerea prea cuviosuluĭ protosinghel al nostru Chir Gherman, dar şi acum din Viena Austrieĭ, unde împreună cu cel de un sânge cu mine petrec, nu lipsim şi ambiĭ prin acéstă presentă scrisóre a aduce datorita supunere către prea înţe-

lépta Vóstră fericire, care ne sunteţĭ din străvechĭ rudă a nóstră bine-voitóre şi părinte prea ĭubitor.

Pricină de multă întristare este pentru noĭ (Dumnedeŭ cel ce ştie tote o cunóşte) o ast-fel de prea profundă tăcere a fericireĭ Vóstre către noĭ, care suntem cunoscuţĭ din cea maĭ fragedă vârsta, prea ĭubiţĭ şi prea supuşĭ fiĭ aĭ Voştri. La ce causă să atribuim acésta? Nu ştim. Mijloc de a se afla pentru trimiterea scrisorilor este posibil; ast-fel de lucrurĭ nu aduc nicĭ o greutate din nicĭ o parte, şi acésta este evident. Prin urmare putem să concidem că: şi ceĭ maĭ aprópe aĭ noştri părinţĭ sunt în primejdie de a ne uĭta şi probabil pentru ceea ce se dice: Când ómeniĭ sunt fericiţĭ etc.

Vĕ rugăm şi iarăşĭ vĕ rugăm Stĕpâne, prea fericite, să nu se rĕcească bună-voinţa Vóstră părintéscă veche către părinţiĭ noştri şi către noĭ, pe care voim să o avem de mângăere şi veselie nouĕ tot-déuna.

Nu uitaţĭ, vĕ rugăm cu dreptul, de rugăciunea nóstră din întăĭa scrisóre amintită către prea înţelépta Vóstră fericire, care era pentru câte-va cărţĭ fórte necesare nouĕ în aceste părţĭ, a căror numire vi le trimitem ĭarăşĭ în acest catalog present, şi fie să ne folosim de ast-fel de darurĭ şi arme spirituale şi va fi plata Vóstră multă în ceriurĭ, pentru că vĕ îngrijiţĭ, de şi în scurt timp, păscênd oile Vóstre ascultătóre.

Şi dacă în viitor, va cunóşte fericirea Vóstra, că noĭ suntem vrednicĭ în aceste locurĭ a vĕ servi cu ceva, ordonaţi-ne părinte cu ce, pentru că vĕ declarăm că vom fi până la ultima respirare dupĕ cum ne subscriem. Iar Prea Sfintele şi îndurătórele Vóstre rugăcĭunĭ către Dumnedeŭ fie-ne nouĕ pădĭtóre în viaţă.

Aĭ prea înţelepteĭ Vóstre fericirĭ.

Din Viena, April 1727.

Supuşĭ şi prea pioşĭ fiĭ în Sfântul Spirit
şi servitorĭ prea gata,

(Subscrişĭ): *Radu Cantacuzin Basarab,*
Constantin Cantacuzin Basarab.

Acéstă scrisóre a luĭ Radu și Constantin Brâncovénu ni arată și maĭ clar persecuția politică ce era pe acele vremĭ asupra familieĭ martirisate a Brâncovenilor. Să spune apoi cât eraŭ de tenacĭ boeriĭ vechĭ aĭ țĕreĭ în conservarea datinelor și așĕzemintelor religióse, singura póte mesură politică ce nĭ-a conservat și legea și țara. Cer permisiune de a deslega posturile existente în Biserica nóstră Ortodoxă, ca din necesitate și apoĭ a li trimite și carțĭ de ritual spre a'șĭ putea avea serviciul în legea și limba lor. Acestea făceaŭ taria neamuluĭ nostru în trecut.

XXI. Prea fericituluĭ și prea înțeleptuluĭ Stepân și Patriarh al Sfinteĭ Cetațĭ Ierusalimul și a tótă Palestina, ĭar al nostru părinte prin excelență ĭubitor, îĭ aducem închinacĭune cu respect și sarutarea drepteĭ celeĭ isvoratóre de har.

De și încă nu ne am învrednicit de însușĭ scrisórea părintéscă a fericireĭ Vóstre, dar știm evident din scrisórea trimisă P. S. Mitropolit de Belgrad și a Arhiepiscopuluĭ Sêrbilor ortodoxĭ de sub stĕpânirea cesaricéscă. Dorința părintéscă însĕdită către noĭ, despre care nu ne îndoim.

Am luat încă și cunoștință și pentru cărțile ce bunătatea Vóstră părintéscă voĭa să ne trimită, dupĕ cererea nóstră, cu tóte că nu știm ce este; fiind-că încă nu ne-aŭ venit în mâinĭ, lăsându-le omul cu care s'aŭ trimis la lazaret; sperăm însă că fără întârḑiere le vom primi bune; de aceea vĕ rugăm cu ferbințélă să nu ne lăsațĭ nemângăĭațĭ, ci să ne scrie-țĭ scrisóre bine-cuvêntătóre și pentru ca să avem încă și o explicație sigură de calitatea și cantitatea amintitelor cărțĭ, ca atuncĭ când le vom lua să cunóștem și vindecarea. Noĭ însă nu am voit și înainte de a li lua să vĕ mulțumim prea mult fericireĭ Vóstre pentru curânda buna-voință părintéscă, ținênd în inimele nóstre amintirea neștérsă a bine-facereĭ și datoria inevitabilă ce avem și

vom avea către Sfântul şi dătătorul de viaţă Mormînt şi către prea bine-voitórea Vóstră fericire către noĭ, părinte şi păstor prea blând, şi fie ca prin rugăcĭunele Vóstre îndurătóre cătra Dumneḑeŭ să putem când-va să vĕ arătăm zelul nostru cel prea ferbinte.

Dupĕ aceea ca către un special îngrijitor şi părinte al nostru şi ca către un prea înţelept şi prea experimentat dascal şi stâlp al Bisericeĭ Orientale ortodoxe, îndrăznim şi scriem ceea ce urméză, rugându-vĕ să nu vĕ îngreuĭaţĭ asupra nóstră, ci ca un părinte ĭubitor purtaţĭ greutatea celor bolnavĭ.

Noĭ, prea fericite al nostru Stĕpân, din causa deosebitelor suferinţe şi întristărĭ a acesteĭ vieţĭ trecetóre, care neîntrerupt de la nenorocirea nóstră în urmă ne urméză, ne găsim cu puţină sănĕtate trupéscă, de aceea şi suntem nevoiţĭ, dupĕ sfatul doctorilor (şi din multe alte cause ce Inalta Vóstră înţelepcĭune póte să le ghicéscă că urméză la strĕinĭ ca noĭ) să neglijem adesa posturile strămoşeştĭ, şi de aceea ne rugăm cu ferbinţélă apostoliceĭ Vóstre puterĭ, prea fericite, că să ne concedeţĭ cu simpatie şi părinteşte să ne trimiteţĭ bine-cuvêntare şi permisiune înscris ca să putem să le deslegăm, pănă când va vrea Dumneḑeŭ să ne aflăm pribegind în aceste părţĭ, fiind-că este şi cu neputinţă alt-fel, mărturisind că acésta nu o facem pentru îmbuĭbare şi desfătare, ci din necesitate şi pentru a nu fi scandal va rĕmânea scrisórea trimisă către noĭ în secret.

Pe lângă aceea ne rugăm ca să avem de la fericirea Vóstră şi bine-cuvêntarea şi permisiunea, ca să putem să avem în particular (dupre cum şi pănă acum din necesitate avem, aflându-se cu Domnia nóstră nume şi în Veneţia şi aicĭ, dar şi noĭ în special) serviciul credinţeĭ ortodoxe în casa nóstră, păzind ceea ce este de nevoe şi cât este cu putinţă locul cuviincĭos la acésta, ĭar acésta o facem pentru că suntem nevoiţĭ adesa să schimbăm locuinţele şi locurile, dupĕ cum nu ne îndoim că vĕ este cunoscut şi fericireĭ Vóstre şi încă şi pentru liniştea

nóstră maĭ mult și mângăerea. Noĭ avem permisiune de la Prea Sfinţitul Mitropolit Chir Moisi, dar dorim și vě rugăm ca să avem și de la părintele nostru obștesc, cel prea înţelept, și mult ne rugăm ca să nu trécă cu vederea rugăciunea nóstră, ĭar scrisorile hotărâţĭ a le trimite fără primejdie prin mijlocul Sfinţituluĭ nostru Egumen, la metohul Sfântuluĭ Mormênt Chir Meletie ca să le dea luĭ Chir Gheorghe Havere Thesalonicénul, cunoscut deja și fericireĭ Vóstre și le vom avea cu siguranţă și fără îndoială. Pentru tóte aceste facerĭ de bine vě vom fi îndatoraţĭ până la ultima respirare; ne rugăm fieșce pentru acestea. Iară prea sfintele și solitórelele Vóstre rugăcĭunĭ către Dumneḑeŭ să ne fie păzitóre în viaţă.

Aĭ fericireĭ Vóstre.

Din Viena, Februarie 13, 1728.

Supușĭ și pioșĭ fiĭ în Sfantul Spirit
și servitorĭ prea gata,

(Subscrișĭ): *Radu Cantacuzin Basarab*,
Constantin Cantacuzin Basarab,

(Originalul în grecește).

Acest document ni-a conservat o datină străveche religiósă ce a fost în neamul nostru, acea de a putea sevêrși la nevoĭ și necasurĭ, în timpurĭ de resboĭ și navalirĭ ale barbarilor asupra nóstră, sânta liturgie ori unde se aflaŭ. Acésta însamna ca de câte orĭ se duceaŭ la rĕsboiŭ ori eraŭ alungaţi de ginte sĕlbatice, strĕmoșiĭ noștri, se duceaŭ cu eĭ și preoţiĭ, cariĭ luaŭ cu ei sf. Antimense și pre acestea sĕvêrșaŭ sfânta liturgie. In document spune precis ca așa făceaŭ Domniĭ și aĭ Valachieĭ și aĭ Moldoveĭ.

CHRISANT,

Cu mila luĭ Dumneḑeu Patriarh al Sfinteĭ Cetăţĭ Ierusalimul și a tótă Palestina.

XXII. Prea Sfinţite și prea ĭubitorule de Dumneḑeŭ Mitropolite al Belgraduluĭ și primate, Chir Moisi, frate ĭubit, și con-

liturgisitorĭ al smereniei nóstre în Sfântul Spirit; Vĕ salutăm frăţeşte şi cu ve elie pe Prea Sfinţia Vóstră.

Pentru întrebarea ce ne face Prea Sfinţenia Vóstră, dacă adică este permis şi legal că acolo unde nu sunt sfinţite bisericĭ póte să se facă sfânta liturgie, ducênd din loc în loc sfinţiţiĭ preoţĭ Antimisele? Rĕspunsul este acesta: Acésta să face fără vină, ca să se dea adică permisiune de către Arhiereĭ loculuĭ la preoţĭ să taca dumnedeeştele leturgiĭ în locurı şi în casele curate numaĭ cu antimiste; pentru că aşa se subînţelege, pentru că antimistele ţin loc de sfintele Altare sfinţite. Şi acésta se sĕvêrşeşte şi la scaunul nostru apostolic, la Arabiı deşertuluı, unde neaflându-se bisericĭ se trimit de către noĭ preoţĭ ambulanţĭ şi sĕvêrşesc Sfânta liturgie şi în peşterĭ şi în alte locurĭ, în puterea Antimisuluĭ sfinţit. Dar şi ĭubitoriĭ de Chrıstos Domnĭ şi aĭ Valahieĭ şi aı Moldoveĭ, în timpul când se află în expediţiĭ, avênd cu eĭ preoţĭ cu Antimise sĕvêrşesc Sf. Liturgie în corturĭ hotărâte, şi pe cale şi în orĭ-care alte locurı se află, saŭ mergênd saŭ stând, după cum făceaŭ altă data şi ĭubitoriı noştri de Christos împĕraţiĭ şi generaliĭ în lagările lor şi pe uscat şi pe mare, după cum se vede din Istorie. Acésta este adevĕratul şi sigurul rĕspuns; de aceea şi Prea Sfinţia Vóstra cerênd trebuinţa să daţĭ voe şi să hotărâţĭ în tótă turma Vóstră spirituală să se facă acésta fără împedicare, ca legal, ordonat, şi din vechime obicĭnuit de sfânta nóstră Biserică apostolică a Rĕsărituluĭ.

In Iaşı, 1728 luna Septembrie.

(Originalul în greceşte)

Prin acésta epistola Radu Dudescu ni da relaţiĭ despre cladirile dın sf. Sava, care aŭ fost local de şcólă până în timpul nostru, apoĭ şi despre alte reparaţiĭ pe la Bisericĭ. Acĕsta însamna ca ómeniĭ noştri Românĭ eraŭ strînşĭ legaţĭ de sórta persónelor din Ierarhia Orientală şi ca prin eĭ se sciea ceea ce se petrecea în Constantinopol.

XXIII. Epistola luĭ Radu Dudescu cătra prea fericitul Patriarh al Ierusalimuluĭ Chir Chrisant despre deosebite cestiunĭ.

Prea fericite, prea înțĕlepte și prea sfințite stĕpâne, Patriarh al Sfinteĭ cetăți Ierusalimul și al nostru în Christos prea respectate părinte, Domnule Domn Chrisant, închinându-ne cu plecăcĭune prea fericireĭ Vóstre, cu tótă evlavia vĕ sărutăm sfânta dréptă.

Ne rugăm a tot puterniculuĭ Dumnedeŭ să acopere și să păstreze îndumnedeita Vóstră înălțime sănĕtósă, dispusă, vigurósă, îndelung îndilită, plină de tot binele și ferită de orĭ-ce întâmplare protivnică.

Am primit cu mânĭ plecate și cu mintea înalțată cinstita și sfințita scrisóre a fericireĭ Vóstre, și înștiințându-mĕ despre mult dorita și rîvnita-mĭ sănĕtate și vigurositate a Vóstră, am înălțat mulțămire Sfântuluĭ Dumnedeŭ, celuĭ ce o păzește și o conservă, pe care fie să o conserve Domnul și de acum înainte neschimbată. Am primit cu grumazul plecat și rugăcĭunele Vóstre stĕpâneștĭ și binecuvêntările prin degetele încrucișate, pentru care vĕ arăt pre multele mele mulțămirĭ pentru părintésca ĭubire. M'am lămurit în urmă și despre cele în ea însemnate.

Cât despre întărdierea scrisóreĭ nóstre, prea înțĕlept și ingenios a predis înalta Vóstră minte, că adică, n'a venit din negligență orĭ neaducerea aminte de mine, ci din speranța dilnică, a doriteĭ mie presențeĭ Vóstre aicea; și fiind că v'ațĭ hotărât ca dupĕ trecerea viitórelor sfinte sĕrbătorĭ să urmeze venirea nóstră aicea, ĭată și eŭ vĕ depun la picĭóre respunsul meŭ cătră respectabilitatea Vóstră.

Despre clădirea decĭ a Sfântuluĭ Sava, dupĕ ordinul prea fericireĭ Vóstre la timpul potrivit, me voiu îngriji să îndeplinesc cele ce lipsesc; nu maĭ puțin și despre paraclișul din Sfântul Gheorghe voiŭ vorbi cu prea Sfințitul de Vitleem, ca să facem de acum gătirea necesară și prepararea, pentru că avem datorie creștinéscă ca să servim

cu toţiĭ sfântul şi dătătorul de viaţă Mormênt, şi în special eŭ pe prea fericirea Vóstră, pentru ĭubirea ce aveţĭ către mine, şi buna-voinţă ce mĭ-o arătaţĭ în tot-déuna. Despre bălcĭul din Târgovişte despre care maĭ înainte vreme vorbisem, de sigur că eŭ îl uĭtasem acum, pentru că n'a urmat atuncea anaforaŭa făgăduită de mine către fericitul Constantin Voevod, ĭar acum când mi-l amintiţĭ fericirea Vóstră, cu tótă mulţămirea voiŭ să aflu maĭ întâĭŭ pe aceĭ ómenĭ, cariĭ mi-aŭ spus mie çele obicĭnuite la acel bălciŭ şi chipul preparăreĭ luĭ, şi atuncĭ, dupĕ ordinul vostru, voiŭ raporta şi prea Inălţatuluĭ nostru Domn. Până atuncĭ însă, fiind-că este să veniţĭ, dupĕ cum doresc aicea, atuncea vom vorbi prin viŭ graiŭ, despre cele ce fac parte şi sunt de folos în orĭ-ce cestiune. Pentru pavarea Bisericeĭ Stella vĕ aduc la cunoştinţă că s'a terminat, şi n'a maĭ rĕmas nimica de făcut, ĭar Domnul Chrisant, ca bun creştin şi rudă a nóstră. a dat aceea ce a făgăduit, şi daca a şi rĕmas ceva de făcut de onorabilitatea sa le va îndeplini. Ceĭ din casa nóstră toţĭ, de la mic până la mare cu plecăcĭune să închină fericireĭ Vóstre şi vĕ sărută mâna cu evlavie. De aseminea prin noĭ vi se închină servil şi servul Vostru, şi prietenul nostru, boerul secretar Chir Panagĭotachi şi plecându-şĭ capul sărută prea Sfânta Vóstră drépta.

Acestea pentru present, ĭar sfintele şi înduratórele de Dumneḑeŭ rugăcĭunĭ ale Vóstre să fie cu noĭ în tótă viaţa.

1714 Decembre 15.

Al fericireĭ Vóstre fiŭ spiritual
şi în totul gata la ordine
(Iscălit): *Radul Dudescu.*

[Originalul în greceşte].

Prin acéstă scrisóre Constantin Cantacuzin—din familia Brâncovénu, ni spune că ómeniĭ luminaţĭ aĭ Românilor se interesaŭ fórte de-aprópe să ştie politica

Porțeĭ Otomane cât maĭ exact. In acest scop aveaŭ corespondența constituita, spre a nu li se întêmpla ceva subit.

XXIV. Scrisórea luĭ Constantin Cantacuzin, cătră prea fericitul Patriarh al Ierusalimuluĭ Chrisant, asupra diferitelor cestiunĭ.

Prea fericite, prea sfințite și prea înțé epte al meŭ stĕpân, închinându-mĕ cu plecăciune divineĭ Vóstre fericirĭ sărut cu tótă evlavia prea Sfanta Vóstră dréptă.

Respectata scrisóre a părinteșteĭ Vóstre bune-voințĭ cu datoritul respect salutând'o cu plăcere am primit'o; și înștiințându-mĕ atât despre buna călătorie a Vóstră la Adrianopol, cât și despre dorita-mĭ mie sănĕtate a Vóstră, am simțit deplină mângăere și veselie sufletéscă. Mulțămind Proniei divine care conduce tóte cele ce depind de ea spre cea maĭ fericită prosperare și progresare, carea să vĕ țină în mulțĭ an în pace și liniște pentru ca să primim ne'ncetat de la Voĭ rugăciunĭ și bine-cuvêntărĭ părinteștĭ, ca scut spiritual și armă de mântuire.

Spunețĭ că n'ațĭ ajuns în Adrianopol pe prea Inaltul și pe prea puternicul Epitrop (Marele Vizir), pentru că plecase de acolo cu grabă, și pe cale-șĭ grăbea mersul, pentru cause ce până acum, cum ḑicețĭ, nu științĭ. Pe acestea le cunóște numaĭ mintea c luĭ ce conduce tóte, dar sănătate numaĭ să dea Dumneḑeŭ și le vom cunóște cu timpul, cum și causa grăbireĭ drumuluĭ și resultatul celor-l-alte consilii și întreprinderĭ. Ne maĭ încunoștiințațĭ că fiind acolo Autocratorul (Sultanul) n'ațĭ plecat dupĕ Epitrop, că ațĭ rĕmas puțin, pentru a vĕ orienta cu timpul despre ce este de făcut. Dea Dumneḑeŭ (precum am ḑis) să le dispună spre bine tóte interesele și ostenele îndelungate ale Vóstre, pentru ca să nu fie trebuințe de bejenării și drumurĭ grele. Maĭ ḑicețĭ încă că pentru că s'aŭ dus împreună cu Epitropul și ceĭ maĭ însemnațĭ, și că pe ceĭ

localnicĭ nu 'ĭ-aţĭ întâlnit pentru strâmtorarea timpuluĭ, de aceea nu aţĭ auḑit nimic vrednic de a ne înşciinţa dar nicĭ noĭ nu ştim nimica până acum noŭ, din nicĭ o parte, maĭ ales că acum şi raporturile ne vin tărḑiŭ, ĭar causa n'o ştiŭ. Ce să ḑicem alta, de cât sa dea Dumneḑeŭ sănĕtate şi minte la aceĭ ce trebue să aibă. Nouĕ putere de a răbda, pentru ca să vedem ce ne va descoperi timpul. Fratele meŭ, Hagi Mihail şi soţia mea primind cu evlavie rugăcĭunele şi bine-cuvêntările Vóstre, servil se închină fericireĭ Vóstre; de aseminea şi nepoţeii meĭ vĕ trimit închinăciune servilă până la pământ, mulţămindu-vĕ fórte mult de ĭubire pentru halva şi chitonag aducêndu vĕ şi eu mulţămiri neperitóre, pentru ca în tot déuna vĕ supăraţĭ pentru noĭ şi cu cheltuelĭ şi cu alte darurĭ şi vĕ suntem îndatoriţi în tóte. Rog cu stăruinţă buna Vó tră voinţă ca atuncĭ, când s'ar întâmpla sau să auḑiţĭ ceva vrednic de ştiinţă să ordonaţi ca să ne vină şi la auḑul nostru, dupre cum voiŭ face şi eŭ, când va urma ceva de felul acesta. Iar preasfintele şi înduplecătórele cătră Dumneḑeŭ rugăciunĭ să fie nouĕ de pază în viaţă.

1715 April...,

Al prea fericireĭ şi prea înţĕlepĭuneĭ Vóstre
prea respectuos şi pentru tot-déuna
prea plecat serv.

(Iscălit): *Constantin Cantacuzin.*

[Textul original în grecește].

Acest docoment ni spune cum a fost primit Inocenţie. primul Episcop Uniat, la Viena şi ce instrucţiĭ i s'a dat de catră papistaşĭ cum să se presinte la Imperatul. După acea să arată şi beneficiile baneştĭ de care trebuĭa să se bucure în viitor.

FOARTE SERIOS.

1701, Februarie 20.

XXV. Intrebarea Cardinaluluĭ și respunsul Mitropolituluĭ împreună cu ceĭ cu el. (Ast-fel este titlul în manuscript).

Aŭ venit părinții la casa luĭ Can-Lichi împreună cu boerul Fiat și ne-aŭ strigat și aŭ cetit înaintea nóstră puncturile acelea, ce le cere Biserica Romeĭ.

I) Intre cele întâĭ a întrebat pe Mitropolit, de ce a venit la Viena? Acesta a rĕspuns că am venit să vedem pe Impĕratul ca să-l felicităm și pe prea strălucitul Cardinal și sa-ĭ cunóștem de Domnĭ aĭ noștri. Aceștia l'aŭ învĕțat dicênd: ḑi așa: Stĕpânul meŭ, am venit ca să ĭaŭ confirmația de la împĕratul îndelung înzilit.

II) I-aŭ cerut donațiele luĭ, ḑicêndu-ĭ că s-aŭ făcut arhiereŭ să le dea în mâna cardinaluluĭ ca să le vîre în foc să le ardă și să-ĭ dea altele dupĕ hirotonie ale luĭ ḑicênd: Acela care te-a hirotonisit a fost schismatic, afară de Biserica Romeĭ.

III) Să se separe cu totul de Biserica Rĕsărituluĭ; și să se supună Bisericeĭ Romeĭ și maĭ mult să nu pomenéscă pe Patriarhĭ, nicĭ să și-ĭ amintéscă, numaĭ pe Papa și pe Cardinal.

IV) Și maĭ mult să nu aibă nicĭ un amestec cu Domnul Valahieĭ, nicĭ cu Mitropolitul, nicĭ să ție secretarĭ Calvinĭ; și să ție numaĭ papistașĭ, ca să nu se facă scandal.

V) Și să trimétă acele jurăminte pe care le voește Cardinalul să le jure în țară, pentru ca să fie contra Calvinilor și a Sinódelor, și Vlădica să nu fie volnic, el singur să hotărască judecățĭ saŭ alte despărțirĭ fără de teolog și orĭ-cât câștig s'ar face din orĭ-ce jumĕtate să ĭa Vlădica și jumĕtate teologul; ca să fie ctitor monastireĭ să facă și școla și orĭ-ce altă aŭ trebuință.

VI) Să nu fie volnic vlădica să hirotonisască popĭ până ce nu-l va examina juratul Cardinaluluĭ și filosofiĭ și să

fie până la 26 de anĭ în vrâstă şi neînsurat, fără femee, dupre cum sunt şi papistaşiĭ.

VII) Hotărâsc să ĭ dea banĭ de întreţinere 30,000 ca să facă un (γιαντράρη) ca să o aĭbă, şi să aĭbă profesor vlach şi papistaş ca să înveţe filosofia.

VIII) Pe Vlădica să-l hirotoniséscă a doŭa óră, pentru că aceĭ ce l'aŭ hirotonisit nu puteaŭ să fie drepţĭ, pentru că nu sunt Uniaţĭ.

IX) Când móre Vlădica să-ĭ găséscă treĭ copiĭ din ţéră şi să fie fórte învĕţaţĭ—filosofĭ; să-ĭ aducă la Viena şi să-ĭ cerce Cardinalul care din aceştĭ treĭ va fi maĭ vrednic, pe acela îl va face Cardinalul Arhiereŭ.

X) Poruncă la preoţiĭ ce sunt hirotonisiţĭ să-ĭ hirotonisască a doŭa óră, pentru că nu aŭ bine-cuvêntarea adevĕrată.

XI) Să cunóscă pe Arhiepiscopul papistaşilor de maĭ mare, aşa precum din început a fost al Calvinilor, să nu lipsésca din Sinod.

XII) Vlădica să aĭbă titlul sĕŭ dupre cum şi alţĭ arhiereĭ. Uniaţiĭ cari sunt cu Biserica Romeĭ să fie consilierĭ împĕrăteştĭ.

XIII) Protopopiĭ să nu se amestece la baniĭ ce vin de la despărţenie şi alte judecaţĭ, ci să le ĭa numaĭ teologul şi varbireul şi Vlădica din orĭ câte ar veni din ţéră.

XIV) Calviniĭ să nu aĭbă nicĭ un fel de amestec şi nicĭ să se vîre în cestiunele mistice.

(Din manuscriptul de'supt No. 605).

Dimitrie Ramadan ni spune data precisă când monastirea Soveja, — unde se surghĭuneaŭ boeriĭ Moldoveĭ de către Domnitorĭ, — a fost supusă sf. Mormênt.

XXVI. Scrisórea luĭ Dimitrie Ramandan către prea fericitul Patriarh al Ierusalimuluĭ Chir Chrisant,

Prea fericite, prea înţelepte şi Preasfinţite Patriarhe al

Sfinteĭ cetățĭ Ierusalimul și a tótă Palestina, Domnule Domn Chrisant, Părinte prea respectate în Christos, mě închin îngenunchiat fericireĭ Vóstre și sărut cu tótă evlavia și plecăcĭunea sfințita și respectata Vóstră dréptă; rugând pe față pe cel în Treime lăudat ca sa ţină pe respectabilitatea Vóstră sănětos, bine dispus, viguros la preasfântul, Apostolicul și Patriarhicescul scaun în period de mulțĭ anı.

Sfințita și respectabila epistolă a fericireĭ Vóstre cu închinăcĭune salutând'o o am primit și am înalțat luĭ Dḑeŭ celuĭ ce da tóte bunurile laude de mulțămirĭ, pentru prea ĭubita și dorita Vóstră sănătate. Am cetit și cele însemnate maĭ ın urmă. Vě mulțămesc și pentru ne'ntrecuta dărnicie și pentru rugele părinteștĭ ce cu bogăție le ınmulțeștĭ asupra nóstră, de aseminea și pentru covîrșitórea ĭubire părintéscă și buna-voință ce arătațĭ pentru mine, pentru care altă resplată și recunoștință dréptă nu pot a vě da, cât a vě mărturisi că sunt cel maĭ gata și cel maĭ bine dispus serv la ordinele Vóstre, și în genere atârnând de voințele Vóstre părinteștĭ. Numaı atâta mě rog, ca părinté ca Vóstră ĭubire către mine și buna-voință să se menție neschimbată și să se estindă în tótă viața acéstă trecětóre.

Pentru Monastirea Soveja cunóscă fericirea Vóstră, că s'a dat sfântuluĭ și dătătoruluĭ de viață Mormênt. S'a făcut și Chrisov, dupre cum vețĭ fi înștiințat și prin scrisórea prea Inălțatuluı nostru Domn. Scrisorile ce ațĭ trimis s'aŭ înmânat adresanților. Fiiĭ Voștri spirituali, dupre cum și prea învěțatul papa Chir Serafim cu datorita supunere și închinăcĭune vě sărută stânta dréptă. Vě rog a me învrednici de sfințitele și respectabilele Vóstre scrisorĭ, care înfrumusețază pe servul Vostru cel întru tóte gata, cum și cu sfințitele Vóstre ordine. Iar aniĭ fericireĭ Vóstre să fie prea mulțĭ și prea fericițĭ, însě rugele sfinte și ajutătóre către Dumneḑeŭ să fie cu noĭ.

1715 Iulie 31.

Al fericireĭ Vóstre fiŭ în Christos
și la ordinile Vóstre.

(Iscălit): *Dimitrie Ramandan.*

N.B. Scrisorile ce ațĭ trimis le-am dat, dar respuns încă nu mĭ-aŭ venit. Priméscă și fericirea Vóstră acéstă scrisóre.

[Originalul în grecește].

Din acéstă epistolă să constata, că nu numaĭ Egumeniĭ eraŭ grecĭ pe la monastirile dise închinate, dar chĭar şi închirierea moşiilor se dadea în arendă tot la grecĭ, ba înca şi la calugări, ca în casul de faţa.

NECTARIE,

XXVII. *Cu mila luĭ Dumnedeu Patriarh al Sfinteĭ cetăţĭ Ierusalimuluĭ şi a tótă Palestina.*

Prin presenta scrisóre modestia Nóstra să pronunţa şi aşaza definitiv egumen la monastirea Rahovița, metoh fiind Sfântuluı Mormênt, pe prea cuviosul monach Chir Macarie, care şi datoreşte a o administra şi guverna gospodareşte, şi ca frate al Sfântuluĭ Mormênt. a o reînoi şi îmbunataţi ducênd'o tot-déuna spre creştere; dând în fie-care an la Sfântul Mormênt 25 aslane, (adica două-decĭ şi cincĭ) şi nimic alta pană în timp de treĭ anĭ, şi dupe treĭ anı saŭ să-l schimbăm saŭ sa-ĭ facem altă scrisóre şi alt termen; începênd să dea de la întâıul termen ceĭ două-decĭ şi cincĭ de leĭ la Septembrie viitor 1665, şi să nu umble alt-cine-va sa-ĭ ĭa ceva peste aceştia, saŭ mult saŭ puţin, fără numaĭ aceştĭ două-decĭ şi cincĭ de leĭ şi aceştia să-ĭ dea anual egumenuluı ce se afla la Sfântul Gheorghe în Bucureştĭ şi sa ĭa de la el adeverinţa dréptă cu mâna luĭ, şi acésta pentru siguranţa şi încredinţare.

S'aŭ scris în anul 1664 în luna Septembrie în Bucureştĭ.

(Iscalit): *Al prea Sfinteĭ Cetaţĭ Ierusalimuluĭ Patriarh Nectarie.*

(originalul în greceşte].

In acéstă scrisóre ni s'a conservat mustrarea aspră şi aforisenia cu care ameninţă Dositeiŭ Patriarhul pe Atanasie, Mitropolitul Transilvanieĭ, care se făcuse Uniat. Dosoteiŭ avea drepturĭ asupra luĭ Atanasie, pentru că luase parte la hirotonia luĭ şi a

fost present când Atanasie făcuse jurămêntul de Arhiereŭ Ortodox în Mitropolia Ungro-Vlahieĭ. Audindu-se despre abjurarea luĭ Atanasie de la Ortodoxism, Dosoteiŭ îl mustră amar şi'l face respundĕtor de turma luĭ încredinţată şi înaintea ómenilor şi înaintea luĭ Dumnedeŭ şi'l declară sperjur, dacă nu se va întórce la credinţa strămoşască.

DOSOTHEIU AL IERUSALIMULUI

XXVIII. Scrisóre sfătuitóre către Athanasie Episcopul din Valahia, probabil latinofron (aderent la papistăşie).

Domnia-ta Chir Athanasie îţĭ aminteştĭ că aĭ venit în Valahia, şi aĭ căutat să te facĭ Mitropolit în aceste părţĭ; îţĭ aminteştĭ că te-am înţeles că eştĭ om rĕŭ şi inima ta nu era dréptă către Dumnedeŭ. Şi aŭ trecut în deajuns timp şi aĭ umblat cu rugăciunĭ şi în urmă cu făgăduinţĭ de ale tale şi cu jurăminte înfricoşate ne-aĭ mişcat şi pe noĭ şi pe ceĭ-l-alţĭ de te-am ales arhiereŭ; şi în sfârşit te aĭ hirotonisit cu cinste şi te-aĭ îmbrăţoşat de către toţĭ, maĭ mult de cât ţi se cuvinea. Aĭ mărturisit înaintea îngerilor şi arhangelilor şi însuşĭ a luĭ Dumnedeŭ celuĭ ce este peste tóte, ca veĭ păzi credinţă în sfinţiĭ părinţĭ şi în sf. Biserică Catolica a luĭ Christos. Maĭ în urmă aĭ scris către Preasfinţitul Mitropolit al Ungro-Vlahieĭ, cel ce te-a hirotonisit, şi aĭ cerut permisiune să mânâncĭ carne, iar nouĕ ne-aĭ scris şi aĭ cerut voie ca la o liturgie să hirotoniseştĭ maĭ mulţi presbiterĭ şi maĭ mulţĭ diaconĭ. Apoĭ a venit aicea un óre-care tĕnêr şi ne-a spus că te-a vĕdut în Viena şi aĭ liturghisit cu Cardinalul şi cu alţĭ papistaşĭ, şi de două orĭ în aceeaşĭ liturgie papistăşească aĭ abjurat Biserica Orientală, care este acesta: ca aĭ abjurat sfânta Biserică Catolica şi apostolică a luĭ Christos, şi aĭ mărturisit Biserica Romană, adică cea particulară şi papistăşéscă, adică pe cea schismatică şi în fine eretică. Am audit că te-aĭ întors în

Transilvania şi te-aĭ pus într'o trăsură cu şase caĭ şi înaintea ta aprindeau luminĭ, aĭ adunat pe preoțĭ şi le-aĭ făgăduit libertate (ertare) de darĭ; şi alte lucrurĭ lumeştĭ numaĭ să se faca *Uniţĭ*, care este tot-una cu a se face deosebiţĭ de Dumneḑeŭ şi uniţĭ cu antichristul Papa, şi aşa te-aĭ făcut din pastor lup, pentru că oile le ĭeĭ din staulul luĭ Christos şi le arunci în gura diavoluluĭ. Pe când trebuĭa la vreme de nevoe sa te araţi cu barbăţie, apărător al sfinteĭ credinţe şi să încurajezĭ turma cu cuvêntul şi cu fapta, ca în tot chipul sa fugă de papistaşiĭ vrajmaşĭ aĭ Cruceĭ luĭ Christos. Te-aĭ făcut începĕtorul rĕutăţei, conducĕtorul pierḑăreĭ, vrăjmaş al sfinţilor părinţĭ şi strĕin şi apostat pe faţă al Sfintei Biserici a luĭ Christos. Acestea înţelegêndu-le Noĭ te plângem şi te jălim maĭ mult de cât aŭ plâns Sf. Pavel pe Galatenĭ şi dumneḑeescul Chrisostom pe amicul sĕŭ Theodor. Sperând însĕ şi admiţênd întórcerea ta catra bine îţĭ scriem cuvintele ce le-aŭ scris Sfântul Pavel către Galateni; acela a ḑis către Galatenĭ: „Fiilor, pe care ĭaraşĭ vĕ plâng păna ce se va forma în voĭ Christos". Iar eŭ îţĭ ḑic: Fiule Athanase, pe care ĭarăşĭ te plâng, pană când se va forma în tine Christos, vinĕ-ţĭ în sine, nu te teme de jurămintele ce aĭ facut în Viena, ci te înfricoşază de acelea pe care le-aĭ facut când te-aĭ hirotonit arhiereŭ; nu te teme sa laşĭ minciuna, ci te spaĭmânta sa nu morĭ în afara de adevĕr; nu eşti copil mic; cugeta că cele ale Latinilor sunt novisme, sunt schismatice, sunt falşe, sunt înşelătóre, sunt strĕine de învĕţatura Sfinteĭ Evangeliĭ şi Sfinţilor Parinţĭ. Veḑĭ scrisórea obşteasca ce am scris celor de acolo şi înţelege din ea că papistaşiĭ sunt strĕinĭ de Biserica luĭ Christos, şi cu tóte că vorbesc multe plăcute, posibile, cu puterea înţelepciuneĭ lumeĭ aceştia, dar dacă cugeţĭ bine afli că tóte sunt inovaţiunĭ, şi tóte neasemenea cu credinţa apostolică şi părintéscă şi opusă Bisericeĭ Universale a luĭ Christos, nu te teme de desonóre pentru ca să te onorezĭ în împĕrăţia ceriuluĭ, nu te spaĭmânta de suferinţele lumeştĭ şi chĭar

de mórte, pentru a te ferici în împĕrăţia luĭ Christos. Sfântul Dionisie Patriarhul Alexandrieĭ a scris către Novat, făcêndu-se începĕtorul ereziei, să se întórcă de unde a eşit, adică la Biserica Ortodoxă şi sa-ĭ înveţe şi pe aceia pe care ĭ-a înşelat sa se întórcă şi aceĭa la Biserica Ortodoxă. Scrie-li şi acésta, că dacă nu te vor asculta ceĭ înşelaţi ca sa se întórcă la Biserica Ortodoxă, tu caută şi-ţĭ mântueşte sufletul tĕŭ, şi Noĭ iţĭ spunem ţie Chir Athanasie, dacă ve întórce la Biserica Ortodoxă pe aceĭ ce s'aŭ înşelat din causa ta, este fórte bine; ĭar de nu, cauta şi-ţĭ mântue sufletul tĕŭ; şi dacă voesc aceia să rĕmâe în papistaşism eĭ vor vedea; tu îngrijeşte-te să vii în starea ta de maĭ înainte şi să fii episcop ortodox şi adevĕrat episcop şi sa te îngrijeştĭ de aceia ce sunt în Ortodoxie, ca să rĕmâie în ea neturburaţi.

1701 Noembrie.

[Din manuscriptul sub No. 605.

(Originalul în greceşte).

Acest Ratzi a fost de bună samă om cunoscut de Dositeĭu Patriarhul Ierusalimuluĭ şi ĭ-a parut rĕŭ când a audit că a lepadat legea stramoşască Ortodoxa, acea a parinţilor luĭ şi s'a făcut Uniat. Ca tot renegatul aşa şi acest Ratzi cauta sa facă proseliţĭ spre Uniaţie, spre a'şĭ arăta devoţiunea catră Uniaţie. Dosotheiŭ audind de acésta îl mustră amar de fapta sa şi-l ameninţă şi cu afurisenia bisericéscă, dacă nu se va lepăda de Uniaţie. Mulţĭ Românĭ Transilvănenĭ, fără conştiinţă staŭ şi până astadĭ în amăgirea Uniaţieĭ, lepadându-şĭ fară ştiinţă legea veche a strămoşilor lor.

DOSOTHEIU

XXIX. Al Ierusalimuluĭ; scrisóre cătră Ştefan Ratzi dând lumină în cestiunea precedentă.

Prea onorate Chir Ştefane Ratzi,

Dumnedeŭ cel sfânt să te lumineze în bine; din timpul

rĕstignirei Domnuluĭ nostru Iisus Christos a început sa se predice în tótă lumea credinţa Ortodoxă şi aŭ venit atatia eretici şi împĕraţĭ şi papĭ şi patriarhĭ şi alţĭ mulţĭ sfinţiţĭ şi laici; şi mai înainte de aceştia idololatrii erau protivnicii credinţeĭ Ortodoxe, şi toţi chinuiaŭ pe ortodoxĭ şi le faceau şi alte multe iĕle, dupĕ cum spun martirologiele şi toţĭ ortodoxiĭ aŭ suferit şi în nevoi şi în necazuri şi în perderĭ şi însăşĭ mórtea, numaĭ ca sa pazésca curata şi nepatată credinţa Ortodoxă. Rĕul ultim este ca a adus inimicul comun în Biserica catolica pe Latinĭ, care ĭ-au plăsmuit şi au ḑis că papa este epitropul (representantul) luĭ Christos în tótă lumea şi din acésta s'a întâmplat să se aduca în Biserica luĭ Christos şi alte multe înoirĭ, pe care le-am descris în scrisórea obştéscă ce am trimis celor de acolo, nu tóte, fiindcă sunt prea multe, ci numaĭ pe unele; şi fiind-ca monarhia Papeĭ este puterea luĭ Anti Christ, ea nu vênéză alt neam de cât pe al ortodoxilor, întru atâta în cât nu au necajit atât pe neamul ortodox idololatriĭ şi toţi ereticiĭ, cât ĭ-a necajit şi-i necăjeşte papa şi ceĭ ce-l urméză, pentru ca vrajmaşul este înlăuntru, în casa. Au fost fraţĭ papistaşii şi s'au facut trădĕtorĭ, sunt afară de Biserica nóstră, întru atâta în cât cea orientală este ortodoxă şi cea romana este eretica. Apoĭ ca popii papistaşi să înşele pe simplii ortodoxĭ, ḑic ca Biserica este una, rĕul acesta s'a rĕspândit în multe părţĭ, ĭar acum cu permisiunea luĭ Dumneḑeu au ajuns şi acolo în Ardeal şi în adevĕr aŭ avut ortodoxiĭ de acolo din Ardeal ispite de la Calvinĭ; dar fiind-ca ḑiceau aceĭa ca sunt pe faţa vrăjmaşĭ, Ortodoxiĭ nu s'au supus la învăţătura lor, pe când popiĭ papistaşi sunt acei ce-ĭ dice Scriptura: „Aŭ pele de óe", şi ḑic ca sunt creştinĭ, dar învĕţătura lor este a luĭ Anti-Christ şi înşală pe mulţĭ. Am auḑit de acolo ca şi onorabilitatea ta te-ai facut conlucrător cu eĭ, ca sa înşele pe ortodoxi, adică te-aĭ facut trădator şi vrajmaş al adevĕruluĭ şi Ortodoxieĭ, rĕsvrătitor al sfinteĭ credinţe şi contrarĭu luĭ Iisus Christos şi pe lângă acestea conducĕtor al vrăjmaşilor cruceĭ luĭ Christos, ca să înşelĭ pe ortodoxĭ spre perdere. Deci dorind mântuirea ta îţi scriem acéstă epistola ca să te lepeḑi de papistaşĭ, adică de credinţa cea nouă şi să reviĭ ĭaraşĭ în sfânta Biserică care te-a crescut şi te-a nutrit şi ţĭ-a gătit moştenire neîntinata şi nestricată în cerurĭ; şi câte aĭ ḑis pană acuma în contra buneĭ cinstirĭ (evsevieĭ) să le ḑicĭ de acum în

contra papistaşilor, şi pentru sfânta credinţă părintéscă şi strămoşască a ta să vorbeştĭ tóte cele de cuviinţă şi drepte şi credute; dacă veĭ face după cum îţĭ scriem rugăm pe Domnul nostru Iisus Christos sa te ĭerte de marea greşală ce aı făcut, şi sa te aşeze în religia ta cea parintéscă şi stramoşască, care este credinţa cea sfântă şi Ortodoxă. Iar daca persiştĭ în sufletul tĕŭ şi voeştĭ să fiĭ papistaş şi să vînezĭ Biserica Ortodoxă a luĭ Christos, ca vrajmaş al luĭ Dumnedeŭ, ca nesupus luĭ Christos, ca contrar sfinţilor Apostolı, ca insultător sfinţilor părinţĭ, ca trădator Sfinteĭ Bisericĭ Catolice a luı Christos şi ca causa sufletéscă a perdereĭ multor creştinĭ şi ca prieten al diavoluluĭ şi aparător şi gata servitor, sa fiĭ afurisit de Părintele, Fiul şi Sfântul Duh, a Unimeĭ a unuĭ singur Dumnedeŭ după fiinţă, şi neertat şi în seculul de acum şi în cel vitor, şi pe tine şi pe casa ta şi averea ta şi sufletul tĕŭ şi viaţa ta să fie ıaraşĭ afurisite şi ĭarăşĭ blestemate şi supuse anatemeĭ vecĭnice. Sa aı blestemurile tuturor sfinţilor părinţĭ, dispreţul tuturor sfinţilor Apostolĭ, partea ta să fie cu trădatorul Iuda şi cu rĕstignitoriĭ Domnuluĭ; pomenirea vóstră cu sunet, urgia luĭ Dumnedeŭ să fie peste capetele vóstre şi să afli pe Dumnedeŭ luptător în diŭa judecăţeĭ, şi în sfârşit Satana şi diavoliĭ luĭ cu voĭ, fiind-că Domnul este cu noĭ.

1701 Noembrie.

(Din manuscriptul sub No. 605).

(Originalul în greceşte)

Acest document ne spune, că Monastirea Polovraciĭ a fost zidită de Dancıul Milescu. Familia *Milescu* este una din cele maĭ însemnate între Românĭ, şi ca politică, dar maĭ ales ca literată. Să constată că pe la 1693 eraŭ multe individe încă din ramura Milescu, cariĭ aveaŭ însemnătate şi pe care ĭ-aŭ consultat Patriarhul Dosotheiŭ când a făcut schimbul aceste Monastirĭ pentru suma de 1500 aslanĭ. Să maĭ constată că cu aceştĭ banĭ Patriarhul a reparat Biserica Sfântul Gheorghe şi a făcut şi chiliile din jurul eĭ în Bucureştĭ. Probabil

că schimbul îl va fi propus Domnitorul Constantin Basarab, spre a înzestra Biserica sa cu acea avere a Monastireĭ Polovracilor și care Biserica avea Hramul Sfinții Imperați. Tot-odata sa spune ca Monastirea Polovracilor a suferit fórte mult de restriștile acelor vremĭ.

XXX. Scrisórea Patriarhuluĭ Dosotheiŭ al Ierusalimuluĭ, confirmatóre ca metocul Polovracii face parte la monastirea Sfinților Constantin și Elena, zidită de Constantin Basarab, care a dat și o sumă de banĭ la Sfântul Mormênt etc.

Scrisórea presentă a modestieĭ Vóstre cuprinde ca, respectata monastire situată în posițiunea Polovracii și cinstită pe numele a sfintelor intrărĭ a prea Sfinteĭ nóstre Născĕtóre de Dumnedeu, care a clădit-o fericitul boer Danciul Milescu și a afierosit'o la sfântul și de viață facĕtorul Mormênt în anul 7158; pe când au venit aicea și Patriarhul de atuncea a Sfinteĭ cetățĭ Ierusalimuluĭ Chir Paisie, dar fiind-ca n'au dat la acéstă monastire amintitul eĭ ctitor moșiĭ și averĭ în de ajuns, ca să se pótă chivernisi și sa se susție întru cât-va, și fiind-că s'aŭ întâmplat în țara acésta renumită a Ungro-Vlahieĭ multe rĕle și una dupĕ alta, dupĕ cum cu totiĭ cunosc, a urmat cu necesitate și din propria sa neputința și din întâmplările ce aŭ venit de afară, ca nicĭ ctitoriĭ să nu pótă a o reînnoi saŭ în genere a o administra și nicĭ noĭ n'am putut să facem la acésta nicĭ un folos, așa că n'aŭ rĕmas o speranță și nicĭ putință ca sa putem să o stĕpânim, orĭ în genere să o conservam, fiind-ca pe lângă cele dise chiliele și zidurile și împrejurimile monastireĭ unele s'aŭ ruinat, altele merg spre ruină, ĭar vitele monastireĭ cu totul s'au perdut și însușĭ Rumâniĭ și țiganiĭ monastireĭ, din causa atâtor rĕle aŭ fugit unde aŭ putut, decĭ monastirea acésta a rĕmas maĭ cu totul pustie, dupĕ cum să dice în Sfânta Scriptura: „Ca terebintul ce-șĭ lépădă frundele luĭ", și fără de nicĭ o îndoélă era espusă la o nimicire desĕvêrșită. Aflându-ne decĭ trupește aicea în Ungro-Vlahia am luat vorbă cu urmașĭ

amintituluĭ fericit ctitor, adică cu prea nobila D-na Maria, fóstă soție a fericituluĭ Banu Barbul Milescu și a fiiceĭ sale Maria, și cu Constantin pe care l'a născut disul Barbul din altă femeie a luĭ și cu Stoĭca fiul fericituluĭ Petre Milescu; și am rugat prea mult pe prea strălucitul, prea piosul și prea Inălțatul Domn și egemon a tótă Ungro-Vlahia Domnul Ioan Constantin Basarab Voevod, fiŭ al modestieĭ nóstre ĭubit și dorit în Sfântul Spirit, să facă milă și să primésca ca să o reînoĭască, spre a fi de metoh respectateĭ monastiriĭ ce a râdicat din temelie strălucirea Sa, pe numele sfinților slăviților și marilor de Dumnedeŭ încununați și întocmaĭ cu apostoliĭ împěrați Constantin și Elena, și să dea alt-ceva în locul eĭ Sfințituluĭ Mormênt și așa și amintirea ctitorilor să nu se stingă, ci să rĕmâe de-a pururea, și Sfântul Mormênt să aĭbă o ajutorință, fiind-că sunt acuma 15 anĭ de când n'a luat nimica de la ea, și nicĭ are nădejde să ĭa de acolo ceva, nicĭ mult nicĭ puțin. Și dar prea strălucitul și ĭubitorul de Dumnedeu Domn, ca ĭubitor și compătimitor și ĭubitor de Christos Domn a conven[...] a cererea nóstră și a primit amintită respectată monastire, și a dat în locul aceleĭa Sfântuluĭ Mormênt treĭ pungĭ, adică: Aslanĭ 1500, pe care le vom cheltui la reînoirea și repararea chilielor adică, a odăilor Sf. Gheorghe; aicea la monastire, spre ajutor anual și pururelnic a Mormêntuluĭ Dumnedeesc. Declar dar cu acésta smerenia a nóstră, că acésta monastire ce se citește cu numele întrărilor Prea Sfinteĭ Născĕtóre de Dumnedeŭ și situată la Polvracĭ, cu tótă împrejurimea eĭ și cu tóte satele eĭ și cu moșiĭ și cu vie și cele-l-alte proprietățĭ și cu toțĭ rumâniĭ și țiganiĭ, care pe nume sunt scrise în afierosirĭ și în scrisorile domneștĭ ale monastireĭ, să fie metoh și proprietate proprie și obștésca a respectateĭ monastirĭ, care acum s'a zidit din temelie de amintitul prea strălucitul și prea piosul Domn de acum și până în vecĭ, și până ce sórele va luci, și să se administreze și guverneze de către egumeniĭ timpuluĭ a acesteĭ monastirĭ, dupĕ cum li se va părea lor; și nicĭ prea fericițiĭ din timpurĭ Patriarhĭ aĭ Sfinteĭ cetățĭ Ierusalimuluĭ, nicĭ părințiĭ și epitropiĭ Sfântuluĭ Mormênt să nu aĭbă în nicĭ un chip să se amestece cu acéstă monastire, saŭ cu părințiĭ monastireĭ, ci dupĕ vechiul obiceiŭ a Dumnedeesculuĭ Mormênt, dupĕ care aŭ putere deplină Prea Sfințițiĭ Patriarhĭ dupĕ timpurĭ aĭ Ierusalimuluĭ, afie-

rosirele şi proprietaţile Sfântului Mormênt să le schimbe şi să le administreze după timp şi trebuinţă, să rĕmâe acéstă schimbare neclintita şi nesfaramata şi sigură şi nesguduită de acum şi până în veac, cum sa dice, şi să aibă putere în tot timpul, la tot trupul şi la tótă faţa şi la judecata bisericésca şi politicésca. Iar dacă óre-care ar voi sa cugete şi să lucreze ceva în contra acestei scrisori presente a smereniei nóstre, sau din partea Sfântului Mormênt saŭ din partea ctitorilor monastireĭ şi a urmaşilor lui, sau alţĭ óre-care boeri oii supuşi, clerici saŭ laici, ca sa se încerce sa sfarăme cele bine hotarâte şi sa voiasca să nimicéscă dreapta, şi buna şi frumósa şi convenita acéstă economie, ca contrariŭ vĕdut a sfinţitelor legĭ şi a aceluĭ prea evident drept, uniĭ ca aceştia sà fie neiertaţĭ şi afurisiţi de Dumnedea cel a-tot puternic şi nedeslegaţi după mórte şi munciţĭ. Sa aiba şi blestemele celor 318 sfinţi părinţi purtatorĭ de Dumnedeu, adica anatema eterna şi neertata, şi în sfârşit fie partea lui cu tradătorul Iuda; iar ceĭ ce vor rĕmânea în cele ce bine am hotărât prin presenta scrisóre har sa aĭba de la Dumnedeu şi de la noĭ rugaciune, bine-cuvêntare şi ertare,

S'aŭ dat cu întarirea Preasfinţitului prea înălţatuluĭ şi prea strălucitul Arhiepiscop fost al Constantinopoluluĭ şi Patriarh ecumenic D. D. Dionisie, petrecênd aicea în Bucureştĭ şi cu mărturia subscrierilor P. S. Arhierei şi prea cinstiţilor boerĭ.

S'au tradus şi s'au scris şi în limbă Vlahică pentru maĭ deplină înţĕlegere a localnicilor.

In anul mântuirei 1693 în luna Iulie în Bucureşti.

[Din manuscriptul No. 6(.)].

Tipicul serviciilor bisericeştĭ la Românĭ în sĕrbătorile marĭ, când trebuĭa să fie de faţă şi Domnitoriĭ Ţĕreĭ. Acest obiceiŭ Creştin se menţine pănă astădĭ în părţile sale esenţiale.

Rânduĭala ce să făcea în seculiĭ trecuţĭ la sfinţirea Aghiezmeĭ marĭ este în cât-va schimbată în timpurile nóstre. Astadĭ nu asistă Domnitorul (Regele) la Liturghie, ci numaĭ la sfinţirea apeĭ. Să maĭ vede ca şi pe atuncĭ era obiceĭul de a se duce Arhiereul la rîŭ şi a boteza apa cu Sf. Cruce. Obiceĭul de a o arunca în apa şi a fi scósă din rîŭ de catră ómenĭ Sf. Cruce, este împrumutat de la Grecĭ. Acolo climatul fiind maĭ dulce permite aseminea datine, pe când la noĭ acéstă acomodare nu se prea potriveşte, fiind apa îngheţată şi pentru a se putea executa acéstă datină trebue adese a se curăţâ rîul de ghiaţă în acea parte.

Serbarea şi ordinea la Botezul Domnuluĭ.

La timpuĭ hotarît se duce Arhiereul în Biserică, ĭar preoţiĭ ıaŭ bine-cuvêntare de la el şi se îmbracă în veşmintele lor, şi apoĭ ĭes diaconiĭ din Altar cu trichiriul şi Crucea, ĭar Arhiereul merge în faţa sfintelor uşĭ şi luând îndată Mantiea şi Cârja se închina sfintelor icóne, apoĭ bine-cuvintéză ca de obiceiŭ poporul şi ducêndu-se la locul pregatit în mijlocul Bisericeĭ se îmbracă în tóte veşmintele Arhiereştı. Iar unul din preoţĭ face proscomidia. Venind Domnitorul de afară ĭesă spre întimpinare şi Arhiereul împreună cu preoţiĭ şi diaconiĭ şi stând Domnul şi Arhiereul la locurile preparate lor, bine-cuvintéză Arhiereul pe Domnitor, apoĭ stau ambiĭ pană sa împarte lumânările. Dupĕ aceea se râdica Arhiereul şi se duce în locul unde s'a preparat aghĭasma şi tamâind împrejur aghiasmatarul

dice: Bine-cuvêntat este etc, iar chorurile încep îndată: Glasul Domnului etc. și cele-l-alte tropare. Atuncĭ Arhiereul tămâe pe Domnitor după obiceiu și pe popor ș'apoĭ stă la locul luĭ. După ce s'a terminat cetirile și apostolul, iarăși sa duce la locul unde este aghismatarul și se citește sfânta Evangelie, după cetirea căria, acesta bine-cuvintéza poporul, ĭar diaconul dice ecteniile, apoĭ Arhiereul dice rugăcĭunele mistice și în urmă dice cu voce tare: Treime ceĭ de o ființă etc. apoi sigiléză (pecetluește) apa de treĭ orĭ cu cinstita Cruce cântând: In Iordan etc. împreuna cu chorul de treĭ orĭ și stropește locul în semnul cruceĭ. apoĭ se duce cu ceĭ-l-alțĭ la rîu și botéza în el cinstita Cruce, ĭar după ce se întórce sta între aghiasmatar și Domnitor, apoĭ vine Domnul și se închina cinstiteĭ crucĭ sărutând-o, ĭar Arhiereul îl stropește când pléčă spre tron. Apoi vin după ordine și ceĭ-l-alțĭ și se sfințesc prin el, stând atuncĭ (după ce a stropit pe Domnitor) lânga aghiasmatar. După ce a sfințit pe toțĭ vine Arhiereul în locul său și botezând ramurile regale cu mânile, stropește câte unul câte unul după ordine. După ce se fac acestea diaconul dice: Miluește-ne pre noĭ etc. și se face apolisul și îndata întrând cu toțiĭ în Biserică încep sfânta Liturghie.

De aseminea și în Vinerea Mare sara, care după ritualul Ortodox se numește Sâmbătă, pentru că diua Sâmbeteĭ să începe de la apunerea sóreluĭ în sara Vinereĭ. Tot ca și acum să împărța luminĭ atât la Prohodul Domnuluĭ precum și la Sf. Paștĭ.

Serviciul la sfânta și Mare Sâmbătă.

Ducêndu-se Arhiereul în Biserică la timpul hotărât al dimineţeĭ, cântă serviciul așa: După exapsalm Dumnedeŭ este Domnul și troparele și îndată psalmul 50 și încep canonul: Valurile măreĭ... După oda a șaptea ĭaŭ preoțiĭ bine-cuvêntare de la Arhiereu și intră în Altar îmbrăcându-se cu veșmintele lor sfințite; dupa aceea intră Arhiereul împreună cu ceĭ-l-alțĭ Arhiereĭ ce se află în sfântul Altar

şi se îmbraca şi aceştia cu tóte veşmintele arhiereştĭ. După ce se termină canonul ĭesă eclesiarhuĭ şi spune să ĭasa laiciĭ afară în curte şi după aceştia ies şi preoţiĭ în urma acestora şi proistosul între Arhiereĭ, apoĭ şi Domnitorul, şi staŭ în tronurile lor, ce li sunt pregatite, ĭar Arhiereul bine-cuvintéză cu tricheriul pe Domn, apoĭ şed amêdoĭ până când se împart lumânarile. După aceea luând Arhiereul tamâetórea şi ducêndu-se la locul unde este epitafiul îl tamâează jur împrejur. Apoĭ sta în picĭóre cântând: In mormênt vĭaţa... de treĭ orı, după care tămâe pe Domnitor şi poporul şi ĭaraşĭ epitafiul şi pe Domnitor, şi aşa binecuvintéză pe toţĭ şi vıne la tronul sĕu. Tămâeazĭ apoı şi ceĭ-l-alţĭ Arhiereĭ după ordinea lor, pana la îndeplinirea celor treı stărĭ a celuĭ ne'ntinat. Iar după cel ne'ntinat îndată cantă evloghitariile şi după aleluıa, cerirea şi: Sfânt este Domnul Dumnedeul nostru de treĭ orı. Apoı cântându-se: Tótă suflarea, se duce Arhiereul şi sarută epitafiul şi Evangeliul şi după el Domnitorul, pe care-l bine cuvintéza Arhiereul ducêndu-se în tronul sĕu şi aşa cu toţiĭ. Terminându-se Doxologia la Trisaghiŭ, merg ınainte laiciĭ şi dupe eĭ preoţiĭ, apoĭ Arhiereul cu Domnitorul. Iar ceĭ-l-alţı Arhiereĭ luând epitafiul pe capetele lor pléca şi eĭ după aceştia şi merg în jurul Bisericeĭ. Intrând în Biserica dice Arhiereul înaintea sfântuluĭ Altar: Inţĕlepcĭune drépta. Şi intra în Altar cu ceĭ-l-alţı Arhiereu şi preoţĭ cântând troparele: Iosif cel cu bun chip etc. Şi depun epitafiul pe sfânta Masa. Iar afară se citeşte profeţia şi Apostolul, ş'apoĭ Arhiereul Evangeliul. Diaconul apoı ectenia pe de rost. şi: Se plinim rugăcıunele nóstre, ĭar Arhiereul ecfonisele şi apolisul: Cel ce pentru noĭ ómeniĭ şi pentru a nóstră mântuire, etc. După obiceiŭ, sfinţindu-se toţĭ face apolisul şi lasând omoforul şi epitrahilul intră cu toţiĭ în Biserica şi începe preotul sfânta Liturghie.

Se observă că Domnitoriĭ eraŭ faţă la întâĭa şi a doŭa Inviere. Datina de a subscrie în faţa poporuluĭ Domnitoriĭ Evanghelia ce să citeşte la Sf. Paştĭ este un obiceiŭ împrumutat de sigur de la Imperatoriĭ Bizantinĭ. Acest obiceiŭ servea şi de

date positive ale timpurilor Impĕrațieĭ lor, pentru ca se punea și data indicționuluĭ și în al câtele an al Imperațieĭ cutăruia Imperat a avut loc Pasia.

In Sfânta și Mare Duminică a Pascheĭ.

Cantându-se meso-noptica iaŭ preotiĭ bine-cuvêntare de la Arhiereu și intrând în sfântul Altar se îmbracă în sfințitele lor veșminte, după aceștia întra și Arhiereul cu ceĭ-lalțı Arhiereĭ și se îmbraca și aceștia cu veșmintele lor arhierești. Dupĕ apolis, ies din Biserică și laicii și preoțiĭ și arhiereiĭ, după ordine ca și eri. Apoi proistosul Arhiereilor și Domnitorul și se duc în locurile lor. Arhiereul bine-cuvintéză cu trichiriul pe Domnitor, ș'apoi șed ambiĭ până ce se împart lumânarile. Dupĕ aceea sculându se Arhiereul se duce la locul obicinuit și luând de la diacon tamâetórea tămâează împrejurul tetrapodiluĭ ș'apoĭ dicênd diaconul: Stĕpâne bine-cuvintéză, Arhiereul cu o voce plăcuta dice: Marire sfintei și ceĭ de o ființă etc. Cântând: Christos a înviat de trei orĭ, apoĭ chorurile și aceștia stihurile, în urma iarașĭ Arhiereul Christos a înviat. Apoĭ diaconul ecteniile și Arhiereul dice: Ca Ție se cuvine etc. Ș'apoi încep canonul și purced în Biserică. Tamâează Arhiereiĭ pronunțând și ecfonisurile dupĕ ordinea lor. Apoĭ iarașĭ ies afară și se cântă Laudările, pe când fac sărutarea, ședênd Arhiereul atunci în partea drépta a Domnitoruluĭ și ținênd în mânĭ Evangeliul. Dupĕ ectenii și se plinim rugaciunele nóstre, citește Arhiereul: Dacă este cine-va evsevios și iubitor de D-deŭ.... dupĕ care apilisul.

Acest tipic spune ca era present Domnitoriĭ și la a doŭa Inviere. Aceste obiceĭurĭ sunt de buna séma luate și întroduse la Domniatele Române din Imperiul Bizantin, dupĕ cum se facea la Biserica Mare a Patriarhieĭ.

Inștiințarea despre Vesperina (a doŭa Inviere).

Dupĕ scularea de la masă se duce Arhiereul în Biserică

şi se îmbracă iarăşi cu tóte veşmintele arhiereştĭ, de aseminea şi unii din preoţi şi diaconi. Apoi luând tămăetórea stă în faţa sfintei Mese şi tămăează dicênd: Bine-cuvêntat este Dumnedeul nostru, Christos a înviat de trei ori şi afară chorurile, pronunţând şi stihurile, după care apoi ecteniile şi: Că Ţie se cuvine etc. Apoi iesa şi tămâe pe toţi, iar după tămâere bine-cuvintéză cu tricheriul pe Domnitor şi pe popor şi sta afară la locul sĕŭ. Când ies preoţii şi diaconii la Isod (eşire) şi'i urméză şi Arhiereul. După prochimen începe: Şi pentru ca să ne învrednicim noi etc. şi citeşte Evanghelia împreuna cu alţii, după obiceiŭ, iar după: Sa plinim rugaciunele nóstre, iesa din Altar şi sărută icóna Invierei, ş'apoi sta la locul sĕŭ, afara din strană, ţinênd sfânta Evanghelie şi face sarutare cu Domnitorul, după ce Domnitorul se închină la Inviere, apoi intră în strană şi face sarutarea cu toţi. După diŭa Invierei şi Christos a înviat merge în faţa uşilor sfinte şi face apolisul.

Sfinţirea apeĭ în Joĭa cea mare astădĭ să face Vinerĭ—Isvorul Maĭceĭ Domnuluĭ.

Joĭ în sĕptĕmâna luminată.

Inainte de liturghie ies iarăşi afară din sfânta Biserică, în curte, şi luând Arhiereul omoforul şi epitrahilul, iesă şi el din strană şi se duce unde s'a preparat pentru aghiazmă şi tamâind jur împrejur dice: Bine cuvêntat este etc. Christos a înviat etc. cu stihurile, apoi: Invierea lui Christos vĕdênd şi îndata psalţii cântă canonul: Diŭa Invierei, iar Arhiereul tămâe poporul, după ce Arhiereul a tămâiat bine-cuvintéza după obiceiŭ şi se duce în strană. Terminându se canonul, apoi: Câţi în Christos v'aţi botezat şi Apostolul, apoi iarăşi se duce Arhiereul în locul unde este aghiazma şi dice Evanghelia. Apoi diaconul ecteniile, Arhiereul ecfonisul şi rugăciunele sfinţirei aghezmei pănă la: şi s'a îmbrăcat cu ele. După ce s'a îmbrăcat preotul dice: Şi cădênd iarăşi le-a dis lor; Iar Arhiereul şade atunci dicênd: V'am făcut pe voi etc. După îndeplinirea cuvintelor Evangelice, diaconul curând dice: Domnului să ne

rugăm, şi Arhiereul dice rugăciunea. După terminarea aceştia, se duce Arhiereul închinându-se şi ungêndu-se cu apă, după el Domnitorul şi după el tot poporul, afară de cei doi-spre dece; iar psalţii cântă troparele: Spălând picióreIe etc. După ce cu toţii se ung dice diaconul, stând lânga tronul Arhiereului: Miluește-ne pre noi.... iar Arhiereul. Ca Milostiv şi face Apolisul: Cel ce prin nemĕsurata sa bunătate etc. apoi întră în Biserică şi îndată încep sfânta Liturghie.

C. E.

DISCURS

Pronunţat în Cathedrala Metropolitană din Bucureştĭ, în ḑiŭa de 1 Ianuarie 1887 (anul noŭ), în presenţa M. S. Regeluĭ, de Arhimandritul Dr. P Georgescu.

Sire,

Anul vechiŭ a trecut şi ne găsim în pragul unuĭ an noŭ, necunoscut. Astă-ḑĭ de la palatele cele maĭ splendide, pănă la colibele cele maĭ modeste, de cu nópte şi pănă în séră, aerul resună de miĭ şi miĭ de vocĭ, urând: „*La mulţĭ anĭ cu pace, sĕnătate şi bine la tóte*“. Acéstă urare vechę. este eşită din gura strĕbunilor noştri, carĭ vieţuıaŭ în timpurĭ grele. Ea ne raportă dorinţa vécurilor trecute, a vécurilor de restrişte, când Huniĭ şi Goţiĭ, Avariĭ şi Gepiḑiĭ, Turciĭ şi Tătariĭ şi cine ştie câte alte lifte strĕine, cutreeraŭ câmpiile şi dumbrăvile acesteĭ scumpe ţĕrĭ, prădând, arḑênd şi omorând tot ce întâlneaŭ în calea lor.

Munţiĭ şi codriĭ, peşterile şi crăpăturile pămên-

tuluĭ, eraŭ pe atuncĭ unicul loc de siguranţă, unde eroiĭ timpuluĭ, puteaŭ să respire căte-va momente de repaos.

Aşa petrecéŭ anĭ întregĭ; ĭar pacea şi liniştea, aceste odóre scumpe fie-căreĭ naţiunĭ, rar când le puteaŭ gusta. Apăsaţĭ de greutatea timpurilor, orĭ-când se întâlneaŭ, cu ochiĭ inundaţĭ în lacrămĭ, 'şĭ dorea unul altuea ḑile maĭ bune şi liniştite. Acestea de şi le lipseaŭ; totuşĭ, aşteptaŭ cel puţin a veni preste urmaşiĭ lor şi însufleţiţĭ de acéstă speranţă, 'şĭ uraŭ maĭ ales la anul noŭ *„la mulţĭ anĭ cu pace, sĕnătate şi bine la tóte“*.

Străbuniĭ noştri dorm acum şi cu eĭ aŭ trecut în abis tóte liftele cari le amăraŭ viaţa. Străbuniĭ noştri repauséḑă liniştiţĭ în mormintele sĕpate pe pământul stropit cu sânge şi apărat cu viaţa lor, lăsându-ne moşie, limbá, religiune; aceste tesaure sânte, cu care astă-ḑĭ ne fălim şi sunt respectate de toţĭ.

Da, trăim în timpiĭ bunĭ, în timpĭ de pace, în timpĭ de linişte. Să dăm laudă luĭ Dumneḑeŭ, că visele cele dulcĭ şi urările cele frumóse ale străbunilor noştri, acum aŭ devenit realitate.

Mulţumită îngrijireĭ părinteştĭ a Majestăţeĭ Vóstre, pentru că prin o conducere înţeléptă şi prin eroism probat, a-Ţĭ râdicat ĭubita nóstră Patrie şi Biserică în rândul statelor şi bisericelor independente şi pentru ca binele să mérgă propăşind, Biserica nóstră naţionala Ortodoxa Română, a căreĭ sórta a fost tot-dénna strâns legată de a Patrieĭ, Vĕ uréḑa astă-ḑĭ la începutul anuluĭ noŭ, Majestăţeĭ Vóstre, Majestăţeĭ Sale Regineĭ şi Augusteĭ Vóstre familiĭ: *„La mulţĭ anĭ cu pace, sănătate şi bine la tóte“*.

Iar noĭ, ĭubiţĭ fraţĭ, cari trăim în aceştĭ timpĭ de pace, linişte şi siguranţă, să căutăm a ne folosi, fcêndu-ne ast-fel demnĭ de străbuniĭ noştri şi de

aspirațiunele ĭubituluĭ nostru Suveran, prin o activitate de desvoltare, pe terenul cultureĭ, șciințeĭ și arteĭ, unite cu religiositate și moralitate; căcĭ aceste cultivându-le, vom fi bunĭ cetățenĭ, bunĭ creștinĭ; devisa: că un popor cult, religios, moral, este un popor brav, să fie tot-déuna înaintea nóstră.

Sânta nóstră Biserică pe care străbuniĭ noștri aŭ apărat'o cu viața lor, ca o bună și duiósă mamă, uréḑă astă-ḑĭ la începutul anuluĭ, fie-căruĭ din noĭ fiiĭ eĭ: *„La mulțĭ anĭ cu pace, sănătate și bine la tóte"*. *Amin.*

DESPRE CASETORIE.

CAP. I.

Ființa, încheîerea și desfacerea căsĕtorieĭ.

§. 5.

Incheerea căsĕtorieĭ.

(Urmare. Vedĭ No. 8, anul al XV-lea, pag. 625].

Deosebirea căsĕtorieĭ de alte relațiunĭ sexuale prin niște semne exterióre, cunoscute, avea interes în dreptul roman maĭ ales pentru dreptul copiilor și pentru urmările juridice în privința zestreĭ.

Fiind-că în privința acésta eraŭ de ajuns obiceĭurile logodneĭ, care puneaŭ afară de orĭ-ce îndoĭală *affectio maritalis*, ale nunțeĭ, precum și constituirea doteĭ și promisiunele saŭ învoelele, să înțelege de sine, că în maĭ multe casurĭ era de ajuns numaĭ consimțimêntul, precum să prevede și în dreptul luĭ Iustinian *solus consensus facit nuptias*, și se prescria constituirea doteĭ (*dotalia instrumenta* Προικῷα); numaĭ pentru înalțiĭ demnitarĭ până la *illustres*, fiind-că aicĭ averea putea să aducă maĭ multe complicațiunĭ [87]).

Fiind-că Biserica impuse căsĕtorieĭ o maĭ mare sfin-

---

[87]) Nov. 117, c. 4.

ţenie, şi pedepsa orĭ-care altă relaţiune sexuală, să simţi necesitatea uneĭ forme sĕrbătoreştĭ şi publice pentru sĕvêrşirea căsĕtorieĭ.

In unele privinţĭ i se opune acesteĭ trebuinţĭ *Ecloga* [88]). La sfêrşitul decretuluĭ luĭ Iustinian pentru *dotalia instrumenta* [89]), şi cu privire la o altă lege [90]) făcută de dênsul, ordonară împĕraţiĭ Leon şi Constantin, ca căsĕtoria să se sĕvêrşască de regulă *în scris* (δί ἐγγράφου προικώου συμβολάιου — într'o formă [91]) anumită şi de un coprins hotărît —); numaĭ acolo unde nu se putea face acésta din causa sărăcieĭ şi de nevoĭe, se putea încheĭa căsĕtoria şi în biserică (δι 'εὐλογίας) saŭ şi înaintea martorilor (ἐπὶ φίλων) [92]).

Legĭuirea împĕratuluĭ Vasilie Macedonul [93]), reimprospătă ĭarăşĭ dreptul Iustinian în privinţa acésta, dar orândui cu pedépsă, ca căsĕtoria să fie *publică*. Acéstă oprire a căsĕtorieĭ clandestine, ce se află în Prohiron IV, 27, presupune obiceĭul general de a se face cununia prin un preot, precum şi trebuĭa să fie, dacă să are în privire influinţa bisericeĭ şi necesităţile descrise maĭ sus. De aci să vede lămurit, precum şi porunceşte Leon în Nov. 89, că căsĕtoriele se sĕvêrşaŭ prin *bine-cuvêntare bisericéscă* (εὐλογία, ἱερολόγος, ἱεροτελεστεία), şi almintrelea să nu se considere ca căsĕtoriĭ [94]). Să înţelege că nicĭ pe viitor nu trebuĭa să se facă acéstă bine-cuvêntare în secret; sĕ pare

---

[88]) Tit. II, c. 1, 3, 8.

[89]) Şi în Edict. Praef. Praet. V. § 2.

[90]) Este îndoiala, dacă legea acésta să rapórtă la sevêrşirea căsătoriei sau numaĭ la redactarea documentuluĭ de învoĭală.

[91]) Cu subscrierea a treĭ martorĭ. După o novelă maĭ tărḑie a Ireneĭ [Coll. I, Nov. 27, trebuia să se ĭa Προικῷα de la Notarĭ şi sa se semneze de 7 saŭ de 5 martorĭ. Asemenea şi Schol. in Basil. ed. Heimb. III, p. 466, nota b.

[92]) Cele amintite în l. 22, C. *de nuptiis-pompa şi amicorum fides.*

[93]) Proh. IV, 6, 14, 17; Basil XXVIII, 4. Nişte forme anumite de Epanag. XVI, 1 unde şe ḑice: căsĕtoriele sa se facă εἴτε δί ευλογιας εἴτε διὰ στεφανώματος ἤ διὰ συμβολαίου, almintrelea sa nu fie.

[94]) Asemenea Harmen. IV, 4, 19, ibid Schol.

însă că Patriarhul Atanasie şi împĕratul Andronic Paleologul aŭ dispensat de acéstă prescripţie necesară [95]), de óre-ce eĭ dic, că se póte face şi numaĭ cu ştirea unuĭ preot competent (nu ἄνευ τῆς βουλῆς τοῦ ἱερέως, παρ'ᾧ ἐκκλησιάζονται [96]).

§ 6.

Logodna.

Precum să întêmplă şi cu alte contracte de învoĭală, aşa şi căsĕtoria îndatoreşte pre soţiĭ viitorĭ a face un fel de încredinţare. Logodna (μνηστεία) pune în evidenţă consentimentul prealabil, care este de neapărată trebuinţă pentru căsĕtorie şi cu acéstă ocasie se vorbeşte şi despre zestre. Dar pentru încheerea căsĕtorieĭ, nu este numaĭ de cât necesar ca să se facă maĭ întâiŭ logodna [97]).

Logodna să face numaĭ de aceĭ, carĭ aŭ trecut de şépte anĭ şi cărora nu le stă în cale nicĭ o împedicare de căsĕtorie.

Logodna nu dă nicĭ un drept de plângere pentru neîncheerea căsĕtorieĭ şi nicĭ are o despăgubire [98]). Are numaĭ puterea, că opreşte pre cel logodit, a lua în căsĕtorie, după ce s'a încheĭat logodna, pre una din rudele logodniceĭ [99] şi face imfam pre logodnicul, care se logodeşte cu o altă persónă înainte de a se desface logodna. Iar desfacerea logodneĭ să póte face prin înscĭinţare de ambele părţĭ.

La încheerea logodneĭ trebue

1. O arvună (arrha, ἀρραβών) [100]) trebue să se dea din

95) Coll. IV, Nov. 62.

96) Remas'a în vigóre decisiunea luĭ Iustinian despre Προικῷα *illustrilor* şi după Novela luĭ Leo? Vedĭ în privinţa acésta Scholia ad. Epanag. XVI, 27. Mich, Attal. în I. G. R. II, p. 25. Psellus. v. 1258 sq.

97) Leuncl. I. G. R. I, p. 216.

98) Vedĭ Πεῖρα XLIX. 24.

99) Asemenea § 4, II.

100) De aceea sa şi numeşte logodna şi ἀρραβωνισμὸς.

partea mireluĭ. Dacă să strică logodna, mirele pĭerde arvona (arrha), saŭ trebue să se plătéscă îndoit, dacă el saŭ mirésa aŭ fost causa desfiinţĕriĭ logodneĭ [101]). Se restitue însă, când acéstă desfiinţare a provenit din causă de mórte, saŭ când s'a făcut cu bună înţelegere între olaltă, orĭ, când unul dintre logodiţĭ, neavênd etatea [102]), trebue să se retragă până ce o va împlini, orĭ, când unul dintre logodiţĭ voeşte să mérgă în monastire [103]), saŭ în fine, când să iveşte vre-o împedicare de căsĕtorie.

2. Să póte hotărî o pedépsă convenţională din partea mireluĭ în cas, când s'ar strica logodna arbitrar. După dreptul Iustinian [104]), nu trebue să ĭa *arvuna* maĭ mult de patru orĭ. Ecloga I, 2, în casul când s'ar desface logodna, lasă acésta la buna înţelegere a celor interesaţĭ în causă.

Leon prin Nov. 18, rădică la lege obiceĭul de a hotărî, pentru casul acesta, *poenas* saŭ προστιμήματα; şi anume o asemenea pedépsă convenţională trebuĭa să se incaseze la termen de către fisc [105]). Alexie I Comnenul desfiinţă acésta [106]).

O influinţă cu totul particulară şi óre-cum cam încurcată, în ceea ce privesce dreptul logodneĭ, o esercită biserica prin aceea, că în zelul sĕŭ pentru sfinţirea căsĕtorieĭ, cerea ca şi logodna să se sĕvêrşască prin bine-cuvêntare bisericéscă.

Pe temeĭul acestuĭ obiceĭ hotărî maĭ întâiŭ Sinodul trulan (692) prin canonul 98, ca să se considere şi să se pedepséscă ca preacurvie, când cine-va ar lua în căsĕtorie pe logodnica altuĭa: o hotărîre, care să modifică în E-

---

[101]) Leon Nov. 93, 112 enumeră óre-care *justas causas*. V. Πεῖρα XLIX, 26.

[102]) Ecloga 1, 4, nu vorbeşte aicĭ de 25, ci numaĭ de 15 anı.

[103]) Πεῖρα XLIX, 26.

[104]) După l.5, C. *de sponsal.* In dreptul vechiŭ se consideră ca *inhonestum vinculo poenae matrimonia adstringi.*

[105]) Epanag. XIV, 11.

[106]) Coll. IV, Nov. 17.

cloga [107]), şi de aci fu primită în Prohiron, Epanagoge şi Basilicale [108]).

Fiind-că acésta putea să atragă maĭ lesne la obiceĭul logodnelor de maĭ înainte, de aceea Impĕratul Leon Inţeleptul [109]) opri, ca în nişte împrejurărĭ aşa de grele să sĕ facă cu atâta uşurinţă o logodnă formală cu bine-cuvêntarea bisericéscă maĭ înainte de 14 respective 12 anĭ; dupĕ care apoĭ nu se putea desface alt-fel de cât ca şi căsĕtoria. Acésta o întări maĭ târḑiŭ Alexie I Comnénul [110]) cu o deosebită luare aminte la hotărîrea sinodală de sub P. Xifilin [111]), dupĕ care prin logodnă se făcea aceĭaşĭ încuscrire, avênd aceĭaşĭ putere a împedeca căsĕtoria, ca şi prin căsĕtorie însăşĭ.

Prin aceste hotărârĭ legislaţia luméscă, cu vederĭ bisericeştĭ, s'a aplicat maĭ mult părut de cât în realitate. Fiinţa lor constă în oprirea de a se face logodna cu bine-cuvêntarea bisericéscă, atuncĭ când avea să sĕ sĕvêrşască maĭ înainte de etatea prescrisă. Fără bine-cuvêntare bisericéscă sĕ pot face logodne şi acum maĭ înainte de 14 respective 12 anĭ [112]), şi pentru acestea aŭ valóre cele prescrise în dreptul vechiŭ—tot asemenea în ceea ce priveşte quasi-afinitatea, ce resultă de aicĭ [113]). Κυρίως μνηστεῖαι însă, cum le numeşte Impĕratul Alexie, sunt absolut [114]) identice cu căsĕtorie (ἰσοδυναμοῦσαι τῷ γάμῳ). Singura deosebire între μνηστεια şi γάμος, este că dupĕ ce se face aceĭa, precum ordonéză Impĕratul, îndată urméză o adoŭa bine-cuvêntare şi nunta propriŭ ḑisă [115]).

---

107) XVII, 32.

108) Prohiron XXXIX, 68. Epanag. XL, 55. Basil. LX, 37, 83.

109) Nov. 74, 109. Asemenea şi Epanag. XIV, 11.

110) Coll. IV, Nov. 17, 19.

111) Veḑi maı sus § 4, II.

112) Zonaras ad. c. 98 Sin. Trul. o numesce δεσμά.

113) Asemenea I G, R. I, p. 365. Greşit să presintă starea legiuirelor. Ibid p. 300. Se póte aminti aicĭ de deosebirea ce o fac apusenii între *sponsalia de futuro* şi *de praesenti*.

114) Nu să spune nicăerĭ dacă are putere şi în privinţa avereĭ.

115) Asemenea şi Harmen. IV, 1, 11, 12. Vlastar în I. G. R. 1, p. 510, sq. Πηδάλιον p. 12, not 2 şi p. 524 precum şi legea moldove-

§ 7.

Despărţenia. [116])

Influinţa cea mare a Bisericeĭ, ce s'a observat pănă acum asupra legĭuirilor privitóre la încheĭerea căsĕtorieĭ, ne dă a înţelege că tot ast-fel, dacă nu şi maĭ mare, va fi şi în privinţa învĕţătureĭ despre desfacerea căsĕtorieĭ. Dar cu cât se observă maĭ mult în dreptul *canonic* învĕţătura creştină strictă despre nedesfacerea căsĕtorieĭ, cu atâta în legile lumeştĭ să observă un fel de nepasare şi numaĭ sub Iconamahĭ o mică influinţă trecĕtóre. Maĭ mult încă, contrastul între dreptul bisericesc şi cel lumean în privinţa acesteĭ învĕţăturĭ a rĕmas neschimbat pănă acum.

Canónele să ţin de aceĭa ce s'a ḑis în Noul Testament [117]) în contra despărţenieĭ. Ele se întemeĭază nu atâta pe oprirea despărţenieĭ (—παρεκτὸς λόγου πορνείας—) [118]) ci maĭ mult pe aceĭa, că dupĕ porunca Domnuluĭ şi dupĕ învĕţătura Apostoluluĭ Pavel, un soţ, care să desparte, nu se maĭ póte căsĕtori, saŭ în cas contrar se consideră ca prea curvar. Acésta o prescrie deja canonul 48 Apost.; can. 105 (113) al Sinoduluĭ din Cartagena hotărâşte a se cere de la Impĕratul o lege de cuprinsul acesta; can. 48 şi 77 al mareluĭ Vasilie supun pre soţiĭ despărţiţĭ, cariĭ s'ar căsĕtori de adoŭa oră la penitenţe bisericeştĭ [119]) şi can. 87 al Sinoduluĭ Trulan recapituléză aceste prescrierĭ.

---

néscă § 64 sq. consuna în totul cu dreptul maĭ nou espus maĭ sus. Legea muntenéscă III, 15 din contra nu aminteşte despre doue felurĭ de logodne.

[116]) Espresiunele saŭ termeniĭ sciinţificĭ greceştĭ sunt: λύσις, διάλυσις, διάζευξις, χωρισμὸς τοῦ γαμου.

[117]) Matt. 5, 32, 19, 9. Marc. 10, 4, 1 Cor. 7.

[118]) Parinţiĭ bisericeştĭ se rostesc energic în contra desparţenielor; aşa ḑice d. e. Gregorie de Nazianz epist. 176 [al 211]. „Τὸ ἀποστάσιον τοῖς ἡμετέροις ἀπαρέσκει πάντως νόμοις, κἂν οἱ ρωμαίοι ἑτέρως κρίνωσι". Că canónele nu hotărăsc altă ceva de cât oprirea de a se maĭ casetori, are temeĭul în aceea, ca numaĭ acésta cade sub cunoscinţa spirituală.

[119]) Can. 9 al St. Vasilie, face iconomia, că dupá dreptul lu-

Cu cât maĭ aspră era legĭuirea bisericéscă, cu atât maĭ blândă tu cea luméscă. Iustinian [120]) chĭar pune principiul cel maĭ înalt în privinţa acesteĭ învĕţăturĭ, adecă: τῶν ἐν ἀνθρώποις παρακολουθούντων τὸ δεθὲν ἅπαν λυτόν. Invoele, *ne liceat divertere*, eraŭ cu totul nevalabile [121]). Despărţirea se făcea în mod privat (διαίσιον, ἀποστάσιον) fără sentinţă judecătorescă. Numaĭ pe temeĭul ordineĭ morale saŭ decretat despăgubirĭ pentru aceĭ soţĭ, carĭ vor da dovedĭ pentru despărţire, precum şi pedepse pentru aceĭ carĭ să despart fără nicĭ un temeiŭ [122]). Ca temeiŭ îndestulător încă din vechime să considera înţelegerea între-olaltă a soţilor; şi cu tóte că Iustinian respinse acest temeiŭ, totuşĭ urmaşul sĕŭ Iustin ordonă ĭarăşĭ în anul 566: ἐξεῖναι κατὰ τὸ παλαιὸν τὰς ἐκ συναινέσεως διαλύσεις ποιεῖσθαι [123]). In fine căsĕtoria de a doŭa óră a celor despărţiţĭ era permisă. Numaĭ Iustinian să apropie óre-cum de vederile Bisericeĭ, întru cât opreşte de a se maĭ căsĕtori acela, care fără nicĭ un temeiŭ ar fi dat celuĭ-l-alt soţ o carte de despărţire şi pre aceĭ cariĭ despărţindu-se *consensu*, trebuĭaŭ să între pe tótă viaţa în Mănăstire [124]). De asemenea o femeĭe despărţită din causa vinovăţieĭ sale nu putea trece dupĕ un an la a doŭa căsĕtorie, ci numaĭ dupĕ cincĭ anĭ [125]).

O lege creştinéscă fu acea a Impĕratuluĭ Leon şi Constantin [126]). Eĭ orânduiră în anul 740 (în Ecloga II, 12, 13) următórele: „Inţelepcĭunea luĭ Dumnedeŭ, creatoruluĭ şi făcĕtoruluĭ tuturor, ne-a învĕţat despre unirea nedespăr-

mesc şi după obiceı bărbatul care ar fi trimis soţieĭ sale carte de despărţenie, să póte casetori din nou fără sa comită prin acésta adulteriu.

[120]) Nov. XXII, c 3.

[121]) L. 134, in f. D. de V. O. l. 2 C. *de inutil. stipulat.*

[122]) Chıar şi desparţirea netememica remâne în vigóre: κακῶς μὲν γίνεται, πλὴν ἔρρωται, cum dice Teodor. Brev. Nov. 136 § 26.

[123]) Coll. I, Nov. 2.

[124]) Nov. 117, c. 13, 134, c. 11.

[125]) Nov. 22, c. 15.

[126]) Precum şi în alte puncte aşa şi aicĭ se uneşte Ecloga cu Sinodul Trulan.

ţită a acelora, cariĭ vieţuesc în unirea nunţeĭ întru Domnul. Căcĭ dupĕ ce a chemat pre om din nimica la ființă, n'a făcut şi pre femeĭe tot ast-fel, cu tóte că ar fi putut, ci a luat'o din bărbat, ca prin acésta să dea legea, ca acolo unde este unit un trup în douĕ persóne, căsĕtoria să nu sĕ strice. De aceea şi pre femeĭe nu o a despărţit de bărbat, când acésta prin amăgirea şérpeluĭ ĭ-a adus gustarea cea amară, nicĭ pre bărbat, când el a călcat porunca Domnuluĭ împreună cu femeĭa sa, nu l'a despărţit de dênsa, ci pre amăgitor l'a pedepsit, ĭar căsĕtoria nu o a desfăcut. Acéstă lege minunată a fost întărită prin cuvênt chĭar de Creatorul, atuncĭ când Fariseiĭ îl întrebaŭ, dacă póte bărbatul să se despartă de femeĭa sa pentru orĭ-ce pricină, şi el rĕspunse: Ceea ce Dumneḑeŭ a unit, omul să nu despartă, cine face almintrelea curveşte. Acesteĭ legĭ voim să urmăm şi noĭ şi ne supunem eĭ, nevoind a orândui altă-ceva în privinţa acestuĭ lucru. Fiind-că un obiceiŭ rĕŭ saŭ întrodus între ómenĭ şi mulţĭ dintre aceştia, când numaĭ aŭ dragoste între dênşiĭ, din diferite cause, unele neînsemnate, caută să desfacă căsĕtoria, de aceea am creḑut că este de neapărată trebuinţă să arătăm prin legea de faţă temeĭurile, prin care să se pótă desface căsĕtoria".

Dupĕ acéstă întroducere enumeră apoĭ următórele temeĭurĭ pentru despărţenie: 1) Curvia femeeĭ; 2) Impotenţa bărbatuluĭ; 3) Persecuţiĭ periculóse pentru viaţă; 4) Bólă uricĭósă (lepră) [127]) Tóte cele-l-alte cause de despărţire cum este şi căderea unuĭ soţ în nebunie [128]), se resping.

Spre a se încunjura acéstă lege aspră, alergară mulţĭ soţĭ la acel expediect, că priméŭ din botez pre copilul lor

[127]) După introducere să aştéptă cine-va şi la respingerea celor treĭ temeĭurĭ pentru despărţenie. Bóla uricĭósa este luată din 5 Moisi 24, 1 unde LXX are ἀσχημοσύνη, ĭar Luter traduce *Unlust*. Asemenéză în privinţa lepreı ca causă de despărţire concil. Compendiense c. 16 [Coteler. Patr. apost. I, p. 88]. Πηδάλιον urméză în privinţa causelor de despărţire în totul Eclogeĭ.

[128]) După c. 15 aluĭ Timoteu.

propriŭ; ast-fel să năştea între dênşiĭ o înrudire spirituală în gradele oprite [129]), şi ast-fel căsĕtoria lor era nulă. Dar şi acest expedient fu aspru pedepsit [130]) de către urmaşiĭ Impĕraţilor Leon şi Constantin şi cu acésta se repeţi maxima cunoscută: Μὴ χρῆναι ἄνδρα γυναικὸς διαζεύγνυσθαι παρεκτὸς λόγου πορνείας.

Cu tóte orânduirele acestea sĕ aminteşte, că adesea se făceaŭ despărţeniele fără un temeiŭ legal κακῇ συμφωνίᾳ. Ast-fel de despărţirĭ eraŭ respinse prin lege, fără numaĭ dacă s'ar fi făcut εὐσεβείας σκοπῷ; [131]) cu tóte acestea o lasă. ca şi dreptul luĭ Iustinian, bună făcută, şi opreşte numaĭ, dupĕ măsura luată de prescrierile bisericeştĭ, căsĕtoriele de a doŭa óră a celor despărţiţĭ în modul acesta [132]), sub ameninţare de nulitate şi anume cu pedepse băneştĭ.

Orĭ de s'a observat jurisprudenţa aspră a despărţenieĭ maĭ ales sub ἐκτεθείσας παρὰ τῶν 'Ισαύρων φληναφίας (cum se esprimă Epanagogele) [153]) saŭ nu, destul că în Prohiron şi în Basilicale [134]) se află ĭarăşĭ, ĭar în ceea ce priveşte recăsĕtorirea celor despărţiţĭ încă şi în dreptul maĭ noŭ Iustinianeŭ [135]) cu óre-care modificărĭ. In privinţa acésta a rĕmas în vigóre în totul şi dreptul bizantin [136]), şi este numaĭ de observat, că juristiĭ maĭ târḑiĭ primesc, ca o despărţire fără temeĭurĭ legale, să fie considerată ca nulă, dupĕ justa înterpretare a Nov. 117 c. 11 pr. [137]).

---

[129]) Dupa c. 53 al sin. Trulan. Veḑı şi § 4, IV de maı sus.
[130]) Col. I, Nov. 26.
[131] Ceea ce armonısaza puţin cu can. 5 apost.
[113]) Să înţelege, că nu era condemnat să trăĭască pe viéţă în mănăstire.
[833] Proem. § 2.
[134]) Proch. tit, XI. Basil. RXVIII, 7.
[135]) Epanag. tit. XXIV citéză numaĭ acele casurı de desparţire, pe care le enumera Iustinian în Nov. 22, dar în Nov. 117 nu sunt primite sau chĭar desfiinţate.
[126]) Asem. I Pentru *divortium consensu* Col. I Nov. 29, Proch. XI, 4 Epanag, XXI, 4 schol. f. Basil. XXVIII, 7, 6, schol. 1 în f. şi 7, 8 scol. 2 Enant. Πεῖρα XXV, 37, 62. 2] Pentru nebunie Col. II

In tótă Biserica Grécă, există şi astădĭ în privinţa învĕţătureĭ aceştia contradicere între dreptul lumén şi cel bisericesc. Codicele dupĕ care să conduce [138]) Biserica Grécă, recunóşte adulteriul ca temeiŭ pentru despărţire, dar îndémnă şi în casul acesta la împăcare, şi opreşte de asemenea pre vinovat de a se maĭ căsĕtori cu o altă persónă; cine să desparte din alte cause, să consideră ca adulter şi nu póte contracta o nouĕ căsĕtorie. Din contra în legea Valahă [139]) şi Moldovenéscă [140]), precum şi maĭ preste tot locul obiceĭul şi năravul [141]) întrec chĭar întru cât-va şi dreptul Iustinianeŭ.

Nov. 111, 112. Col. IV, Nov. 10.—3) Pentru despărţirea διὰ σωφροσύνην şi δἰ ἄσκησιν Proch. XI, 4. Epan. XXI, 1 ibiq. schol. a-e. Basil. XXVIII, 7, 4. Col. II, Nov. 117. Πεῖρα XXV, 4, 38.—Pentru γυνὴ διαλέγουσα ἄλλῳ περὶ γάμου Col. II, Nov. 30. — 5] Pentru lepadarea pruncului, Col. II, Nov. 31.—6] Pentru absenţa saŭ robia bárbatuluĭ c. 31. 45, 36 al m. Vasilie, can. 93. Sin. Trul. Col. II, Nov. 33 Manuel Malaxus, Nomoc. c. 229: „Ὅμως ἡ παροῦσα ὑπόθεσις ἐγένετο οὕτως συνοδικῶς καὶ αποφασιστικῶς παρὰ τοῦ παναγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου διονυσίου ἐν ἔτει, 'ζξβ', ὅτι ὅταν ὁ ἄνδρας ὑπάγῃ εἰς ἄλλον τόπον καὶ λείψῃ χρόνους ε ἀπὸ τὸ σπήτι του καὶ δὲν ἐνθυμηθῇ τελείως τῆς γυναικὸς αὐτοῦ νὰ τῆς στείλῃ ἔξοδον ἢ γράμμα ἀλλὰ, ἀφήσῃ αὐτήν παντελῶς χωρὶς τινος βοηθείας, νὰ χωρίζεται ἀνεμποδίστως τὸ τοιοῦτον συνοικέσιον καὶ νὰ ἔχῃ ἄδειαν ἡ γυνὴ νὰ πάρῃ ἄλλον νόμιμον, καὶ ἀπὸ τότε οὕτως κρίνεται αὕτη ἡ ὑπόθεσίς παρὰ τῆς καθολικῆς μεγάλης ἐκκλησίας εἰς δικαία καὶ νόμιμος". V. Σύντ. τῶν κανόνων Ralli et Potli v. p. 159.—Maĭ ales v Epan. XXI, 5 schol g. La lipsa fecĭoriei se consideră căsĕtoria ca nulă pentru greşala vadita. Πεῖρα XLIX, 5. Harm. IV, 15, 10

[137]) Se póte desparţi óre căsĕtoria prin un act privat şi după dreptul maĭ nou? Veḑĭ Bals. la c. 48 apost. şi la c. 87 sin. Trul.

[138]) Πηδάλιον p. 37, sq. 9.

[139]) Τμ 3 κεφ 16 § 6. Mittermaier Krit. Zeitschr. f. Gesezg. d. Ausl. XII, s. 429.

[140]) §§ 120 sqq.

[141]) In. R. Grecieĭ dupĕ Harm. IV, 15.

§ 8.

A doŭa nuntă.

De şi Biserica respinge recăsĕtorirea celor despărţiţĭ, totuşĭ permite soţuluĭ rĕmas în viaţă, fiind despărţit de cela-l-alt prin mórte, a trece la o altă căsĕtorie, după ce i se va face o mustrare óre-care. Temeĭul pentru acésta nu stă în fiinţa casĕtorieĭ, ci maĭ mult în învĕţăturile positive, ce se aflâ în 1 Cor. 7, 8, 27, 39, 40.

Dupĕ locul acesta să consideră a doŭa nuntă ca permisă [142]), cu tóte că remănerea în stare de vĕduvie precum şi viaţa celibatară se consideră ca maĭ superiórâ. Căsĕtoria a treĭa o numesc canónele poligamie succesivă, uriciósă şi însoţită de căinţă [143]), dupĕ Ión 4, 18 fu îngăduită, fiind-că însuşĭ Domnul a dis, că a cincea căsĕtorie numaĭ este căsĕtorie.

Aceste hotărârĭ nu contradic nicĭ decum dreptul luĭ Iustinian [144]).

A doŭa, a treĭa şi alte căsĕtoriĭ eraŭ permise. Aşa numitele *poenae secundarum nuptiarum* nu eraŭ rânduite prin sentinţe bisericeştĭ, ce-şĭ aveaŭ temeiul în îngrijirea copiilor din prima căsĕtorie. Că femeĭa rĕmasă nu să putea căsĕtori de a doŭa óră, de cât dupĕ trecerea anuluĭ de doliŭ, şi acésta'şĭ are temeĭurile sale.

Şi aicĭ căpătară treptat vederile canonice supremaţia. Ecloga se pare că pe tăcute consideră τριτογαμία ca nedemnă de amintire [145]). Impĕrătésa Irina [146]) opreşte în anul 800 cu totul căsĕtoria a treĭa şi maĭ departe.

Vasilie Macedonul [147]) ordonă, ca căsĕtoria a patra să se considere nulă, şi a treĭa să fie supusă pedepselor canonice.

---

142) Sin. Laod. c. 1. St. Vasilie, c. 41.
143) Sin. Neoces. c. 3. St. Vasilie, c. 4. 50. 80.
144) Vedĭ κείμενον in Fotie Nom. XIII, 2.
145) Vedĭ Ecloga ed. de Zaharia, p. 31, not. 156.
146) Coll. I. nov. 28.
147) Proch. IX, 25.

Iar fiul sĕŭ Leon [148]) repeţi cu străşnicie, că pedépsa canonică, cu atât maĭ mult nu póte să înceteze, cu cât δευτερογαμία chĭar nu este permisă.

Acelaşĭ Leon ş'a călcat atât legea sa, cât şi cea bisericéscă prin aceĭa, că el însuşĭ luâ a patra femeĭe. Din causa acésta se făcu o mare desbinare în cler. O parte, în frunte cu Patriarhul Nicolae (depus pentru acésta de către Leon), escomunică pre Impĕratul, altă parte, cu noul Patriarh Eutimie reprimi pre Impĕrat [149]). Cearta se curmă după mórtea luĭ Leon prin aşa numitul τόμος τῆς ἑνώσεως, care fu făcut sub Constantin şi Romanus în anul 920 de către un Sinod, cu confirmare împĕrătéscă, dar care să promulgă abea sub Vasilie şi Constantin şi de atuncĭ să cetea de pe amvon în fie-care an, în luna luĭ Iulie [150]).

Acest τόμος τῆς ἑνώσεως repeteşte ceea ce legiuise deja Prohiron, că a patra nuntă să fie nulă, a treĭa însă să se pedepséscă canoniceşte; el maĭ adauge că şi a treĭa să fie oprită, când respectivul soţ este în etate de 40 de anĭ şi are copiĭ [151]).

[Va urma].

[148]) Coll. II. Nov. 90.

[149]) Vedĭ Beck de Nov. Leonis ed Zepernick p. 52. 212. 220. 254.

[150]) Coll. III, Nov. 2. Bals. ad. c. 4, S. Vasilie.

[151]] Asem. Leunel I.G.R. p. I, p. 383 sq. Math. Blastar. ibid. p. 497. Harm. IV, 9, 32. Πηδάλιον p. 266. Legiuirea munténéscă atinge întrebarea tot aşa de puţin ca şi cea moldovenéscă.

APOLOGIA SCIINTIFICĂ

PARTEA I.

COSMOLOGIA

CAP. III.

§. 6.

Sistemul pseudo-ştiinţific privitor la origina şi formarea universuluĭ.

(Urmare. Veḑĭ No. 8, anul al XV-lea, pag. 659].

Să nu ne temem de repetirĭ; pănă acum am putut constata, din partea credinţeĭ o prescripţie formală, o dogmă unică, dogma creaţiuneĭ; din partea ştiinţeĭ nicĭ o certitudine propriŭ ḑisă, ci o ipotesă fórte autorisată despre formarea universuluĭ, un sistem măreţ, sprijinit pe analogiĭ puternice şi perfect de acord cu afirmările cele maĭ lămurite, cu interpretarea cea maĭ naturală cea maĭ îndecomun admisă, a primelor versurĭ ale Biblieĭ. Până aicĭ dar nicĭ o causă de tulburare între ştiinţă şi conştiinţă, din contră, bucurie şi armonie, lumină şi linişte pentru raţiune şi pentru credinţă. Acum trebue să vorbim de sistemele şi ipotesele pseudo-ştiinţifice, care n'aŭ alt temeiŭ de cât opiniunele individuale ale libertăţeĭ.

Prin teoria cosmogonică a nebulóseĭ primitive, ştiinţa ajunge la cele din urmă limite ale investigaţiuneĭ posibile, ale inducţiuneĭ legitime. Ea să sue până la starea primitivă

a atomelor materiale, de opotrivă rĕspândite în spaţiŭ; a-tinge cea din urmă verigă din lanţul relaţiunelor determinate şi determinabile; numaĭ póte descoperi dincolo o causă nemijlocită, simplu fenomenală, ea atinge frontiera extremă, care o desparte de filosofie, de teologie; întâlneşte o causă substanţială. *Inteligenţa supremă*, pre Dumnedeŭ creatorul, ea să opreşte.

Ştiinţa adevĕrată, positivă, acea care-şĭ póte *imprima resultatele sale cu caractere marĭ*, să opreşte aicĭ; numaĭ ştiinţa *liberă* urmăreşte investigaţiunele sale neregulate, zideşte teoriele sale contradicetóre, proclamând eternitatea materieĭ şi energia moleculară, îndumnedeind atomul. Iată singuriĭ adversarĭ aĭ credinţeĭ creştine şi aĭ filosofieĭ spiritualiste. Constatăm chĭar de pe acum, ceea ce nu vom înceta a demonstra în cursul acestor studiĭ; ştiinţa nu este şi nu póte fi antireligiósă de cât încetând de a fi positivă.

Tóte cosmogoniele, panteiste saŭ materialiste se întemeĭază pre concepţiunĭ curat arbitrare. Alegem formulele cele maĭ celebre, cele maĭ atrăgĕtóre.

„Este numaĭ un tot, să înţelege de sine; un tot infinit atât în durată, cât şi în întindere. Totul este tot; prin prin urmare nu este nimic afară de el, nicĭ chĭar abisul...

Universul este o totalitate infinită de lumĭ de tot feliul, unele crescênd, altele micşurându-se, mişcându-se într'o schimbare perpetuă de tinereţă şi îmbătrânire; conservând vecĭnic aceĭaşĭ abondenţă de tărie absolută în acéstă transformare şi în acéstă mişcare eternă... Icĭ, cole, în nemărginire, lumile şi aranjamentul lumelor pĭer, pe când din contra, evoluţiunea este în deplină activitate în alte părţĭ ale spaciuluĭ infinit... Este o continuitate fără încetare a ciclelor cosmice, o natură nouĕ eşind din un noŭ haos care produce distrugerea sa... Universul este un infinit de materie, care prin mijlocul descompunereĭ, al transformăreĭ, al luptelor să înalţă la forme şi funcţiunĭ maĭ înalte". [10]).

[10]) *L'Ancienne et la Nouvelle foi* p. 135 şi urm. Straus comentéza aceste cuvinte ale luĭ Kant, în *Théorie du ciel:* „Universul este

„Este evident că lumea are un scop; este ceva care să desvoltă prin o necesitate interióră, prin un instinc neconsciut, analog cu mişcarea plantelor către apă saŭ lumină... Lumea merge către scopul sĕŭ cu un instinct sigur“.

„Universul este împreună vecĭnic cu Dumneḑeŭ şi nesfârşit ca şi el..., causa primară lucréză de la primul moment al existenţeĭ sale... In zadar miĭ de religiunĭ deosebite au avut îndrăznéla naivă a inventa ḑeĭ dupre chipul omenesc... Dumneḑeŭ este infinit şi necunoscut. Universul este o creaţiune perpetuă. Sunt şi acum naşterĭ de lumĭ în ceriurĭ... cimitire de planete defuncte circuléză in profunḑimele nopţilor stelate. Cometĭ vagabonḑĭ gravitéză din sistem în sistem, sémănă în trecerea lor stele cu códă, centrurĭ de lumĭ distruse şi cărbunele germinéză organisme viitóre... Nicĭ odată n'a fost maĭ multă creaţiune ca acum“ [11]).

Miĭ de ceriurĭ, miĭ de pământurĭ s'aŭ stins deja în marea nópte. Când universul se va desface, o viaţă nouĕ va fermenta, sorĭ şi planete nouĕ se vor ivi, încărcate cu fiinţĭ nenorocite şi condamnate a fi prada sa; dar atomele, ruinele chĭar nu vor maĭ păstra nicĭ urme, ca şi cum nicĭ n'ar fi fost [12]).

un fenix, care se consuma, spre a eşi din cenuşa sa cu o noue viaţă şi intinerit. In unele părţĭ ale spaciului, lumile pĭer sfaşiate de abisul eternitaţei, pe când creaţiunea este în perpetua activitate în alte parţi cereşti. Când un sistem solar numai este de cât un membru de prisos în lanţul fiinţelor, atuncĭ n'are de cât sa-şi jóce ultimul rol in scena transformarei necontenite a universului. Infinitul creaţiunei este destul de mare spre a considera o lume sau o pleiada de lumi, aşa precum consideram noĭ o flóre sau o insecta faţa cu pamêntul“.

[11] Le Monde avant la creation de l'homme, par C. Flammarion, p. 15. Iata cum *îndrăznéla naivă* a unei închipuirĭ şi a unei limbi ultra-poetice înlocuesc ştiinţa positiva şi logica senatósa. Cuvêntul *creaţiune* întrebuinţat ca sinonim cu *formaţiune;* doĭ infiniţi; universul dimpreuna vecinic cu causa sa; causa primara *eternă* lu rând din *primul moment al existenţeĭ sale* etc. Ast fel sa *vulgarizază* ştiinţa! Numaĭ vorbim de genese care se aprind, de cimitire, de planete defuncte carĭ circuléza etc.

[12] Louis Büchner, *Lumière et Vie.*

Cum sĕ vede, aceste deosebite concepţiunĭ materialiste presintă sub forme maĭ mult pöetice de cât ştiinţifice, un caracter comun, care ar trebui observat. Nu maĭ este, ca altă dată un singur univers etern, ci un amestec nesfârşit de lumĭ, care să succedéză vecĭnic, o serie de ciclurĭ cosmice, fără început şi fără sfârşit, în care *lumina şi viaţa* alternéză cu întunerecul şi haosul, care împlineşte infinitatea timpuluĭ şi a spaciuluĭ.

Logica eroreĭ nu beneficiază nicĭ de cum din acéstă teorie nouĕ, care de almintrelea ĭ-a fost impusă. In adevĕr, este demonstrat ştiinţificeşte, că universul fisic actual trebue să se sfârşască şi că, prin urmare, are un început. Sunt două forme de energie, care să transformă una în alta: energia cinetică, actuală, externă, vizibilă; şi energia potenţială, moleculară, vibrătóre. In virtutea uneĭ legĭ generale, constatată bine, cantitatea de energie vibrătóre adaoge necontenit la perderile energieĭ visibile; prin urmare din acéstă neegalitate de transformare, dacă energia universală rĕmâne aceeaşĭ în cantitate, devine din ce în ce maĭ întrebuinţată. Tendinţa căldureĭ către o distribuire uniformă între tóte corpurile, conduce fatalminte sistemul atomelor la ruină, la o stare finală cu totul asemenea cu mórtea: „Fisica generală ne arată lămurit începutul şi sfârşitul universuluĭ fisic actual“ [13]).

Teoreticiĭ materialismuluĭ, spre a manţine eternitatea atomeĭ, aŭ fost siliţĭ a recurge la o succesiune de lumĭ, la o „perpetuă schimbare de întinerire şi îmbĕtrânire cosmică“.

Dar dacă dificultatea pentru eĭ se pare aşa de depărtată

---

[13]) Universul veḑut să póte compara fórte bine cu o vastă maşină termică; sórele este focarĭul sau isvorul căldureĭ pentru sistemul nostru, precum stelele sunt pentru alte sisteme. Dar pe când sórele este ast-fel furnisorul nostru de energie, să receşte el însuşı. Prin efectul radiaţiuneı îndefinite în timp şi în spaţiu, sórele trebue să se stingă. Masa sa obscură, după ce va înghiţi pamêntul şi alte planete, se va amesteca cu masele vecine“ (Balfour Stewart et Tait. op. cit.)

ea este departe de a fi resolvată. Teoria uneĭ reînoirĭ a universuluĭ actual, bine înțĕles, limitată raționalminte, este pre cât de anticreștină, pe atât de antiștiințifică. Că la niște întervale marĭ de timp trebue să se producă catastrofe puternice, provocate prin întâlnirea sorilor stinșĭ [14]), că mare parte din materia din care să compun, va fi pulverisată, redusă în stare de nebulósă; să se pótă admite o nouĕ formațiune de planete maĭ marĭ, încunjurând alțĭ sorĭ maĭ vaștĭ și maĭ fecunḑĭ, sisteme stelare maĭ superióre de cât ale nóstre, *ceriurĭ nouă și pământurĭ nouă*, tóte aceste ipoteze mărețe, tóte aceste prevestirĭ ale fisiceĭ moderne, se unesc minunat cu concepțiunea spiritualistă, cu credințele religióse asupra destinuluĭ creațiuneĭ; le primim cu bucurie, cu mulțămire.

Dar acésta este departe de concepțiunea materialistă. Evoluțiunea lumelor póte óre să fie fără început și fără sfârșit, saŭ ceea ce este tot una, materia și mișcarea sunt ele eterne? Atomul este o ființă necesară? Monismul ḑice da, credința și metafisica ḑic nu; știința positivă, întru cât metódele sale o ajută, conclude ca și credința și rațiunea; nu este certitudine maĭ lămurită, maĭ pipăită ca acésta. Vom vedea [15]).

---

[14]] Lucrarea luı Balfour-Stewart și Tait, *l'Univers Invisibile*, atinge niște cestiunı înalte și delicate, conține tese și conclusiunı îndraznețe. Savanțiı autorı declara eı însașı, ca nu sunt nicı teologı, nicı filosofı; și din acest îndoit punct de vedere învețătura lor este sigura. Dar când este vorba de știința curata, de fisica generala sau de matematecele aplicate, demonstrațiuuele lor suut cu greu atacabile, autoritatea lor este necontestata.

[15]] Ateismul este formulat ast-fel pe prima pagina a celuı maı reu scris dintre *manualele de instrucțiune laică*, destinate bibliotecelor scolare uvriere, etc. Reproducem textual câte-va întrebarĭ și respunsurı :

I. Ce este Dumneḑeu?
R. Nu știm.
I. Nu este Dumneḑeu, acela care a creat și guverna totul?
R. De unde știı?... Demonstra necesitatea sa.
I. Totul exista prin el și fara de dênsul nu este nimic?
R. Dovedește.
I. Nu putem dovedi?

§. 7.

Combaterea teorielor materialiste contimpurane, atomul etern, atomul manufactură.

Aicĭ maĭ ales, în acéstă combatere de sigur sumară şi ceva cam abstractă a ateismuluĭ contimpuran, a monismuluĭ pseudo-ştiinţific, am voi să ferim de orĭ-ce ispită de desgust saŭ de nebăgare în sémă pe aceĭ dintre cititoriĭ noştri, cariĭ sunt maĭ puţin familiarisaţĭ cu speculaţiunele ştiinţeĭ şi ale filosofieĭ. Să facă bine a nu se îngrozi de câte-va pagine; dacă le numim abstracte, este numaĭ pentru escesul de precauţiune şi în comparaţie cu ceea ce trebue să urmeze, căcĭ ele sunt fórte accesibile orĭ căruĭ spirit cu luare aminte, care are numaĭ bună voinţă. De almintrele munca va fi răsplătită. Tesa contra eternităţeĭ materieĭ, contra acesteĭ *axiome* fundamentale a eróreĭ, care ne îndésă sub masca ştiinţeĭ, este cu totul actuală; Dumneḑeŭ este aprópe să dispară, Dumneḑeŭ pe care'l négă, pe care'l alungă din şcóle şi din societate, pe care'l combate cu înverşunare, să vede în fie-care conclusiune şi aşa de aprópe, ca nu ne putem opri a striga împreună cu Lineu: *Vidi et obstupui.* Desbracate de frasele sonore şi góle, formulele în aparenţă ştiinţifice, destinate a amăgi spiritele credule, a tulbura conştiinţele naive, tóte teoriele materialiste despre origina universuluĭ să reduc la absurd, la contraḑicerea propriŭ ḑisă. Acésta este de demonstrat. Maĭ întâĭ să ne amintim de doctrina definitivă, certitudinea ştiinţifică privitóre la inerţia materieĭ.

Nemişcarea materieĭ este principiul esenţial, *postulatum* necesar al ştiinţilor fisice; ea se află la temelia orĭ-căreĭ ipoteze fecunde, orĭ-căreĭ esperienţe, orĭ-căreĭ descoperirĭ.

R. De ce dar sa ne ocupam de ceea ce nu poţĭ nicĭ sa dovedeştı nicĭ să araţı?...

In speranţa de aşĭ da óre-care credit, autorul afirmă ca locul acesta a fost corijat de Littrè. Aceste vulgarisarı brutale ale positivismuluĭ ateu vor arata şi celor maı maı optimiştĭ cât de necesar este de a vulgarisa şi combaterea.

Ştiinţele fisice moderne, fără escepţiune, se alipesc de mecanică; mecanica se razimă în totul pe acéstă lege fundamentală, care este espresiunea cea mai curată a inerţiei.

Corpul în repaus nu se póte pune de sine în mişcare, —un corp în mişcare nu-şi póte schimba de la sine starea sa de mişcare.

A nega acéstă îndoită lege, este a nega mecanica; a nega mecanica, este a nega ştiinţa modernă, este a'şi perde dreptul de a fi înţeles într'o adunare ştiinţifică.

Mai adaugă că legea inerţiei este condiţiunea absolută a aplicărei matematecelor la fenomenele materiale.

Nu este óre evident, că singura posibilitate a unui act spontaneŭ al materiei, ar face ori-ce calcul nesigur? Fiind însă că, „fisica întrégă tinde din ce în ce mai mult a se reduce la esplicaţiuni matematice, că acesta este unul din caracterele sale esenţiale“, să póte afirma că legea inerţiei este matimaticeşte demonstrată [16]).

Lucru de mirare şi propriŭ a fi pus la rĕmăşag, *slăbăciunea femenină* a unor învĕţaţi positivişti, chiar fórte celebri, în materie de metafisică saŭ chiar de logică: principiul enerţiei este când negat, când afirmat, emfatic esagerat, peste ori-ce limită prin aceiaşi savanţi în numele aceliaşi ştiinţi.

Voiŭ cita un singur esemplu. Tindal, în profesiunea sa de credinţă, declară că renunţă la difiniţiele cărţilor clasice, care atribue materiei proprietăţi curat mecanice; pentru dênsul, atomul are în puterea sa nu numai spontaneitatea vie, ci tot ceea ce trebue să constitue în împrejurări favorabile, activitatea psihică. Şi tot acest Dr. Tindal devenind apărătorul călduros al conclusiunelor lui Pasteur în privinţa generaţiunelor spontanee, într'o serie de esperi-

[16] Inerţia materiei implica „lipsa de ori-ce activitate interna, independenta, originala“; dar nu esclude activitatea ce resulta din impulsiunea primară, şi care sa numeşte forţă. Forţa în materie nu este alta ceva de cât permanenţa în virtutea inerţei, a mişcarei primite la început. Inerţia materiei nu esclude proprietaţile corpurilor.

enţe, lucrări de rangul întâĭ, nu încetéză a afirma, teoretic şi practic, principiul inerţieĭ pe care-l negase. Maĭ mult încă, îl întinde peste sfera sa la lucrurile morale, la viaţa întrégă a omenireĭ, trece la mecanismul universal. „Dacă presupunem, ḑice el, că o planetă să deslipeşte de sóre, să învĕrte în jurul axeĭ sale şi sĕvêrşeste evoluţiunea sa în jurul astruluĭ solar, la aceeaşĭ distanţă ca şi pământul, ajungem la conclusiunea, că materia aceea odată răcită va vedea aceeaşĭ succesiune de epoce, faune şi florĭ şi în fine o rasă asemenea cu a nóstră, creaturĭ avênd aceléşĭ facultăţĭ, aceeaşĭ destinată; se va reproduce riguros istoria întrégă a omenireĭ.

Să vede aicĭ inerţia universală, mecanismul absolut. „Resultatul este lămurit, tot ceea ce cunóştem, tot ceea ce vedem şi simţim, o stea saŭ o cugetare, o flóre saŭ o afecţiune, totul este încatenat în unele evoluţiunĭ materiale, de unele forţe mecanice şi fatale". Este greŭ de a maĭ vorbi de acéstă rătăcire doctrinală, de o contraḑicere sistematică.

Principiul inerţieĭ materieĭ fiind bine stabilit şi recunoscut formal chĭar de aceĭ, cariĭ în momente de ameţală şi slăbăcĭune, să încércă de a-l nega, este uşor de demonstrat absurditatea logică a atomuluĭ etern.

La început, înainte de orĭ-ce început, materia există,— nu se póte înţelege existenţa eternă, adecă necesară, a uneĭ substanţe inerte, dependente, divisibilă, mobilă etc., vom vedea îndată că acésta e cu neputinţă; dar să mergem maĭ departe. Acéstă materie trebue să fie concepută, fie în stare de repaus, fie în stare de mişcare.

Dacă să presupune în repaus, va fi repausul perpetuŭ nemişcarea, sterilitatea absolută. Acésta este prima lege mecanică, chĭar principiul inerţieĭ. Numaĭ un moment, să nu fie nimic, în vecĭ nu va fi nimic; un singur moment materia, concepută ca fiinţă unică, să fie în repaus în vecĭ va fi în starea acésta.

Un argument analog s'a presentat prin D. Naville sub

un aspect ceva deosebit: „Mergênd înapoĭ în evoluţiune ajungem la nebulósă; să póte presupune óre nebulósa eternă? Mişcarea trebue să se manifeste aicĭ la un moment dat. De ce? Nu putem afla nicĭ o causă în *moment*, adecă în categoria timpuluĭ. Ar trebui decĭ să admitem o putere chĭar în materie, ceea ce ar fi contrar doctrineĭ inerţieĭ, saŭ să admitem manifestarea mişcăreĭ fără causă, ceea ce ar fi a nega temeĭul orĭ-căreĭ ştiinţĭ".

Intr'un dinscurs celebru, pronunţat înaintea academieĭ din Berlin (8 Iulie 1880) D. Bois-Reymond, copil teribil al materialismuluĭ, comentând învĕţătura sa despre limitele ştiinţeĭ esperimentale, proclamă şepte enigme ce se presintă geniuluĭ omenesc. In prima linie pune origina mişcăreĭ. „Mişcarea nefiind esenţială materieĭ, ḑice el, cere, orĭ eternitatea mişcăreĭ şi atuncĭ nu putem pricepe cum se face acésta, saŭ o impulsiune supranaturală şi atuncĭ trebue a admite minunea—dificultate şi maĭ mare pentru positivism".

Iată ce s'a inventat spre a se esplica mişcarea fără nicĭ o întervenire creatóre: „Inceputul mişcareĭ în univers, şi prin urmare a luĭ *fieri* universal, fu o ruptură de equilibru, care vine dintr'o neomogenitate, căcĭ o lume omogenă nu s'ar fi mişcat nicĭ odată, ar fi rĕmas pentru tot-déuna în repaus fără desvoltare, fără progres. De ce nu rĕmase universul liniştit? De ce să alerge dupĕ aventurĭ în loc sa dórmă la sinul uniformităţeĭ absolute? Pentru că un bold îl atinse. O nelinişte taĭnică îl făcu să tresară; un gol lăuntric aduse nourĭ pe seninătatea azuruluĭ sĕŭ. Ceea ce dă viaţă este o eşire bruscă din apatie, o dorinţă, o mişcare, ceva care ḑice: Inainte" [17]). Nu să ştie dacă Renan prin acésta vine în ajutorul materialiştilor saŭ voeşte să-şĭ bată joc de eĭ. Dacă materia este presupusă la început în repaus, origina mişcăreĭ devine *o dificultate absoluta*. Să trecem la a doŭa parte a dilemeĭ, la a doŭa ipotesă: mişcarea eternă.

[17] E. Renan, Dialogues philosophiques, p. 52.

La început, înainte de început, póte să fie concepută materia în stare de mişcare? A admite mişcarea eternă înfinită, fară motor, fără vre-o impulsiune esterióră, este a renunţa la principiul causalităţeĭ, atuncĭ trebue să renunţăm la orĭ-ce judecată sănĕtósă; dar sa trecem. Mişcarea acésta este ea curat mecanică? Un ast-fel de univers trebue să fie de la început, ceea ce va fi tot-déuna, de óre-ce o singură molecula materiala nu'şĭ póte schimba de sine mişcarea de la început nicĭ direcţiunea acesteĭ mişcărĭ; legea fundamentala a mecaniceĭ rĕmâne aceeaşĭ.

Este óre o mişcare ordonată, *procesul* evolutiv cu puterile sale determinatĕ, cu direcţia şi legile sale aşa precum să vĕd astădı?... Dar nu putem înţelege ordine fără ordonator, legĭ fără legĭuitor, etc. Dar sa trecem maĭ departe, căcĭ aci e greutatea principală, nemilósa, contradicerea propriu disa, imposibilitatea matematica a unei ast-fel de concepţiunĭ a universuluĭ.

Acest *proces* fara început, acéstă mergere evolutiva către starea actuală, cătra perfecţionare, acésta desvoltare infinită către un scop, fiind-că are eternitatea înaintea sa, a trebuit să fie ajuns din eternitate. Efectul necesar al uneĭ cause eterne este şi el etern. Nu există un sigur minut, când acésta forţa inerenta materieĭ sa nu fi produs efectul sĕu.

Maĭ mult, într'o succesiune de fiinţe, de fenomene, de cause şi efecte producêndu-se regulat, necesariamente unele pe altele, înainte de a începe şi a sfârşi la rândul lor, nicĭ un fenomen nu este actualminte posibil; pentru ca din fire trebue să încépă şi să sfârşască, sa fie produs, să producă, să înceteze de a fi şi avênd eternitatea spre aşĭ împlini destinata sa, a trebuit sa înceteze de a fi din eternitate.

Nu este cu putinţă a dice: „Universul este tot-déuna egal cu sine însuşı, absolut, părţile sale constitutive, lumele particulare din care să compune, care sa mişca într'o schimbare perpetuă de înflorire şi decadenţă". Nu este

posibil, căcĭ fie-care din aceste lumĭ, fie-care din aceste părţĭ, destinate a începe şi a se sfârşi aŭ eternitatea de început şi sfârşit. Aceste starĭ de înflorire şi decadere trebuĭaŭ necesariaminte să aĭba un început din eternitate. Universul compus din părţĭ succesive nu póte fi tot odată absolut.

Nu este cu putinţă a ḑice: „Seria de lumĭ este constituită prin un vêrtej circular de mişcărĭ şi fenomene, sunt universurĭ succesive, complecte, avênd fie-care materia sa şi descriind un cerc etern“. Nu este posibil, cacĭ mişcarea actuala nu póte fi causa mişcăreĭ, care l'a precedat şi care exista la un moment óre-care din trecut; fenomenul actual nu póte fi causă înainte de a exista.

Spre a scapa de acéstă absurditate metafisica, de acésta contraḑicere vĕdita, nu este permis a recurge la o serie de generaţiunĭ şi distrucţiunĭ prelungite la înfinit în trecut; cacĭ ar fi a admite un numĕr actual, un numĕr concret, determinat, adecă finit şi tot-odata înfinit, maĭ mare şi maĭ mic de cât el însuşĭ, etc.; atuncĭ ar fi contraḑicerea şi maĭ vĕdită înca, imposibilitate matematică.

Fie materia concepută în repaus, fie în stare de mişcare, dificultatea este aceĭaşĭ. Dacă mişcarea n'a esistat din eternitate, exista acum fără causa, dacă a existat din eternitate, lumea trebue sa fie acum în repaus; doua absurdităţĭ. Dar aparătoriĭ *credinţeĭ nouĕ* nu să lasa a fi deconcertaţĭ numaĭ pentru atâta.

„Dacă mişcarea a existat din eternitate, lumea trebue sa fi atins perfecţiunea sa, linişte. Nu este maĭ uşor de esplicat cum equilibrul nu s'a restabilit înca, de cât de a esplica cum s'a rupt“. Da, este adevĕrat! dar „ajungem la antinomiele luĭ Kant, la acele adêncimĭ ale spirituluĭ omenesc, unde cine-va înótă dintr'o contraḑicere în alta. Ajunşĭ aicĭ trebue să ne oprim“ [18]). Va se ḑică, concepem lumea fară de Dumneḑeŭ, afară de orĭ-ce creaţiune, tot

[18] E. Renan, Dialogues et Fragments philosophiques, p. 146.

așa precum pricepem și pe Heraclit, care susținea că nu este deosebire între finit și infinit, lumină și întunerec, bine și rĕŭ, da și nu, esistență și nimic. Logicește ajungem, precum am ḑis și precum mărturisesc și adversariĭ noștri, la acéstă dilemă: saŭ mâna creatóre a luĭ Dumneḑeŭ, saŭ contraḑicerea propriŭ ḑisă.

Se pare că observarea și experiența promit niște elemente nouĭ, maĭ științifice, în favórea uneĭ demonstrărĭ așa de complecte.

Ficicĭ eminențĭ aŭ dedus din studiul neîntrerupt al moleculeĭ, al atomuluĭ material, siguranța ne eternitățeĭ sale. D. Clerk-Maxwell ḑice: „Tóte moleculele universuluĭ pórtă în sine un ce, ce se póte înțelege de sine... Orĭ-care ar fi catastrofele și succesiunea sistemelor solare și planetare, moleculele, care sunt temelia și óre-cum pĭatra fundamentală a universuluĭ, rĕmân neatinse în dimensiune și natură... așa cum ḑice Herschell, ele conservă caracterul esențial al unor lucrurĭ *făcute de mână*; ele nu primesc ideĭa uneĭ *existențĭ eterne*, saŭ a uneĭ ființĭ ce există prin sine.... atributele lor nesfăramate sunt ascunderea Aceluĭa care, la început a creat, nu numaĭ cerul și pămêntul, ci materia care le compun".

Tyndal, comparând ideile luĭ Gassendi cu acele ale profesoruluĭ Clerk-Maxwel, pe care le desvoltase acesta într'un discurs la Bradford [19]), îĭ recunóște dreptul de a *conclude* științificește Causa primară. „In materiele sale *preparate*, ḑice el, în articulele *manufacturate,* D. Clerk-Maxwel gasește temelia uneĭ inducțiunĭ, care-ĭ permite a se sui până la înălțimele filosofice, pe care Kant le credea neaccesibile, și a sări de la molecule la creațiune".

Am putea sa reproducem maĭ multe definițiunĭ și să deducem științificește *ne eternitatea*, ca proprietate a moleculelor materiale [20]). De altmintrelea, afirmațiunele meta-

[19]) Revue scientifique, 18 Oct. 1873.

[20]) Vid. Balfour-Stevart et Tait., op. cit. § 217.

fisice ale minţeĭ sănătóse, sunt destul de cunoscute: materia din fire este dependentă, contingentă, imperfectă; contingentul presupune necesariul, posibilul presupune realul, imperfectul presupune perfectul, mişcarea un motor, etc.

Acéstă minunată armonie între ştiinţa cea maĭ modernă, metafisica cea maĭ veche şi credinţa tot-déuna aceĭaşĭ, este proprie a convinge chĭar pre ceĭ maĭ dificilĭ, a însenina şi a linişti pre ceĭ cu conştiinţa tulburată. Renan însuşĭ voind a combate teoriele materialiste saŭ positiviste, ḑice: „Să nu credeţĭ că molecula ar putea fi ca orĭ-ce lucru, fructul timpuluĭ, că ea ar fi resultatul unuĭ fenomen prea îndelungat, a uneĭ aglutinaţiunĭ continue în timp de miriade de secole" [21]).

Indiferenţa dinamică a timpuluĭ, considerată în sine, este absolută; ideĭa de a-l pune ca causă primară, ca factor universal, este curat un non-sens; timpul însuşĭ nu póte fi conceput, când nu există nimic. *O aglutinare de zero în timp de miliarde de miliarde de secole, ar fi concepţiunea ateă a universuluĭ!*

§ 8.

Concepţiunea monistică a lumeĭ şi ipotesa transformismuluĭ.

Am ḑis că, în zadar ne-am osteni a cauta în literatura materialistă contimpurană vre-un argument cu adevĕrat noŭ în contra învĕţătureĭ despre creaţiune. Numaĭ celebra teorie a luĭ Darvin, care *s'a respândit ca aluatul* în lumea filosofică, precum şi în acea a ştiinţeĭ, şi despre care este cu neputinţă a nu ţinea samă, s'a părut că dă monismuluĭ sistemizat un aspect modern, un fel de refugiŭ protector. Dar şi aicĭ contraḑicerile sunt destul de vĕdite şi trebue a-le demasca, ale arăta celor amăgiţĭ saŭ orbiţĭ de dênsele. Spre a păstra obiecţiuneĭ tótă forma şi valórea eĭ, sa lăsăm să vorbéscă ceĭ doĭ şefĭ maĭ autorisaţĭ aĭ şcóleĭ, teologul critic şi naturalistul filosof, Straus şi Haekel.

---

[21]). *Dialogues et fragments philosophiques,* lettre a M. Berthelot, p. 171.

Să știe manifestul naiv și revelator tot-odată a celuĭ dintaĭ: „Teoria luĭ Darvin este încă imperfectă; pune în cale niște soluțiunĭ posibile, dar pe care nu le deslégă, și s'ar putea compara cu o cale ferată proiectată: câte prăpăstiĭ trebue sa le umple, câte podurĭ trebue să facă, câțĭ munțĭ trebue sa pătrundă și câțĭ anĭ trebue să trécă pentru ca calea să fie gata și data în circulație! Dar pe dênsa trebue sa mérga și vor merge... Noi filosofiĭ și teologiĭ criticĭ ne felicitam, când prin un decret puném capăt minuneĭ, dar sentința nóstră nu avu nicĭ un rĕsunet, pentru ca nu dadém nicĭ o soluțiune cestiuneĭ, nu știém să arătăm o putere a natureĭ, care să o póta înlocui; ceea ce să cerea numaĭ de cât. Darvin a arătat acea putere, acea acțiune a natureĭ. De acum nu avem alta de facut, de cât să alegem între *mâna creatóre a luĭ Dumnedeŭ* și *teoria luĭ Darvin* [22]).

Haekel împartașește ideile luĭ Straus: „Darvinismul propriŭ dis, în sensul strict al cuvêntuluĭ, adecă teoria selecțiuneĭ, cu tóte atacurile conservă o valóre considerabila și procură soluțiunea problemeĭ celeĭ maĭ marĭ. Nu este altă ceva de cât respunsul la întrebarea: Cum se póte desvolta formele organice, întocmite pentru un scop, fară intervenirea uneĭ cause, care lucréză în vederea aceluĭ scop? Cum să póte ridica un edificiŭ regulat fără un plan facut maĭ înainte și fara un arhitect? In secolul din urma, filosofiĭ ceĭ maĭ marĭ, criticiĭ ceĭ maĭ profundĭ credéŭ, că cestiunea acésta nu se póte deslega; știința este slabă în fața esplicărilor totalitățeĭ și maĭ ales *înaintea problemeĭ creațiuneĭ* [23]).

Ipotesa transformismuluĭ va fi examinata maĭ de aprópe când vom vorbi despre origina și desvoltarea vieței, acolo este locul sĕŭ. Dar cum ne-a venit vorba despre ea, tratând despre formarea universuluĭ neorganic, despre care ne ocupam? Acésta nu ne-o putem esplica altmintrelea de cât

---

[22]) L'Ancienne et la Nouvelle foi, p. p. 161 și 162.

[23]) Discours a l'Association des naturalistes allemands (session d'Eisenach). Revue scientifique du 2 Decembre 1882.

prin strâmtorarea în care se află positivismul, ne maĭ a-vênd nicĭ o putere. Trebuea *sa înlocuĭască mâna creatóre tocmaĭ acolo unde să impunea maĭ mult... și ast-fel să se deslege problema cea maĭ însemnată.*

Dar ce are a face aicĭ transformismul, darvinismul, așa precum este el conceput, îmbrățișat și lăudat de ceĭ maĭ iscusițĭ apărătorĭ aĭ seĭ? Aicĭ este vorba de începutul lumeĭ, de niște simple atome materiale, de mișcărĭ mecanice ce să supun unor legĭ aspre; nu e nicĭ o moleculă însuflețită în acest univers primitiv, nicĭ un fenomen viŭ, nicĭ un act spontaneu. Ce are a face. încă odata, aicĭ selecțiunea naturală, lupta pentru viață, adaptațiunea, ereditatea, atavismul etc. In starea primitivă a lumeĭ noĭ vedem legĭ mecanice, fatale și un scop evident, decĭ o causă substanțiala, inteligentă, conscienta, adecă Dumnedeu. Dacă nu se împaca cine-va *cu intervenirea creatrice și tot ce atrage dupĕ sine minunea*, atuncĭ sa se caute altă putere a natureĭ, un alt sistem maĭ potrivit, care să înlocuiască pre acesta [24]).

Fară a înlatura teoria cosmogonică a luĭ Kant, Herschel. Laplace M. Faye, nu sĕ vede óre o aptitudine, o direcțiune, o finalitate evidentă în fie care din aceste atome curat materiale, care se atrag, sĕ grupéză și sĕ mișcă spre a forma sfere, lumĭ și sisteme de lumĭ, spre a da nascere sorilor, celor din prejurul lor, planetelor rĕcite,

---

[24]] Doctrina evoluțiuneĭ și doctrina creațiuneĭ nu se pot înlocui, sunt teoriĭ de ordine diferite și care nu se raportă la acelaș obiect. Cea dintâĭ esprima o lege a succesiuneĭ fenomenelor, adoua afirma o causa. A admite ca legea înlocuește causa este o eróre de metafisică. Nu numaĭ că teoria evoluțiuneĭ póte sa înlocuĭasca învețatura despre creațiune, ci în loc de a o contradice îĭ aduce un sprijin puternic. Ea pune cugetarea în presența unuĭ punct de plecare, care voesce o alta causa de cât un antecendent supus el însușĭ uneĭ evoluțiunĭ.

„Credința în Dumnedeu creatoriul a inspirat pe fundatoriĭ fisiceĭ moderne [adever istoric necontestat]. Acésta științа, studiată în consciințele sale filosofice, confirma învețatura, caria datoresce desvoltarea sa". Prin aceste frumóse cuvinte Naville a încheiat opera sa despre *fisica modernă.*

întărite, fecunde, inverdite şi pline de viaţă? In necazul luĭ Haekel, „teoria selecţiuneĭ nu va da nicĭ odată vre un rĕspuns definitiv acesteĭ cestiunĭ: cum nişte forme *neorganice*, adoptate spre un scop, aŭ putut să se dezvolteze fără intervenirea uneĭ cause, ce lucréză în scopul acesta“.

Fără îndoială Herbert Spencer este acela care a ştiut să dea avêntul cel maĭ îndrăzneţ teorieĭ evoluţiuneĭ. El a aplicat'o la totalitatea fiinţelor; a făcut din totalitatea lucrurilor, din totalitatea *fenomenelor* materiale, vitale, fisice, sociale, un organism imens; el a străbătut în tóte sensurile acéstă serie de *lumĭ ale necunoscutuluĭ*, cum le numesce el, pogorându-se de la cugetare la atom, suindu-se de la atom la cugetare. Dar se observă că nu póte scăpa de credinţa în realitatea uneĭ cause prime, obiective, tót-déuna înfăşurat cu un vĕl, pe care nu-l póte smulge de pe ochiĭ sĕĭ fără a sfâşia însăşĭ raţiunea sa proprie. In fine, cade obosit înaintea mareĭ enigme şi formuléză ast-felĭŭ profesiunea sa de credinţă absolut dogmatică şi cu adevĕrat deistă.

„Este un adevĕr, care trebue să se lămuréscă din ce în ce maĭ mult; ca esistă o fiinţă nepătrunsă de mintea omenéscă, manifestată pretutindenea, a căreĭ început şi sfêrşit nu-l putem înţelege. In mijlocul misterelor natureĭ, care devin cu atât maĭ obscure, cu cât sunt resfoite maĭ mult de cugetare, sĕ ivesce o certitudine absolută, adecă că ne aflăm în presenţa putereĭ infinite şi eterne, de unde purced tóte“. (Principes de sociologie, t. IV).

Acéstă putere, acéstă causă infinită, de şi o numesce necunoscută, îĭ recunósce atribute carccteristice, o distinge sub diferite numirĭ, o numesce fiinţă, putere; i se atribue unitate, omnipresenţă, continuitate. I se refusă consciinţa şi personalitatea; dar s'ar putea ḑice: nu póte să fie aci un mod de esistenţă, pe care nu-l putem pricepe noĭ, tot aşa de superior inteligenţeĭ şi voinţeĭ precum acestea modurĭ sunt superióre mişcăreĭ mecanice“? Fără a ne opri la aceia ce este straniu în presupunerea acésta a mo-

durilor saŭ a categorielor neaccesibile spirituluĭ omenesc, vom ḑice: De óre-ce este admis că ființa eternă, a căreĭ existență este obiectul uneĭ certitudinĭ absolute, trebue să aibă atribute infinit superióre inteligențeĭ şi personalităţeĭ nu este óre evident că poseda într'un chip eminent,— *originaliter et superabundanter*, — atribute considerate inferióre, că este eminaminte conscient şi personal? „Nimic nu este maĭ semnificativ, s'a ḑis cu drept cuvênt, de cât năzuința acésta de a înlatura pre Dumneḑeŭ, dar în fine sub alte numirĭ se găsesce tot in presența luĭ Dumneḑeŭ [5]".

CAPITOLUL IV.

Credința creştină învața ca universul şi tot ce să află într'ênsul, a fost creat *din nimic;* prescripţiunele sale privitóre la *origina* lucrurilor se marginesc aicĭ.

Sciința experimentala nu contraḑice, nu póte sa contraḑică acésta învĕțetura a credințeĭ, de óre-ce cestiunea origineĭ trece peste limitele experiențeĭ; programul sĕŭ cel maĭ înalt, scopul seu suprem este, de a determina legile materieĭ create, a nebulóseĭ primitive şi a esplica ast-fel *formarea* universuluĭ prin cause secundare.

De o parte şi de alta certitudinele câştigate sunt în armonie perfectă.

Sciința atea, panteistă, materialistă saŭ monistă, care, contrar regulelor fundamentale ale determinismuluĭ sciinţific, pretinde că ar cunósce esența şi origina lucrurilor, négă creaţiunea şi proclamă eternitatea materieĭ, şi ajunge negreşit, fatalminte la contraḑicerea propriŭ ḑisa, la absurditate.

Acésta este conclusia celor treĭ capitule precedente.

Spre a termina cu problema acésta, spre a complecta acéstă parte esenţiala a programuluĭ nostru apologetic privitor la origina şi formarea universuluĭ, remâne înca a

[5]). Veḑi: Caro, Comment finissent les dogmes et comment ils renaissent.

resuma şi combate obiecţiunele, în aparenţă sciinţifice, privitóre la guvernarea lucrurilor create, remâne să demonstrăm corelaţiunea şi armonia legeĭ cosmice cu legea supremă providenţiala.

§ 9.

Planul providenţial şi legea lumeĭ fisice; principiul continuităţeĭ în Dumnedeŭ; rugăciunea şi minunea: învĕţătura credinţeĭ.

Dumnedeŭ cunósce totul prin o singură ideie, crează totul prin un singur act, guvernéza totul prin o singură lege. Providenţa este creaţiunea continua, îndreptată către scopul eĭ, sau, ca sa întrebuinţam espresiunele consacrate astă-dĭ în limba sciinţifică, acţiunea providenţială nu este altă-ceva de cât *conservarea energieĭ* creatóre în lume. A afirma providenţa, este a afirma, rădicându-o la cea maĭ înaltă putere, statornicia impulsiuneĭ iniţiale, *principiul continuităţeĭ*, care servesce de bază sciinţeĭ moderne. Credem că vom putea să arătam, cum principiul continuităţeĭ, luat într'un înţeles maĭ larg, singurul adevĕrat cuprinde şi esplică învĕţătura creştinéscă despre eficacitatea obiectivă a rugăciuneĭ, despre posibilitatea rugăciuneĭ; sperăm să aratăm cum acéstă învĕţătură tradiţională sĕ confunda cu ideia fundamentală despre lege.

Care este adevĕrata noţiune filosofică şi religiósă despre rugăciune? Care este rolul sĕŭ în guvernarea universuluĭ?

Pentru realisarea planuluĭ dumnedeesc în om, fiinţă înzĕstrată cu raţiune şi libertate, sĕ cer două condiţiunĭ; conlucrarea libera şi gratuita a voinţeĭ divine, conlucrarea liberă a voinţeĭ omeneştĭ. Aceste două acţiunĭ deosebite sĕ întâlnesc şi se unesc pentru acelaş scop în rugăciune şi numaĭ prin rugăciune. Orĭ ce înalţare a sufletuluĭ către Dumnedeŭ: credinţă, laudă, dragoste, mulţamire, închinare, sacrificiŭ, cerere, tóte acestea sunt rugăciune. Considerată în înţelesul acesta, de mijlocire, de cerere specială, rugaciunea are de scop a primi un bine şi a înlă-

tura un rĕŭ. Binele obţinut, rĕul înlaturat pot fi de ordinul spiritual saŭ moral, orĭ de ordinul fisic, temporal, privitor la lucrurĭ necesare saŭ folositóre vieţeĭ.

Rugăciunea intra ca un element *ordinar* în planul divin, în cursul continuŭ al lucrurilor; eficacitatea sa nu cere adesea de cât fapte curat naturale. Nu este tot aşa şi cu noţiunea minunei.—Bine înteles, suntem puşĭ în punctul de vedere al obiecţiunilor sciinţeĭ, şi vorbind aici despre providenţă, rugăciune sau minune, trebue să ne ocupam numaĭ de legile şi de faptele, care sĕ raporta la ordinea fisica. Ast felu privită, minunea este un fenomen sensibil, putênd fi observată şi constatata ca orĭ ce fapt esperimental, dar care n'ar putea fi sciinţificesce *determinat*, adecă esplicat firesce prin o causă secundă nemijlocita. Esenţa minuneĭ este de a trece peste *energiele continue* şi *cunoscute* ale universuluĭ.

Scopul sĕŭ, caracterul sĕu *teologic*, este de a manifesta intervenirea uneĭ voinţĭ particulare, exterióră şi superióră natureĭ, de a face, ca cuvêntul luĭ Dumnedeu creatorul saŭ al trimisuluĭ sĕŭ, să fie credut; este un semn, o mărturie divină.

Minunea intră în planul creaţiuneĭ, în guvernarea providenţiala a lumeĭ, ca element *extraordinar* dar esenţial; rolul sĕŭ este prevĕdut, ordonat; este, precum am dis, o consecinţă a conservăreĭ putereĭ creatóre, în perfectă armonie cu principiul continuitaţeĭ, luat în accepţiunea sa cea maĭ priceputa, maĭ adevĕrata.

Acésta învĕţatură privitóre la eficacitatea obiectivă a rugăciuneĭ în ordinea fisica, posibilitatea raţionala şi scopul minuneĭ este conform cu raţiunea filosofică şi cu credinţa creştina, şi precum vom vedea, chiar cu învĕţăturele cele maĭ sigure şi în decomun acceptate ale sciinţeĭ positive.

§. 10.

Principiul continuităţeĭ în sciinţele fisice; ideea de ordine şi de scop; legile experimentale şi legile necesare.

Sciinţa positivă învaţă statornicia materieĭ şi statornicia energieĭ. Nicĭ o putere nu se pĭerde, nicĭ un atom nu se nimiceşte. Suma puterelor nicĭ nu creşte nicĭ nu se micşoréză; ele să conservă transformându-se. Fenomenele lumeĭ materiale să reduc la nişte mişcărĭ, ce să supun legilor determinabile; esplicarea matematică a acestor fenomene presupune şi demonstréză natura lor mecanică. Ast-fel este tesa generală.

Dar óre statornicia putereĭ în universul material este ea sciinţificesce sigură? este óre absolută? Demonstrarea esperimentală dă şi va da tot-d'auna greş. Este o lege admirabilă a simplicitaţeĭ şi fecondităţeĭ, o ipotesă necesară, singura care să pótă da seamă de fapte, dar ea nu este în stare nicí într-un chip a esprima natura eternă şi esenţială a lucrurilor. Acéstă lege pĭerde chĭar caracterul certitudineĭ, când trece cine-va de la natura inertă, de la lumea neorganică la lumea organică, la natura vie. Aicĭ ne găsim în faţa uneĭ *a treĭa categoriĭ de esistenţĭ*, a unuĭ alt element, sufletul saŭ viéţa, de care, vrênd ne vrênd, trebue a ţinea seamă, spre a pricepe armonia care resultă din corelaţiunea mişcărilor şi statornicia putereĭ.

„In lumea minerală, fie-care antecedent are un consequent equivalent... Lumea vegetală însăşĭ nu póte da nascere din noŭ, fie materieĭ, fie putereĭ". Dar nu este adevĕrat, că, „lumea animală este lipsită cu totul de facultatea creatóre" [26]).

In mişcările voluntare să observă o putere exterióră, nu atomică, care tinde la altera statornicia putereĭ totale a universuluĭ.

---

[26]] Tyndall; Cf. *Les Ecrits philosophiques de Tyndall.* par le P. Delsaux. La Phisique moderne, 4 étude.

Să póte demonstra, că cea maĭ mare parte din forţa disponibilă la fiinţele animate provine din acţiunĭ chimice, din nutriment şi respiraţie, adecă energia este conservată; dar este cu neputinţă a demonstra că este absolută. Acésta ar fi de ajuns pentru a rîdica ipoteseĭ determinismuluĭ universal, absolut, orĭ-ce caracter sciinţific.

Maĭ pre sus de legea conservăreĭ materieĭ şi a putereĭ este un principiŭ, care o lămureşte şi o complectéză, o idee suverană care domină totul: ideea de ordine şi de finalitate, fără de care lumea nu maĭ este de cât o *adunătură de fapte.* Numaĭ concepţiunea continuităţeĭ, aplicându-se la natura vie precum şi la cea mórtă, ar putea să esplice armonia totală a creaturilor. Adevĕr *a priori* şi adevĕr esperimental, certitudine filosofică şi sciinţifică tot-dată, este corolariul sciinţelor celor maĭ vechĭ, ca astronomia; să observă şi în primele revelaţiunĭ ale sciinţelor celor maĭ nouă, ca geologia, chimia, fisiologia; se manifestă şi la cele două extremităţĭ ale universuluĭ, în cele maĭ marĭ, ca şi în cele maĭ micĭ; „în sciinţa mecaniceĭ cereştĭ şi în sciinţa fenomenelor moleculare“ (Chevreul).

Tratatul de geologie, cel maĭ rĕspândit şi cel maĭ complect, începe cu acéstă profesiune de credinţă: „Stăpân absolut al programeĭ, mĭ-a fost lesne de a mĕ supune, în disposiţia sa, numaĭ consideraţiunelor curat sciinţifice şi filosofice. Ceea ce a dominat totul, a fost ideea de ordine, şi în jurul acestuĭ mare principiŭ, am căutat a grupa tóte faptele observaţiuneĭ... Credem că mijlocul cel maĭ bun de a câştiga adepţĭ pentru sciinţă, este de a mărturisi ea însăşĭ óre care încredere în puterea ce are de a edifica doctrinele. Dar fără îndoĭală, nu acesta este metodul positiviştilor; al nostru însă se inspiră de un alt spirit şi de bună seamă că numaĭ acesta va pune în evidenţă noţiunea de ordine, căria îĭ dăm atâta preţ“ [7]).

„Ast-fel este ordinea în natura, ḑice un eminent chi-

[7]) De Lapparent. Traité de Géologie, preface, p. VII.

mist, cu cât ştiinţa pătrunde aci maĭ mult, cu atât să descopĕr şi mijlóce maĭ simple şi diversitatea infinită a resultatelor; petmiţêndu-ne sa radicăm acest mic coiţişor al vĕluluĭ, ne lăsă sa vedem tot-odata armonia şi profunditatea planuluĭ universuluĭ" [28]).

Simplitatea este semnul adevĕruluĭ. „Principiul acesta favorit al luĭ Boerhaeve este şi al luĭ Kopernik, Fresnel, Galileu şi Newton; Laplace îl înscrie în tóte operile sale; este principiul conducĕtor al tuturor cercetărilor ştiinţeĭ moderne" [29]).

Ştiinţa positivă, precum se vede, în perfect acord cu metafisica, opune ideia de ordine şi finalitate ideieĭ de fatalitate absolută, de mecanism universal. Ea face mare deosebire între legile matimatice, necesare, şi legile fisice, esperimentale; intre legile logice, care sĕ confundă cu raţiunea însăşĭ, cu esenţa lucrurilor, şi legile cosmice constatate prin observaţiune, esenţialminte contingente.

„In natură este o *colaţiune de lucrurĭ* (Chalmers) pe care le-am putea înţelege alm'ntrelea: forma şi dimensiunele orbitelor planetelor, de esemplu, nu sunt determinate prin nicĭ o lege necesara, dar depind de o distribuire particulară a materieĭ".

Numĕrul atomelor şi al sorilor este un numĕr actualminte determinat, prin urmare finit, s'ar putea însă să fie maĭ mare saŭ maĭ mic. „In sistemul lumeĭ, precum îl pricepem noĭ, ale căreĭ legĭ ar putea sa fie alt feliŭ precum sunt (Duhamel) şi unde corpurile nu sunt numaĭ figurate, precum le presupune geometria, ci materiale, este de mare trebuinţă a cere observaţiuneĭ şi esperienţeĭ óre care rapórte între efecte şi puterĭ saŭ cause".

Acest caracter de contingenţă propriŭ legeĭ cosmice, legeĭ esperimentale, sĕ arată maĭ lamurit încă în natura vîe; lumea organică întrégă ar putea servi de exemplu. Să luăm la întâmplare ramura zoologică a entomozoarilor; ea

[28]) Wurtz, Revue scientifique, 22 Août 1874.
[29]) Naville. op. cit. 3e étude.

cuprinde animale fără picióre—veimĭ, anelidele apode; animale cu şése piciore—insectele; cu opt piciore—arahnidele; cu ḑece piciore—crustaceele decapode; în fine, cu un număr de piciore mult maĭ mare—miriapode. Acéstă lege zoologică constatata prin esperienţa şi care servesce de bază uneĭ clasificaţiunĭ naturale este un fapt, nu este o necesitate. *Dumneḑeu a ḑis să fie şi s'au făcut*, dar ar fi putut să fie şi almintrelea.

Intre tóte legile contingente, între tóte fenomenile acestea, aceste aşezări şi mişcărĭ de atome, *pe care le-am putea concepe almintrelea*, este ceva ce oferă *o delicateţă de construcţiune*, aşa că se pare că are de caracter *incalculabilitatea*. Mişcările orbitrare ale planetelor sunt eminaminte calculabile şi calculate maĭ mainte cu exactitatea cea maĭ rigurósă; dar mişcarile meteriologice nu sunt aşa, ele se produc pe ne aşteptate şi cu bruscheţă, ceea ce nu se prea potriveşte cu delicateţa, cum fu furtuna, ce ne aduse zapada din luna trecuta (Octombre). De aceea asemenea mişcărĭ meteorologlice sa atribue întervenireĭ uneĭ voinţi superióre particulare.

Unul din mariĭ fisicĭ aĭ secoluluĭ, August de la Rive, proclama conservarea potereĭ creatóre ca conclusiune a lecţiunelor sale de fisică: „Dacă am învĕţat ceva în timpul îndelungat al unuĭ studiŭ, care mĭ-a facut mare plăcere în viaţa mea, este că Dumneḑeŭ lucrézā necontenit; ca mâna sa, care a creat totul, priveghíază tóte în univers“.

Acestea sunt învetăturele cele maĭ autorisate ale ştiinţeĭ positive, privitóre la cursul continuŭ al lucrurilor, cu deosebirele sale esenţiale, certitudinele şi ipotesele sale. Am putea sa formulăm conclusiunele logice şi sa nu maĭ discutăm asupra învĕţătureĭ creştine despre rugăciune şi minune, dar espunerea şi discutarea teorielor pseudo-ştiinţifice, monistice saŭ mecanice ne vor face să pătrundem şi maĭ mult aceste probleme adesea denaturate şi vor arata cu maĭ multa evidenţă *acordul positiv* al legeĭ providenţiale şi al legeĭ cosmice.

§ 11.

Obiecţiunele pseudo-ştiinţifice; eficacitatea rugăciunei şi legea cosmică; minunea şi ideia fundamentală de lege.

„Pentru orî-ce persónă iniţiată în spiritul ştiinţific, scriŭ moniştiĭ, este sigur că în univers nu se află urme de acţiunea uneĭ fiinţi determinate superióră omuluĭ... O necesitate absolută şi inflexibilă domnă materia; legea natureĭ este o lege mecanică, eternă, nemutabilă, care se confundă cu legile raţiuneĭ însăşĭ; este espresiunea cea maĭ rigurósă a necesităţeĭ. Nicĭ o putere, orĭ-care ar fi ea, nu póte scapa de acéstă necesitate, care n'are nicĭ esceptiune nicĭ restricţiune... Tóte fenomenile fară escepţiune sunt guvernate prin legĭ invariabile în care nu intervine nicĭ o voinţă, fie naturală, fie supranaturală... Legea conservăreĭ esclude cu totul, numaĭ de cât, orĭ-ce intervenire a uneĭ puterĭ exteriόre“. (Moleschot. Stuart-Mill, Tyndall. etc).

F. Straus să sprijineşte pe autoritatea luĭ Kant, Schleĭermacher şi Fauerbach, 'spre a declara absurdă orĭ-ce credinţa în eficacitatea obiectivă a rugaciuneĭ. „Când vedem pre lorḑiĭ englezi, ḑice el, imputând ministeruluĭ, că n'a ordonat o căinţă publică, cu ocasia uneĭ epidemiĭ de pestă-bovină, trebue óre sa ne gândim la o slabacĭune a Bisericeĭ anglicane saŭ la o ipocrisie înjositóre? Când într'o ţară ameninţă seceta de a compromite productele şi ómeniĭ cer să se facă procesiunĭ prin câmpiele uscate, ca să vie ploĭa, vĕḑênd o aseminea procesiune nu putem sa ḑicem despre eĭ: *O sancta simplicitas?* să sperăm că va veni o ḑi, când se va îmbunataţi invĕţamêntul prin şcóle şi atuncĭ vor cunóşte şi ţĕraniĭ, că este vorba aci de un fenomen natural, supus legelor precise, ca eclipsele luneĭ şi ale sóreluĭ.

Intru una din escursiunele ştiinţifice, Tyndall întâlnise, „la o stâna de la pólele munteluĭ acoperit cu zapadă, de lânga Ron, un preot tĕnêr cu forme atletice. Acesta dupĕ ce mâncă bine şi goli o butelie de vin, facu cunoscut

că a venit să bine-cuvinteze munţiĭ. Acésta să întâmplă în fie-care an, când cel Prea Inalt era rugat a lua měsurĭ metereologice potrivite spre a asigura turmelor Velaĭsanilor nutriment şi ocrotire...

Tênêrul preot putea să céră fórte bine şi schimbarea direcţiuneĭ Ronuluĭ, saŭ ca albia fluviuluĭ să fie maĭ adânca, ca să nu maĭ sufere locuitoriĭ de pe malurile sale. Timpul bun cerut de aceĭ muntenĭ este un fapt numaĭ puţin minunat de cât schimbarea Ronuluĭ. Nicĭ un act de umilinţă individuală saŭ naţionala nu póte, după datele ştiinţeĭ, să facă să cadă o picătură de apă de ceriŭ, saŭ sa faca să vie o rază de sóre fara o perturbare tot aşa de gravă a legelor naturale ca şi cum ar fi vorba a împedeca o eclipsă saŭ a face să se strămute cascada Niagara în în fluviul Saint-Laurent“ [31]).

Iata obiecţiunea făcută de şefiĭ şcóleĭ, cu formulele doctrinale şi sub aspectele cele maĭ pitorescĭ şi maĭ atragĕtóre. Dar, acésta nu este altă ceva de cât teoria mecanică a universuluĭ material, în tocmaĭ aşa precum am espus'o deja, care voeşte să dea o esplicaţie raţionala, cu totul ştiinţifică acţiuneĭ providenţiale, o justificare clară, positivă, matematică a credinţeĭ creştine privitóre la eficacitatea obiectivă a rugăcĭuneĭ şi posibilitatea minuneĭ.

In contra acesteĭ obiecţiunĭ putem aduce urmatórele observaţiunĭ:

„O serie de fenomene póte să fie cu totul schimbată fără sa fie de trebuinţa a se întrerumpe cursul legilor generale... Sunt două lucrurĭ deosebite în orĭ-ce problemă dinamică; legile generale şi starea iniţială. Făcênd să varĭeze acésta, să obţine prin aceléşi legĭ şi cu aceléşĭ puterĭ resultate fórte diferite. Dumnedeŭ a pus legĭ generale

[31]) Dans les Montagnes, par Iohn Tyndal. ch. V. Cât de mult se asémană obiecţiunele aceste, cu observaţiunele ridicule din Românul şi alte jurnale când credincioşii cereau o procesiune penplóie cu reliquiele St. Dimitrie, dar cât de bine-facĕtóre fură ploile venite în urma rugaciunelor!

care-şĭ urméza cursul lor fórte regulat. El a dispus tot odată o stare initială a atomelor în vederea fenomenelor întelectuale şi morale, care trebue să provie în decursul timpuluĭ. Ceea ce a determinat alegerea providenţiala între stările iniţiale este prevederea *actelor libere*.

Nu ne rugăm, ca sa se schimbe planul divin, ci pentru ca să primim aceea ce, în acest plan, a fost subordonat rugăciuneĭ. Când un credincios face luĭ Dumneḑeŭ o rugăciune demnă ca să fie ascultată, nu trebue sa ne închipuim că acea rugăciune să face atuncĭ cunoscută luĭ Dumneḑeŭ. El a auḑit'o din eternitate şi a orînduit anume totul în favórea acesteĭ rugăciunĭ, aşa că împlinirea eĭ să fie ca o urmare a cursuluĭ natural al evenimentelor.

Nimene din noĭ nu póte ḑice, ca cutare acţiune a sa liberă, suprimată saŭ înlocuită prin contrariul, cum se póte întâmpla, să fi pricinuit vre-o schimbare în starea prima atomica a universuluĭ şi prin urmare, în tóte legile posteriόre, căcĭ Creatorul prevede totul şi face cum voeşte.

O rugacĭune făcută liber luĭ Dumneḑeŭ, în cutare an din secolul al nouĕ-spre-ḑecelea, spre a'şĭ revărsa mila sa asupra productelor saŭ sa înceteze un flagel, a fost una din causele pentru care s'a rânduit de la început, aşa în cât să vie la timp fenomenul ce să cere. Produce ast-fel efectul sĕu fără să schimbe legile natureĭ. Fară acea rugăcĭune liberă, o altă stare iniţială, tot prin aceléşĭ legi, ar fi adus alte resultate“ [32]).

Cercetarea critică a obiecţiunelor curat filosofice în contra eficacităţeĭ rugăcĭuneĭ oferă un viu interes; dar nu este locul aci, căcĭ atuncĭ am eşi din programa apologieĭ sciinţifice. Este destul să amintim, că principala dificultate a deismuluĭ raţionalist este privitóre la immutabilitatea divină; dar acésta dificultate principală dispare înaintea esplicaţiuneĭ sciinţifice, ce 'o resumăm aci. Auḑind rugăcĭunele nóstre

[32] Cf. Études religieuses, 1870; Revue des questions scientifiques, Oct. 1878; Les confines de la science de la philosophie. In aceste deosebite scrierĭ, P. Carbonelle a tratat cestiunea acésta.

Dumnedeŭ, care a prevědut totul. a voit totul, *în actul sěŭ unic*, nu schimbă nimic; *nu cade cu noĭ în timp*, care este creatura sa ca şi atomul; *El nu întrerumpe cursul legilor generale*, ci le realisază; *nu modifică întru nimic hotărîrele sale*, el le execută.

Ca şi rugăciunea, nicĭ minunea nu se opune *serenităţeĭ absolute*, immutabilitaţeĭ divine, principiuluĭ de continuitate în planul providenţial, ideeĭ fundamentale de lege. Nu întrerupe ordinea generală a lucrurilor, o împlineşte comform *cu presciinţa, cu voinţa causeĭ primare*. Şi a cĭ concepţiunele sciinţeĭ celeĭ maĭ riguróse, calculele mecaniceĭ vin în ajutorul apologistuluĭ credinţeĭ, şi vor înlesni unor spirite atrase maĭ mult în partea acésta, primirea adevěrurilor maĭ înalte ale metafisiceĭ şi ale religiuneĭ.

„In aniĭ din urmă, Carol Babage, celebrul autor al maşineĭ de calculat, a demonstrat într'o carte fórte însemnată, posibilitatea de a construi o maşină, care după ce a funcţionat maĭ mult timp într'un chip regulat, ar putea să se întrerupă puţin şi apoĭ să'şĭ urmeze regularitatea de maĭ 'nainte. Deaci închee, fără să ia minuneĭ puterea sa, că o derogare la procedările fisice ordinare ale universuluĭ este cu totul compatibilă cu ideea fundamentală de lege, cu unitatea uneĭ legĭ superióre... Dacă asemenea fapte pot să între în planul şi prevederea unuĭ artist uman, de sigur stă în puterea artistuluĭ dumnedeesc de a menaja asemenea deviaţiunĭ în mecanismul atomelor, în construcţiunea universală... Aceeaşĭ causă, care a putut să producă universul actual cu tótă energia sa, a putut *a fortiori* să prepare cutare transmutărĭ ale energieĭ susceptibile de a da samă de posibilitatea unuĭ eveniment minunat“ [33]).

Minunea nu este cum se crede, cum să dice în decomun, o suspendare şi cu atât maĭ puţin o călcare a legeĭ generale. Nu este o modificare posterióră a hotărîre-

---

33] Jevons, Principles of sciences, Balfourt—Stewart et Tait cp. cit. § 80—245.

lor oprite maĭ înainte, o corecţiune care ar mărturisi o imperfecţiune într'un plan. Este *o schimbare* prevĕḑută, liber voită în funcţionarea universuluĭ, un fenomen simţit, afară de marginele sciinţeĭ, pentru că este independent de causele secundare dar conformă cu ideea superióră de ordine şi finalitate, şi destinată a manifesta ómenilor voinţa divină.

Acest îndoit caracter al minuneĭ—comformitatea cu legea *superióră, cu principiul suprem al continuităţeĭ,—manifestarea* divină depăşind energiele determinabile ale fiinţelor create—este imperfect represintată în maşina concepută de Babage, a căreĭ întrerupere va rĕmânea secretul mecaniculuĭ; se lămureşte maĭ bine prin cuvintele Fer. Augustin: „Ḑicem că minunile sunt contra natureĭ, dar nu este aşa. Cum să fie în contra natureĭ ceea ce să face prin voinţa luĭ Dumneḑeŭ, voinţa Creatoruluĭ fiind însăşĭ natura orĭ căruĭ lucru creat? Minunea nu este contra natureĭ, ci în contra aceluĭa ce noĭ putem cunóşte din natură“ [34]). Si în alt loc ḑice: „Dumneḑeŭ s'a reservat o ordine de fapte miraculóse spre a le împlini la timp, afară de cursul ordinar al natureĭ, pentru ca privind ast-fel de minunĭ, nu maĭ marĭ, ci neobicĭnuite, aceĭ pre cariĭ obicĭnuinţa îĭ face indiferenţĭ să se ruşineze. O minune maĭ mare de bună seamă este aceĭa de a guverna lumea de cât de a sătura cincĭ miĭ de ómenĭ cu cincĭ pânĭ. Cu tóte acestea pe cea dintâiŭ nimene nu o admiră, pe când se minunéză de a doua, nu pentru că este mare, dar pentru că este rară“ [35]).

Sântul Grigorie al Nyseĭ, unul din ceĭ maĭ însemnaţĭ scriitorĭ aĭ anticităţeĭ creştine în privinţa metoduluĭ sĕŭ, folosindu-se tot-déuna cu multă iscusinţă de sciinţa timpuluĭ sĕŭ admite, ca şi Origen şi St. Vasilie în Orient, ca şi St. Ambrosie şi Augustin în Occident, producţiunea si-

---

[34]) De civit. dei lib. XXI, c. 8.

[35]) Tract. 24 în Ioan.

multanee prin cuvêntul dumnedeesc, a tuturor fiinţelor, a tuturor puterilor. Universul fu întreg de odată, adecă tóte causele într'o singură causă, tóte legile particulare întro singură lege generală, tóte evenimentele ordinare saŭ extra. ordinare într'un singur eveniment: creaţiunea.

Intervenirea providenţială, conservarea putereĭ creatóre este o cestiune fundamentală în apologetica contemporană. Spre a se convinge cine-va de acésta, este de ajuns a vedea cu câtă pasiune îşĭ concentră adversarii religiuneĭ atacurile în privinţa acésta, cu tóte acestea este destul de lămurită, ca şi principiele sciinţeĭ moderne. Este deajuns a se râdica cine-va maĭ sus spre a vedea despărând oposiţiunele aparente în aceĭaşĭ lumină, spre a înţelege şi spre a primi cu bucurie acéstă idee, care ne-ar fi putut servi de epigrafă: „Ordinea mişcăreĭ în materie, principiul continuităţeĭ aşa precum este conceput şi constatat prin sciinţă, nu este de cât un element de ordine universal, o manifestare parţială a uneĭ armoniĭ totale unde intră elemente de o natură cu totul diferită".

Monismul afirmă—este mândria sa şi póte că şi secretul putereĭ sale seducĕtóre asupra multor spirite — că el esplica lumea într'un mod simplu: „O substanţă unică, atomul; o lege naturală unica, necontenit în activitate, dând sémă de tot ce este. de origina şi desvoltarea indefinită a orĭ-ce lucru". (Haeckel). Dar acéstă simplicitate monistică, fără Dumnedeu, négă principiul causalităţeĭ, implică contradicerea şi conduce fatalminte la absurditatea pură. Cu Dumnedeŭ, cu credinţa spiritualistă şi creştină, simplicitatea devine semnul logic al adevĕruluĭ; concepţiunea universuluĭ—origina şi formaţiunea—se resumă în acéstă triplă unitate: o singură idee, un singur act, o singură lege.

(Va urma).

MEMORIŬ

De starea bisericelor și a parohielor rurale ortodoxe din cuprinsul Județuluĭ Roman, 1890.

(Urmare. Vedĭ No. 7, anul al XV-lea, pag. 570).

2) Biserica cu serbarea Sf. Dimitrie, din cotuna Litzca, comuna Miclaușeniĭ, e de zid de caramida pe temelie de piatra. N'are nicĭ o inscripție. După spunerile locuitorilor, se dice a fi facută în anul 1850 de catra D-na Catinca Sturza, soția D-lui Alecu Sturza.

Cotuna Litzca e învecinată cu satele Miclăușeniĭ, Butea și Hândreștiĭ, și în partea despre sud, unită cu Doljesciĭ.

Biserica e dotată cu 8 jumětate falcĭ pămênt.

Preotul paroh e Ión Glafirescu, Semin. gr. I.

3) Adormirea Maicei Domnuluĭ din satul Hândreștiĭ.

Biserica e de zid în stare bună, reparată în anul 1889. Este edificată la anul 1850 de catra Domnul Alexandru Sturza și soția sa Ecaterina. N'are nicĭ o inscripție și nicĭ veleat.

Cotuna Hândreștiĭ, este megieșită în partea de est, cu comuna Boghicea, distanță 5 kilometri. La vest cu cotuna Fedeleșaniĭ comuna Strunga treĭ kilometri. Despre nord, atinge județul Iașĭ treĭ kilometri jumětate. Și la sud, cotuna Litzca comuna Miclăușeniĭ cincĭ kilometri.

Biserica e dotată cu 8 și jumătate falcĭ pămênt.

Preotul paroh este Coostantin Mihailescu, Seminarist gradul I.

34) *Comuna Pancescii*. Parohia Páncescii, sĕ compune din treĭ cotune principale:

a) Pancescii. Aicĭ e reședința comuneĭ.

b) Poenarii.

c) Secaleniĭ.

Numĕrul contribuabililor ortodoxĭ se râdică la 327.

Satul Pancesciĭ să megieșește: spre nord-est cu comuna Dagâța, distanțe treı kilometri. In partea de sud-vest, satul Poenariĭ, doı kilometri. In partea de sud cu cotuna Craesciĭ din comuna Bozieniĭ, distanță cincĭ kilometri, ĭar despre sud est, cu cotunele: Ciurea și Vovriesciĭ 4—5 kilometri.

In comuna întrégă Păucesciĭ sunt patru bisericĭ Ortodoxe:

1) Biserica S ta Treime, din cotuna Pâncesciĭ, comuna cu acelașĭ nume, e clădită solid de cărămidă pe temelie de piatra, în aniĭ 1887—1888, cu tótă cheltuıala D luı Ioan Stroiu, proprietar în Pancescĭ. Inscripția acesteĭ Bisericĭ se gasește pe o piatră de marmură, cu litere strabune, poleite, așezata în zıdul templuluĭ, parte de vest și are cuprinderea următóre:

„Acéstă sfântă Biserică, cu hramul S-ta Treime, s'a zidit în anii 1887—1888, cu tóta cheltuiala D-sale D-luĭ Ión Stroiu, proprietar în Páncescĭ, dupĕ planul arhıtectuluĭ Le Conte de Noy și sub conducerea arhitectuluĭ Moltzer în dilele Majastățeı Sale Carol I; a Episcopuluĭ de Roman Melchisedec, a soțieĭ mele Maria, a fiıceı mele Elena și a gineruluĭ meŭ Andreı Vizanti, vice-președınte Adunarea Deputaților, 1888 Iunie.

Biserica s'a sfințit în diŭa de 29 Maĭ, anul 1889, de către Prea Sfințitul Episcop al Eparhieĭ Romanuluĭ, D. D. Melchisedek, însoțıt de serviciul sfințireĭ—pe lânga un numeros cler—și de doĭ Prea Sânțiți Arhiereĭ: D. D. Valerian Râmnicénu și D. D. Iónichıe Flor Băcăónul.

Intre objectele de valóre cu care e dotată Biserica S-ta

Treime să însémnă: un chivot de argint, două rândurĭ sf. vase de argint şi poleite cu aur; una icónă Sf. Treime îmbrăcată cu argint şi poleită cu aur, aşezată într'un privaz poleit. Maĭ multe candele tot de argint, veştminte preoţeştĭ şi diaconeştĭ de stofă etc. etc. [1]).

2) Sânţiĭ Voevodı (Biserica de la cimitir) tot din satul Pănceştiĭ, comuna cu acelaş nume, e de lemn de stejar (durată) în stare bună pe temelie de piatră, captuşită pe dinafară cu tabapurĭ.

Acéstă Biserică—după arătările bĕtrênilor din localitate —s'a facut pe la 1805, de către fraţiĭ Stroeştiĭ şi Panceştiĭ în locul altia maĭ vechĭ, ce a fost făcută la anul de la crearea lumeĭ 7252 Sept. 24, de un pios creştin numit Gavril Diaconu şi soţia luĭ Tofana, după cum să vede inscripţiunea de pe catapetézma vechiuluĭ templu, care se păstréză până în present în pridvorul actualeĭ bisericĭ.

Biserica este razăşască, şi la început nu poseda pamênt; dar în anul 1881, D-na Ana Onuţu, născută Stroiu, a donat Bisericeĭ una casă cu 20 prajinĭ loc împrejuru-ĭ şi 100 prăjinĭ fânaţ. Tot la acéstă Biserică, D-na Maria I. Stroiŭ, a făcut danie 35 falcĭ pămênt şi 20 prăjinĭ [2]).

Preotul la acéstă Biserică este D. Grigoriu, Seminarist gradul I.

3) Biserica Sânţiĭ Voevodı din cotuna Poenarii e în stare bune, clădirea e de lemn de stejar pe temelie de piatră. Acéstă Biserică—după spunerile parohienilor celor maĭ înaintaţĭ în vrâsta—s'a edificat din anul 1801 Maiu 12, cu cheltu ala satenilor. N'are inscripţie şi nicĭ velét.

Satul Poenariĭ, se megieşeşte: la nord-est cu reşedinţa comunală—Pănceșcĭ—distanţa două chilometri, spre sud-

---

[1]] Ctitorii acestui templu Ión Stroiu şi soţia sa Maria, ambiĭ cu marı sentimente creştineştı, sunt decişı a înzestra acéstă Biserică cu o moşióră, d'n a caruı venit, sa se póta întreţinea în bună stare Biserica şi clerul eı, şi să se póta face serviciu de obşte în Biserică.

[2] Aceste donaţiuni sunt făcute cu acte în regula, legalizate, cea I-iu de primaria de Pancescı, sub No. 135 din 1881 Mart 25; iar a II-a de Tribunalul de Roman la No. 332 din 17 Iunie, 1888.

vest, cu cotuna Sĕcăleniĭ şi Bozieniĭ, patru kilometri şi spre sud-est cu cotuna Craeştiĭ cincĭ kilometri.

Biserica e dotată cu 8 fălcĭ şi jumĕtate pămênt [1]).

Preotul Paroh e V. Ionescu, Seminarist gradul I-iŭ.

4) Sânţiĭ Voevoḑĭ din satul Secalenii, comuna Tănceştiĭ. Biserica e de zid facută cu cheltuĭala locuitorilor în anul 1884 în locul celeĭ vechĭ, şi chĭar sub acelaş acoperemênt. Biserica veche a fost edificată la anul 1833, de nuele, parĭ şi amnarĭ de stejar, de către Domnul Chiriac Corban, fostul arendaş al moşieĭ Secălenĭ. Acest arendaş—ḑic locuitoriĭ—a facut'o cu cheltuiala Sfinteĭ Mitropoliĭ din Iaşĭ.

Cotuna Secăleniĭ se megieşeşte: la est cu Poenariĭ, la o distanţă patru kilometri, spre vest cu satul Avereştiĭ (comuna Avereştiĭ) cincĭ kilometri, în partea de sud cu satul Bozieniĭ doĭ kilometri.

Biserica are pămênt—dupĕ legea rurală—opt falcĭ şi jumĕtate pămênt.

Preotul acestuĭ sat e Grigorie Caliman, Seminarist gr. I.

35) *Comuna Sagna.* Acéstă parohie se compune din doua cotune:

a) Satul Sagna. Aicĭ e reşedinţa comuneĭ.

b) Satul Vulpaşeştiĭ.

Numĕrul contribuabililor ortodoxĭ, în amêndouă cotunele este 293; iar în parte: 111 Sagna şi 182 Vulpăşeştĭ.

Satul Sagna situat pe ţermul stâng al rîuluĭ Siretu—să învecinéză: La est cu cotuna Vulpăşeştĭ, anexa comuneĭ Sagna, treĭ kilometri; spre vest cu cotuna Lutzca (despărţită prin rîul Siret) un kilometru; spre nord, satul Redиŭ (comuna Doljeşt) patru kilometri jumătate, şi la sud comuna Gadinţiĭ, treĭ kilometri.

Bisericĭ ortodoxe în acéstă comuna sunt două:

[1]) Biserica din Poenari, pe lângă pămêntul cu care e dotată—dupe legea rurala—maĭ are o danie facuta din partea D-luĭ Ión Stroiu: O gradina cu o casa şi doĭ stânjinĭ şi jumătate loc, în anul 1886. Actul de donaţiune este trecut la Tribunalul Roman, în registrul de transcripţiune la No. 49 din 10 Fevruarie 1887.

1) Biserica cu serbarea Sf. Nicolaĭ din satul Sagna, construită din bârne de stejar în anul 1833, după cum spun locuitoriĭ. N'are nicĭ o inscripţie şi nicĭ veleat. In anul 1873 i s'a făcut de parohienĭ, óre-care reparaţiunĭ.

Modul de întreţinere, din partea comuneĭ lasă de dorit.

Biserica e dotată—după legea rurală—cu opt falcĭ şi jumătate pământ.

Preotul paroh, e C. Dabija, Seminarist gradul I.

2) Sf. Spiridon. Acéstă Biserică din satul Vulpaşeştiĭ, ce a fiinţat până în anul 1886, luna Aprilie 25, ajunsese într'o stare de perfectă ruină. In locul aceştia s'a făcut o alta de zid, şi s'a acoperit cu tinichea. Biserica din noŭ construită e aprópe de a fi terminată.

Biserica veche, a fost fundată de fraţiĭ Emanoil şi Dimitrie (familia nu se cunóşte) la anul 1743, din material de lemn, şi apoĭ a fost harăsită împreună cu moşia Vulpăşeştiĭ, Epitropieĭ Sf. Spiridon din Iaşĭ.

Cotuna Vulpăşeştiĭ, se învecinéză: La est cu cotuna Stăniţa, dintanţă 10 kilometri; despre vest cu satul Sagna, reşedinţa comuneĭ, patru kilometri; în partea de nord, cotuna Bâra 9 kilom. şi jumatate, şi la sud cu satul Poenariĭ (comuna Stăniţa) aprópe 20 kilometri.

36) *Comuna Strunga.* Parohia Strunga, se compune din cotunele următóre în număr de şese:

a) Strunga. Aicĭ e reşedinţa comuneĭ.

b) Brătuleştiĭ.

c) Fedeleşeniĭ.

d) Habăşeştiĭ.

e) Criveştiĭ, şi

f) Moviléniĭ.

Numărul capetelor de familie ortodoxĭ în parohia Strunga se râdică la 375, ĭar suflete 1157.

Bisericĭ Ortodoxe sunt cincĭ:

Sf. Nicolaĭ, din satul Brătuleştiĭ. Acéstă Biserică este ... anul 1847, de către D-nul Vel. Post. Costache ...ea, proprietarul din vechime al moşieĭ Brătuleştiĭ,

şi este făcută, păreţiĭ pe dinăuntru cu vălătucĭ şi pe dinafară captuşiţĭ cu cărămidă.

Iată inscripţiunea ce se găseşte pe o piatră deasupra uşeĭ la intrare:

„Acest sfânt a luĭ Dumnedeŭ lŏcaş, s'a făcut şi s'a în„frumuseţat spre pomenirea róbeĭ sale, Postelniceasa Eca„terina Burghelea nascută Danu, la aniĭ de la Christos „1847, Sept. 14“.

In faţa Catapetesmeĭ este icóna Maĭceĭ Domnuluĭ, îmbrăcată peste tot cu argint, avênd acéstă inscripţie:

„Tótă nadejdea nóstră spre tine o punem Maica luĭ „Dumnedeŭ, păzeşte-ne pre noĭ sub sfânt acoperemêntul „tĕŭ; cu cheltuĭala robilor luĭ Dumnedeŭ Marelui Postelnic „Costache Burghelea şi a soţieĭ sale Ecaterina, spre vecĭ„nica lor pomenire, a fiilor lor şi a tot neamul. An. 1852, „luna Februarie“.

Fundatoriĭ Bisericeĭ, aŭ datat'o cu tóte cele necesare serviciuluĭ: Sf. vase, carţĭ, veştminte preoţeştĭ şi diaconeştĭ, de stofă, şi până astădĭ sunt bine conservate.

Satul Brătuleştiĭ, este situat în partea de nord-est a judeţuluĭ, şi se megieşeşte la est cu judeţul Iaşĭ, distanţă doĭ kilometri; despre vest cu satul Miclăuşeniĭ, spre sud cu cotuna Hăbaşeştiĭ, distanţă 1—2 kilometri.

Biserica din Brătuleştĭ are pământ—dupĕ legea rurală, 8 fălcĭ şi jum. pamênt.

2) Biserica cu serbarea Sf. Nicolaĭ, din cot. Fedeleşeniĭ, în stare bună, este facută în anul 1724, de lemn, avênd o inscripţie pe o scândură, în pĕretele pridvoruluĭ. Acéstă inscripţie nu se maĭ póte acum descifra. Se spune, ca Biserica e facută de locuitoriĭ rĕzeşĭ din acest sat. Are douĕ fălcĭ de pământ, date de parohienĭ pentru cler.

Preotul bisericelor din Brătuleştĭ şi Fedeleşenĭ e V. Manoliu, semin. gr. I, şi care îşĭ are locuinţa sa în satul Brătuleştiĭ.

3) Sf. M. M. Gheorghie. Acéstă Biserică, de zid, din satul Hăbăşeştiĭ, este făcută la anul 1800 de către Banul Iordache Millo şi Maria Vorniceasa.

Satul Habăşeştiĭ se află învecinat: la nord est cu jud. Iaşĭ şese kilometrì; spre vest, satele: Fárcăşeniĭ şi Heleştieniĭ, cincĭ kilometri, ĭar la sud Brătuleştiĭ un kilometru.

Biserica posedă—dupĕ legea rurală— 17 fălcĭ pămênt.

4) Biserica Sânţiĭ Voevoḍĭ, din cotuna Criveştiĭ [1]) de zid, situată în grădina caselor proprietăţeĭ moşieĭ, făcută în anul 7150 de T. Buhuş şi soţia sa Ilinca.

Modul de întreţinere al eĭ lasă de dorit.

Pe o piatră mare, dinafară de Biserică, pusă pe mormêntul ctitorilor, se găseşte o inscripţie, în versurĭ, în cuprinderea urmatóre, compusă de C. Negruţ:

„Din nobila tulpină, familie slăvită
„Român adevĕrat
„Eŭ singur rĕmăsesem, când mórtea cea cumplită
„Cumplit m'a secerat.
„Şi viţa Buhuşască, uscată se rătéză
„De acum de pe pămênt
„Apune şi se stinge a eĭ cea de apoĭ rază
„Cu mine în mormênt.
„O scumpa mea soţie, ce aĭ rĕmas în lume
„In jalnic vĕduvit
„Adu-ţĭ ades aminte, de al soţuluĭ tĕŭ nume
„Ce atâta l-aĭ ĭubit.
„Tu ce mi-aĭ fost în viaţă, corónă de credinţă
„Şi de amor duios.
„Singura mângâere, în lunga suferinţă
„Pe patul dureros
„Iţĭ las adio vecĭnic, ĭar Domnul a sa milă
„Reverse asupra ta
„Şi sufletu-'mĭ din cerurĭ, privindu-te copilă
„Te a bine-cuvêntat".

Apoĭ tot pe acéstă piatră urméză:

---

[1]). Acéstă Biserică se afla descrisă în opera Prea S. S. Episcop D. D. Melchisedec „Notiţı Istorice şi Arhıologice", pag. 129—130.

„Vornicul Dimitrie Buhuş, născut la anul 1806. s'a sĕvêrşit din viaţă la anul 1846, Noembrie 11“.

Biserica are 17 fâlcĭ pămênt.

Satul Criveştiĭ, e învecinat la est, cu Târgul Frumos, jud. Iaşĭ, distanţă treĭ kilometri, spre vest satele Heleştieniĭ şi Oborocenií 2—3 kilometri, la nord cu moşia Ruginósa treĭ şi jumĕtate kilometri, ĭar despre sud cu cotuna Habăşeştiĭ treĭ şi jumĕtate kilometri.

5) Adormirea Maiceĭ Domnuluĭ. Acéstă Biserică, din cotuna Movilenĭ, e în stare bună, facută din valătucĭ şi căptuşita pe dinafară cu tabanurĭ. N'are veleat. Pe clopot este anul 1812.

Biserica din Movilenĭ, n'are pamênt—dupĕ legea rurală, —fiind sat rezeşesc. Preotul oficiant bisericilor din Criveştĭ, Habăseştĭ, Movilenĭ şi care îngrijeşte la trebuinţele religióse pre locuitoriĭ Ortodoxĭ din aceste sate e Gh. Popescu, semin. gr. I, avênd reşedinţa în cot. Criveştĭ.

Satul Moviieniĭ să megieseşte, la est Criveştiĭ, (anexa com. Strunga) un kilometru; spre vest, Heleştieniĭ, o jumĕtate kilometru; despre nord Ruginósa, treĭ kilometri; şi la sud Habăşeştiĭ, treĭ kilometri.

37) *Comuna Stăniţa.* Parohia Staniţa, situată în partea de est a judeţuluĭ, se compune din 14 cotune:

a) Stăniţa. Aicĭ e reşedinţa comuneĭ.
b) Piscu-Rusuluĭ.
c) Chicirea.
d) Todireniĭ.
e) Fundu-Poeniĭ.
f) Chichirdicu.
g) Veja-Clacaşĭ.
h) Veja-Lingurarĭ.
i) Vladnicile.
j) Buzduciĭ.
k) Poenile-Onceĭ.
l) Căuşeniĭ.
m) Călugăriţa.

Numĕrul capetelor de familie în întréga parohie se rădică 532, ïar suflete 2219.

Bisericĭ ortodoxe sunt cincĭ.

1) Biserica *St.* Nicolaĭ din satul Stănița, de zid, în stare bună. N'are nicĭ o inscripție și nicĭ veleat. După spunerile parohienilor, se ḑice a fi facută cu cheltuïala rĕzeșilor din acea localitate, la care a contribuit mult D. N. Rojniță și soția sa, foștĭ proprietarĭ în Stănița, acum decedațĭ.

Cotuna Stănița se megieșește la est cu satul Todirenĭ, un kilometru jum.; spre vest cu cotuna Calugărița doĭ kilometri; în partea de sud cu Dagâța, treĭ kilometri, și la nord cu satul Poenile-Onceĭ un kilometru.

Biserica n'are pămênt, fiind satul rĕzeșesc.

2) Inălțarea Domnuluĭ. Acéstă Biserică din cotuna Piscu-Rusuluĭ, e facuta de lemn, și vălatucĭ, n'are veleat. Nu se știe de cine e edificată, dar astăḑĭ e ajunsă în ruină, și fără de nicĭ o îngrăditură împrejurul eĭ,—nu e dotată cu pămênt.

Preotul liturghisitor la aceste doua bisericĭ, (din Stănița și Piscu-Rusuluĭ) e Nicolaĭ Rusu, Seminarist gr. I.

3) Adormirea Maïceĭ Domnuluĭ, din cotuna Todireniĭ. Biserica este zidită la anul 1855 cu cheltuïala obștieĭ parohienilor din Todirenĭ.

Satul Todireniĭ se megieșește la est cu cotuna Palanca, județul Vasluĭ și Vadu Vejeĭ (anexa com. Boghicea), patru kilometru; spre vest cu Stănița, un kilometru; despre nord cu cotuna Poenile-Onceĭ, (comuna Stănița) și Ghideon (comuna Boghicea), doĭ kilometri și jumĕtate, ïar la sud, comuna Dagâța, treĭ kilometri.

Biserica n'are pămênt, (sat rezeșesc).

Preotul de serviciŭ e V. Șoldan seminarist gr. I.

4) Sânțiĭ Voevoḑĭ. Acéstă Biserică, din satul Poenile Onceĭ, e de lemn și clopotnița pe zid, în stare bună, reparată chiar în vara anuluĭ curent 1890. Este începută edificarea eĭ în anul 1802 și terminată în 1805 de către

un rĕzeş Oancea, de la care se crede ca satul îşĭ are numirea.

Satul Poenile Onceĭ, este locuit numaĭ de Românĭ Ortodoxĭ, şi se învecinéză la est şi nord cu comuna Boghicea, treĭ kilometri; spre sud cu Todireniĭ şi Stănița un kilom., ĭar la vest cu cotuna Calugarița, treĭ kilom. şi jumĕtate.

Preotul paroh e Al. Ionescu, Semĭn. gr. I.

5) Naşterea Maĭceĭ Domnuluĭ. Biserica din cotuna Călugărița, este făcută din anul 1844, dupĕ cum spun locuitoriĭ, de către o călugăriță Amfilochia Mortzun. Cladirea e de vălătucĭ, pe temelie de piatră şi în stare bună.

Satul Calugărița să învecinează la est cu com. Stanița, treĭ kilometri; în partea de vest cu comuna Bâra doĭ kilometri; despre sud cotuna Vulpaşeştĭ 3—4 kilometri, şi la nord, comuna Boghicea patru kilometri.

Biserica din Călugărița are 8 falcĭ şi jum pamênt.

Preotul liturghisitor, e Ión Racoviță, curs catehetic.

ICONOMUL I. CONSTANTINESCU.
Protoĭereu Județuluĭ Roman.

(Va urma).

Mitropolia Moldoveĭ şi Suceveĭ.

Dàm maĭ la vale copie de pe testamentul preotuluĭ Iconom Gheorghe Theodorul servitor bisericeĭ Sânţilor Marilor Voevoḍĭ Mihail şi Gavriil şi SântuluĭM areluĭ Mucenic Gheorghie din cotuna şi comuna Durneştiĭ, plasa Stefăneştiĭ, judeţul Botoşanĭ, prin care testament, primit pe lângă petiţiunea sa înregistrată în cancelaria Sânteĭ Mitropoliĭ a Moldoveĭ şi Suceveĭ la No. 1292 din 25 Septembrie curent, numitul preot lasă pentru tot-d'auna după decedarea sa, în folosul numiteĭ bisericĭ şi a servitorilor eĭ precum şi vecheĭ bisericĭ din Pelinĭ, maĭ multe imobile, compuse din case, vie şi pamênt; pentru care sfêrşit acest testament s'a autentificat de Tribunalul jud. Botoşanĭ sub No. 916 din 17 Septembrie curent.

COPIE.

TESTAMENT

Sub-scrisul Gheorghe Theodorul, Preot Iconom din judeţul Botoşanĭ, domiciliat în Comuna şi Cotuna Dorneştiĭ, Plasa Ştefăneştĭ-Jijiĭa :

În numele sânteĭ Treimĭ şi ca om muritor, după cuvêntul sânteĭ Evangeliĭ ce ḑice: priveghĭaţĭ şi vĕ rugaţĭ, că nu ştiţĭ ḑiua şi césul în care va veni sfêrşitul...

Aşa şi eŭ, avênd în vedere sacrul principiŭ şi considerând că viéţa mea am consacrat-o timp trecut de 62 anĭ, servind ne întrerupt 40 de anĭ, ca preot la biserica cu hramul sânţilor Maĭ Marĭ Voevoḑĭ Mihail şi Gavriil şi M. M. Gheorghie din comuna şi cotuna Dorneştiĭ, arătatul maĭ sus judeţ şi plasă;

Avênd în vedere că atare biserică, prin graţia luĭ Dumneḑeŭ cel a-tot-puternic, prin voinţa ómenilor, plinĭ de încredere în Dênsul, prin modestile mele stăruinţĭ şi cu cea maĭ mare parte cheltuelĭ din adevĕratul meŭ capital agonisit cu multă ostenéla, s'a făcut din noŭ s-ta monastire în anul 1874—1876.

Vĕḑênd că sfêrşitul se apropĭe, voesc în fine ca să'mĭ îndeplinesc pe deplin datoria mea catra acea sântă biserică, unde am servit luĭ Dumneḑeŭ şi m'am rugat pentru omenire.

Până când sunt încă în viéţă şi posedând tóte facultăţile intelectuele, cu liberul meŭ consimţimênt şi cu sufletésca mea mulţĕmire: Dăruesc bisericeĭ mele din comuna şi cotuna Dorneştiĭ; două parechĭ case şindrilite, din care una cu treĭ odaĭ şi sală în care locuesc eŭ, şi a doua casă cu două odăĭ, cămară şi sală cu locul lor în vatra satuluĭ Dorneştiĭ, alăturea cu îngrăditura bisericeı despre rĕsarit şi mĭază-nópte, câte cu (12 1/2) două-spre-ḑece şi jum. prăjinĭ pamênt, cu livadă de fie-care casă, trecute în tabela Lit. A. la No. 62 şi 33 a clacaşilor satuluĭ Dorneştiĭ.

Casa în care locuesc eŭ să fie numaĭ pentru locuinţa preotuluı ce va servi la biserica în urma mea, şi a doua casă pentru locuinţa unuı dascal,

fără să se întrebuinţeze de Guvern saŭ comună la altă destinaţie.

Dăruesc tot bisericeĭ mele arătate maĭ sus:

Una vie cu acte în regulă, întarite de Trib. No. 114 din 1866 Noembrie 3 şi No. 891 din 1884 Noembrie 1, situată pe moşia Cucuteniĭ Rezeşĭ (Peliniĭ), alăturea cu hotarul moşieĭ şi via d-luĭ Tufescu, tot în acéstă comună Dorneştiĭ, (4) patru pogóne vie roditóre, livadă cu pomĭ roditorĭ, pămênt liber alăturea cu şanţul vieĭ la capătul din sus şi de la vale capătul din jos, în totul via cu livada şi pamêntul arătat. (5) Cincĭ falcĭ mĕsura veche; două părechĭ case şindrilite, cramă podită pe jos, sub cea întaiŭ casă beciŭ cu treĭ bolţĭ de cărămidă şi hrubă sub a doua casă şi fôntână de la vale de cea întâĭ casă.

Daruesc tot bisericeĭ mele din comuna şi cotuna Dorneştiĭ (24) două-ḑecĭ şi patru fălcĭ pămênt proprietatea mea, din trupul moşieĭ Cucuteniĭ Rezeşĭ (Peliniĭ) tot în comuna Dorneştiĭ; cu acte întarite de Tribunal No. 46 din 1889 Fevruar 28, pentru întreţinerea bisericeĭ mele şi hrana cleruluĭ ce va servi la biserică în urma mea, drept prinos de amintire, fiind biserica corp moral, de sine stătătóre şi neatârnătă; din care pamênt (6) şase fălcĭ pentru preot, (6) şase fălcĭ pentru doĭ dascalĭ şi (2) două falcĭ pentru un eclisiarh, osebit una casă cu două odăĭ şi sală şi cu (56) cincĭ ḑecĭ şi şase prajinĭ pămênt, din care treĭ-ḑecĭ şi opt prajinĭ în capătul din sus lângă hotarul Bârsăneştilor şi opt-spre-ḑece prajinĭ locul caseĭ în vatra satuluĭ (Peliniĭ) de la vale de biserica veche; dăruesc aceĭ bisericĭ din Pelinĭ fiind pe pămêntul proprietatea mea şi care serveşte pentru cimitir; ĭar (10) ḑece falcĭ pămênt ce se vor arenda anual şi din baniĭ ce se vor primi, chirie să se plătéscă maĭ întăiŭ câte una sută leĭ nouĭ de fie-care nepot al meŭ

de frate, o dată pentru tot-d'auna (și anume): luĭ Gheorghie și Ecaterineĭ a frateluĭ Costachi preot (mort), luĭ Neculaĭ, Costachi, Theodor și Ilénaa surorei Smaranda (preutésa) și luĭ Iorgu al frateluĭ Enachi (dascal); în totul (șapte), osebit de ceea ce le-am dat cu mâna mea fiind eŭ în viéța.

Apoĭ venitul de pe acele dece falcĭ pămênt și venitul de la viĭ va fi tot-déuna pentru întreținerea bisericeĭ mele cu cele necesare și în raport cu baniĭ ce se vor prinde, scadêndu-se maĭ întaĭ tóte cheltuelele ce să vor face cu cultivarea vieĭ.

Nimenĭ nicĭ o data nu va avea drept a vinde de vecĭ, nicĭ va fi ertat a înstreina vre una din proprietățile ce am dat bisericeĭ mele fie rudă saŭ strein, nicĭ singur Guvernul saŭ comuna, rĕmâind în vécurĭ ca fond al bisericeĭ. Numaĭ la cas când Guvernul ar voi să se seculariseze averele bisericilor, atuncĭ tóte proprietațile ce am dat bisericeĭ sa se întórcă catre rudele mele de gradul cel maĭ apropiat.

Legatul acesta îl fac în lipsa de soție și copiĭ și va rĕmânea așa precum am scris cu mâna mea.

Rog cu multă smerenie și umilința sufletéscă pe Prea Inaltul Arhiepiscop și Mitropolit al Moldoveĭ și Suceveĭ și următoriĭ seĭ, să bine-voĭască a controla și bine-cuvênta acésta dispoziție facuta de mine pentru ertarea pĕcatelor mele și a neamuluĭ meŭ.

Las sub îngrijirea și deplina stĕpânire a nepotuluĭ meŭ Iorgu Theodorescu, bine înțelegêndu-se, că numaĭ numitul nepot și succesoriĭ luĭ cari vor merita și dupa dênșiĭ, preotul ce va servi la biserică în urma mea vor avea deplină stăpânire, celor arătate în acest testament.

Cu acésta însă că două părțĭ din venitul anual se vor cheltui pentru întreținerea bisericeĭ cu cele necesare, și a treĭa parte tot anual va primi ca re-

compensă îngrijitorul biserice, cu darea de sémă epitropiĭ bisericeĭ în fie-care an.

Datorĭ fiind ctitoriĭ la rîndul lor a îngriji pentru biserică, las la toţĭ bine-cuvêntările mele şi dreptul de privighere şi control, ca voinţa mea să se îndeplinéscă aşa precum am scris cu mâna mea.

Datorĭ fiind rudele mele a îngriji la timp pentru înmormêntarea corpuluĭ meŭ şi comândul sufletuluĭ meŭ, după legea creştinéscă, din capitalul meŭ încredinţat în mâna nepotuluĭ meŭ Iorgu Theodorescu una mie francĭ, şi două părţĭ din averea mea rĕmasă la încetarea mea din viéţă şi a treĭa parte se va împărţi la săracĭ.

Acésta fiind cea maĭ de pe urmă a mea voinţă am scris şi subscris cu mâna mea acest testament.

Astă-ḑĭ anul una mie opt sute nouĕ-ḑecĭ, luna Maĭ opt ḑile.

Făcut în duplu esemplar, dintre care unul se va păstra între documentele sânteĭ bisericĭ cu hramul Sânţilor Maĭ Marilor Voevoḑĭ Mihail şi Gavriil şi M. M. Gheorghie din Dorneştĭ; ĭar cel al doilea se va da Inaltuluĭ Prea Sânţit Mitropolit al Moldoveĭ şi Suceveĭ. Aplicându-se şi sigiliul sânteĭ bisericeĭ.

(S.S.B.) (Semnat) *GHEORGHIE TH. Preot Duhovnic, Iconom.*

CODICEL.

La testamentul meŭ scris şi sub-scris de mâna mea opt Maĭ, anul una mie opt sute nouĕ-ḑecĭ,

Adaug următórele: Una viişóră megieşită cu viea mea la capatul din jos spre resarit, cumparată April douĕ-ḑecĭ şi cincĭ, anul 1891.

O dăruesc vechiĭ bisericĭ din Pelinĭ care este pe pămêntul proprietatea mea, prevĕḑută în testamentul acesta, care şi acésta proprietate se va considera

ca avere imobilă a ḑiseĭ bisericĭ, în care se va pomeni şi numele meŭ spre ertarea pĕcatelor mele.

1891, Junie 8 ḑile.

(Semnat) *GHEORGHIE TH. Preot Duhovnic, Iconom.*

Atestăm identitatea persóneĭ Iconomul Gheorghe Theodorul cunoscuta nouĕ.

(Semnaţi) } *I. Georgescu,*
Ştef. Constantinescu.

TRIBUNALUL JUDEŢULUI BOTOŞANI

PROCES VERBAL.

Astă-ḑĭ la şapte-spre-ḑece Sept. anul 1891

In pretoriul Trib. Jud. Botoşanĭ şi inaintea nóstra I. M. Cerchez membru de şedinţa, asistat fiind de d-l M. I. Niculcea adj. de grefa a acestuĭ Tribunal, s'a presentat în persónă preotul Gheorghe Theodoru domiciliat în comuna Durneştiĭ, plasa Jijia-Ştefaneştiĭ, acest judeţ, pe care nu-l cunóştem personal, dar despre a caruĭ identitate de persóna ne-aŭ încredinţat d-niĭ Ión Georgescu şi Ştefan Constantinescu, ambiĭ avocaţĭ, domiciliaţĭ în Botoşanĭ, cunoscuţĭ personal nouĕ, cerênd prin petiţiunea subscrisă de d-sa şi de martorĭ, inregistrată la No. 11,163, a i se autentifica presentul testament ce a depus în două esemplare, ambele scrise pe hârtie timbru de câte cincĭ leĭ, dintre care unul iscalit de d-sa la care s'a maĭ anexat una cóla timbru tot de 5 leĭ, ĭar al doilea ne iscălit.

Am dat cetire acestuĭ testament din cuvênt în cuvênt în auḑul şi în faţa testatoruluĭ preotuluĭ Gh. Theodoru, şi D-sa la întrebarile puse de noĭ ne-a de-

clarat, că testamentul acesta ce i s'a cetit este al d-sale, făcut din libera sa voință și consimțimênt și că l-a redactat și scris însu-șĭ sânția sa, iscălindu-l cu propria sa iscălitură; apoĭ în presența nóstră atât testatorele Preotul Gheorghie Theodoru cât și martoriĭ aŭ iscălit și esemplarul presentat ne iscălit ce urméză a se păstra în Tribunal.

După care noĭ membru de ședință, vizând cu viza nóstră ambele esemplare ale testamentuluĭ spre neschimbare, și

Luând act de aceste declarațiunĭ ale testatoruluĭ,

In basa Art. 1171 Codul Civil:

Dăm autenticitatea legală presentuluĭ testament.

Despre cele ce preced s'aŭ dresat acest Proces-Verbal care s'a subscris de noĭ și de D-l adjutor de Grefier.

Membru de Ședință (ss) *I. M. CERCHEZ.*
No. 916 (L. S. Trib.) p. Grefier (ss) *M. I. Niculcea.*

REGATUL ROMÂNIEĬ

Primăria Comuneĭ Durneștĭ din plasa Ștefăneștĭ-Jijia, Județul Botoșanĭ.

Copia presentă fiind estrasă după originalul testamentuluĭ S. Sale Iconomuluĭ Gh. Theodoru preot din acéstă comună, autentificat de Trib. Jud. Botoșanĭ sub No. 916 din 17 Sept. a. c., se legaliséză de noĭ conform cerereĭ ce a adresat acestuĭ oficiŭ prin petițiunea înregistrată la No. 801.

Primar (ss) *Gh. Theodorescu.*

Notar (ss) *V. Vêntu.*

No. 845 din 1891 Sept. 20 (L. S.)

Pentru conformitate
C. Păun Econom.

DONAȚIUNI.

Domnul Petre Slăvitescu din Rîmnicu-Vâlcea, facênd a se turna din nou un clopot pentru Monastirea Govora cu inscripţia unuı străvechiu membru din familia Domniei-sale, i se aduce mulţamiri pentru acéstă laudabilă fapta.

La Biserica din satul Larga, comuna Dofteana, şi cea din satul Plop comuna Dârmaneşti, judeţul Bacau, fiind necesitate de maĭ multe reparaţiunĭ, Domnul Gh. N. Ghica Comaneşteanu, a binevoit a da suma de 350 lei în ajutorul reparaţiilor necesare la numitele Biserici, precum şi materialul pentru îngradirea lor. De asemenea, D-nii: N. P. Nicolescu şi V. Miteanu, arendaş aĭ moşieĭ Dofteana, a dat materialul pentru îngrădirea Bisericeĭ din Plop. Pe lânga aceste persóne bine-voitóre, Dómna Ana T. a Vadanei, a dăruit Bisericeĭ Sf. Voevoḑi din satul Larga, un policandru cu 18 becurĭ şi un chivot în valóre de 250 lei, pentru aceste frumóse ofrande li se aduce mulţamire prin publicitate.

Preuţiĭ cu locuitoriĭ comunelor Cioroborenii, Roşiuţa, Vlădaia, Floreştii, Isvorul-Anestilor şi Vidimireşti din judeţul Mehedinţi, contribuind în mare parte pentru înḑestrarea bisericilor respective cu cărţile trebuitóre cultuluĭ, ediţiunea nouă a S-tuluĭ Sinod, tóte legate în marochin, sa publică acésta spre mulţamirea sufletéscă a donatorilor şi ca esemplu vrednic de imitat.

Domniĭ Alexandru şi Ernest Gr. Vârnav, proprietari moşieĭ Sofraceştiĭ, comuna Trifeştiĭ, judeţul Roman, au harăzit Bisericei Sf. Nicolaĭ, din cotuna Sofraceştii următórele objecte: Cel dintâĭ, Domnul Alexandru Gr. Vârnav, a cumpĕrat de la Tipografia „Cărţilor Bisericeştĭ" şese cărţi şi anume: a) Un Orologiu; b) o Liturghie; c) un Triod; d) un Evhologiu; e) un Penticostar; f) o Psaltire. Tóte aceste cărţĭ legate cu piele, costă suma de una suta doĭ leĭ; şi al doilea, D-nul Ernest Gr. Vârnav, a harazit

aceleĭ Bisericĭ o icónă mare Maĭca Domnuluĭ, aşeḑată într'o strană de lemn bine lucrată, zugrăvita şi poleita, costând suma de şese sute leĭ, pentru aceste pióse donaţiunĭ li se aduce mulţamirĭ prin publicitate.

——

D-nul Vasile Th. Ungureanu şi Vasile Budénu, ambiĭ din cotuna Hilişeu-Gafencu, districtul Dorohoĭ, pătrunşĭ de simţimintele religióse ale străbunilor noştri, a cumpĕrat şi donat, cel întâĭ, Vasile Th. Ungurénu pentru capela ce din nou sa fondéză în cotuna Hilişeu Curt. un clopot în valóre de şepte sute leĭ; aseminea la Biserica Sânţilor Voevoḑĭ din cotuna Hilişeu Gafencu un sfeşnic de fier înaintea Catapetézmeĭ în valóre de 50 leĭ; ĭar Vasile Budénu a cumpĕrat un clopot tot la Biserica din Hilişeu Gafencu în valóre de 800 leĭ, şi un rând veştminte de damasca de matase în valóre de 1800 leĭ; acestor pioşĭ donatorĭ li se aduce calduróse mulţumirĭ spre încurajarea şi altor creştinĭ.

——

Vĕduva Néga Dobre Ciréşa, din comuna Gropenĭ, jud. Brăila, a facut cu propriile sale spese un epitrahil şi un felon, ĭar D-na înveţatóre de fete de la şcóla primara din numita comuna, Maria Grigorie Muşică a bine-voit a le croi şi cóse gratis sus ḑisele veştminte, pentru care fapte vrednice de imitat Epitropia respectivă le aduce sincere şi adâncĭ mulţumirĭ.

——

D-nul Constantin C. Serafim din cotuna Bahna, pendinte de comuna Vârciorova, jud. Mehedinţĭ, a bine-voit a dona Bisericeĭ din localitate un Evho ogiu legat cu piele marochin, pentru care fapta laudabila i se aduce mulţumire.